

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 37.

Torsdagen den 9 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarrätten;
- 2:o) med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag;
- 3:o) med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa och tulltaxeunderrättelser;
- 4:o) med förslag till förordning angående stämpelafgiften;
- 5:o) med förslag till förordning angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper;
- 6:o) angående vissa ändringar i gällande förordning angående en särskild stämpelafgift för försäljning af punsch, arrak och rom;
- 7:o) angående anvisande af ett anslag å exrta stat till förstärkning af arbetskrafterna inom statskontoret;
- 8:o) med förslag till förordning angående ändrad ordning för utbetalning af indelningsersättning m. m.;
- 9:o) angående upplåtelse till landtförsvaret af en del utaf kungsladugården Vall;
- 10:o) angående lönereglering för flottans pensionskassas tjänstemän och vaktmästare; samt
- 11:) angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 51, i anledning af väckt motion om ändring af 20, 21 och 22 §§ i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896;

n:o 52, i anledning af väckt motion om upphäfvande af bestämmelser om kapellförsamlings skyldighet att deltaga i moderkyrkans byggnad och underhåll; samt

n:o 53, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ny gruflagstiftning m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 46—48 och 50.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 7 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

*Angående
aflöning för
flottans härer
och stater.*

Under punkt 3 i statsverkspropositionen af förevarande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att dels godkänna stater för flottans officerskår, för flottans sjömanskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, äfvensom för mariningenjörkåren och för marinläkarekåren af den lydelse, bilagorna n:is 1—6 vid statsrådsprotokollet den 13 januari 1908 utvisade, dels ock, med godkännande af förordad minskning i anvisningen för reserv- och in-dragningsstaterna samt båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1909 höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 412,158 kronor till 5,549,971 kronor.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt att Riksdagen måtte

- a) med godkännande af det vid föreliggande utlåtande fogade förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1 vid utlåtandet) öka denna kår med 8 officerare;
- b) med godkännande af utlåtandet bilagdt förslag till stat för flottans underofficerskår (bilaga n:o 2 vid samma utlåtande) öka denna kår med 27 underofficerare;
- c) godkänna det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans sjömanskår (bil. n:o 3 vid berörda protokoll);
- d) godkänna utlåtandet bilagdt förslag till stat å dagaflöning för officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 3 vid samma utlåtande);
- e) med godkännande af det vid samma protokoll fogade förslag

till stat för mariningenjörkåren (bil. n:o 5 vid berörda protokoll) öka denna kår med 1 elektroingenjör;

f) godkännande det vid förberörda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för marinläkarkåren (bil. n:o 6 vid sagda protokoll);

g) godkänna den af Kungl. Maj:t föreslagna minskningen i anslaget till reserv- och indragningsstaterna samt båtsmanskompanierna; samt

h) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—g) här ofvan hemställt höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 318,891 kronor till 5,456,704 kronor.

*Angående
aflöning för
flottans kårer
och stater.
(Forts.)*

Vid förevarande punkt hade reservation anförts af herrar *A. G. L. Billing* och *A. T. Odelberg*, friherre *J. T. Gripenstedt*, grefve *P. O. L. Klingspor*, grefve *C. O. Taube*, friherre *C. H. Falkenberg*, herr *P. Paulson*, friherre *J. G. Beck-Friis* samt herrar *P. O. Liedberg*, *Aaby Ericsson*, *G. Boman* och *E. A. G. A. Wikander*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

»Med hänsyn till hvad departementschefen i sådant hänseende anført, har utskottet ansett den föreslagna ökningen af antalet beställningar vid såväl *officerskåren* som *underofficerskåren* böra af Riksdagen bifallas.

Vidkommande flottans *sjömanskår* — — — — anledning till erinran.

Under återopande af hvad utskottet här ofvan anført, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må,

a) med godkännande af det vid statsrådsprotokollet öfver sjöförsvarsärenden den 13 januari innevarande år fogade förslag till stat för flottans officerskår (bil. n:o 1 vid berörda protokoll) öka denna kår med 16 officerare;

b) med godkännande af det vid förenämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för flottans underofficerskår (bil. n:o 2 vid berörda statsrådsprotokoll) öka denna kår med 54 underofficerare;

c) godkänna — — — — — protokoll);

d) godkänna det vid berörda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat å dagaflöning för officerare och underofficerare vid flottan (bil. n:o 4 vid nämnda protokoll);

e) med godkännande — — — elektroingenjör;

f) godkänna — — — — — protokoll);

g) godkänna — — båtsmanskompanierna; samt

h) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—g) här ofvan hemställt höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,137,813 kronor, med 412,158 kronor till 5,549,971 kronor.»

Friherre Gripenstedt: Vid denna punkt har statsutskottet hemställt om en afvikelse från Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att officerskåren skulle ökas med 16 officerare och underofficerskåren med 54 underofficerare, hvaremot utskottet hemställer allenast om en ökning med 8 officerare och 27 underofficerare.

*Angående
afstämning för
flottans härer
och stater.
(Forts.)*

Hvad Kungl. Maj:t föreslagit är ingalunda för mycket. Tvärtom framgår det af motiveringen, att i alla fall mobiliseringsbehovet icke blir fyllt beträffande vare sig officerare eller underofficerare. Men officersskåren kan man icke öka mera, ty här har man medräknat afgången från sjökrigsskolan både för detta och för nästa år och sålunda blir enligt Kungl. Maj:ts förslag officersbehovet fyllt så nära som det kan blifva. Till underofficerare däremot kunna befordras en hel del underofficerskorpraler, till betydligt större antal än 54, men för att få befordringen under årens lopp någorlunda jämn, har Kungl. Maj:t föreslagit endast 54, hvilket alldeles icke är för mycket tilltaget.

På de skäl, som Kungl. Maj:t anfört och som Första Kammarens ledamöter i utskottet biträdt, anhåller jag att få yrka bifall till den af herr Billing m. fl. afgifna reservation.

Herr Bohnstedt, Knut: Jag tror, att det skulle hafva varit mycket fördelaktigt, om man i statsutskottet hade lyckats att sammanjämka punkterna a) och b), så att man af de begärda 16 afstått från 8 officerslöner för att i stället få 54 underofficersbeställningar. Nu komma antagligen af de 54 underofficersbeställningarna att vid gemensam votering förloras 27 stycken. De skäl hvarför jag anser, att en sammanjämkning hade varit önskelig, äro följande.

För närvarande finnas 21 vakanser i löjtnantsgraden vid flottan. Om man nu lägger till de 8 nya beställningar, som utskottet här föreslår, och äfven tager hänsyn till den beräknade afgången, så kommer man upp till 33 vakanser. Förra året utgingo från sjökrigsskolan 15 officerare. Om vi antaga, att i år utgå 20, har man i alla fall den 1 januari 1909 13 vakanser kvar. Det borde således icke hafva varit så farligt att i denna punkt göra en sammanjämkning, sådan som jag angifvit, och att öfverlämna frågan om ytterligare officerslöner till nästföljande Riksdag.

Medan jag är inne på vakansfrågan, skall jag be att få yttra några ord äfven med afseende å vakanserna inom sjömansskåren. Dessa vakanser äro för närvarande så stora, att det kan sägas, att däri ligger anledning till en viss oro. Jag vill icke här uppgifva siffrorna, ty de äro nogsamta kända af flera bland kammarens ledamöter. Jag kan icke heller angifva, huru man skall bära sig åt för att afhjälpa dessa missförhållanden, men en af orsakerna är naturligtvis det otillfredsställande tillstånd, som är rådande vid Stockholms station. Utrymme saknas i alla afseenden såväl för den levande materielen som för den döda och är man af brist på utrymme tvungen permittera flera hundra man, som få skaffa sig bostäder utanför kasernen; och det kan naturligtvis i disciplinärt afseende alls icke vara lämpligt. Frågan om flottstation har ju genom det afslag, denna fråga fick vid förra årets riksdag, kommit att framskjutas till en oviss framtid, och detta är ju för flottan en mycket olycklig situation.

Jag har velat yttra detta, för att regeringen skall veta, att kammaren har observerat förhållandena och att man gärna såge, att så fort som möjligt, om det är möjligt, sådana förändringar vidtagas, att förhållandena blifva förbättrade.

Hvad nu de föredragna punkterna a) och b) beträffar, så kommer jag, såsom förutvarande statsutskottsledamot, icke att mot ett enhälligt första-kammar-statsutskott hafva något yrkande.

*Angående
aflöning för
flottans kårer
och stater.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt allenast yrkats, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Billing m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Sedermere gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under punkt 4 af förevarande hufvudtitel föreslagit Riksdagen att höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan från 1,163,744 kronor till 1,177,227 kronor eller med 13,483 kronor.

*Angående
naturaunder-
håll åt
personal vid
flottan.*

Utskottet hade på angifna grunder hemställt, att Riksdagen måtte i riksstaten för år 1909 höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan, nu 1,163,744 kronor, med 6,741 kronor till 1,170,485 kronor.

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts af herrar *A. G. L. Billing, A. T. Odelberg, friherre J. T. Gripenstedt, greve P. O. L. Klingspor, greve C. O. Taube, friherre C. H. Falkenberg, herr P. Paulson, friherre J. G. Beck-Friis, samt herrar P. O. Liedberg, Aaby Ericsson, G. Boman och E. A. G. A. Wijkander*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte i riksstaten för år 1908 höja förslagsanslaget till naturaunderhåll åt personal vid flottan från 1,163,744 kronor till 1,177,227 kronor eller med 13,483 kronor.

Friherre Gripenstedt: Denna punkt sammanhänger med den föregående. Utskottet har här föreslagit en anslagsminskning på den grund att utskottet i den föregående punkten hemställt om minskning af antalet underofficerare. Då nu kammaren i tredje punkten tagit reservationen, så följer däraf, att reservationen bör tagas äfven i denna punkt, och anhåller jag att därom få framställa yrkande.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på nu föredragna punkt annat yrkande ej förekommit än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Billing m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda

yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 5—7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Angående
höjning af
anslaget till
sjöbeväringens
vapenöfning-
gar m. m.*

Punkten 8.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen i punkten 8 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att i riksstaten för år 1909 höja förslagsanslaget till sjöbeväringens vapenöfningar samt beklädnad och ersättning därför från 1,150,000 kronor med 700,000 kronor till 1,850,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en af herr *N. Jönsson* i Kvarnberga i Andra Kammaren väckt motion (n:o 66), däri föreslagits, att Riksdagen för sin del ville besluta, att det särskilda tillskott i penningar, hvilket, på grund af stadgandet i § 35 värnpliktslagen den 14 juni 1901, tillkomme värnpliktig för den utbildningstid, som öfversköte sammanlagdt tvåhundrafyrtio dagar, skulle för värnpliktig vid flottan utgå med 50 öre om dagen, dels öka det af Kungl. Maj:t begärda anslaget till de värnpliktiges aflöning m. m., 1,850,000 kronor, med 25,650 kronor till 1,875,650 kronor.

Utskottet hade på andragna skäl hemställt,

a) att Riksdagen måtte i anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och i öfverensstämmelse med Riksdagens vid behandlingen af utskottets utlåtande angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel fattade beslut i fråga om de värnpliktiges aflöning, i riksstaten för år 1909 höja förslagsanslaget till sjöbeväringens vapenöfningar samt beklädnad och ersättning därför, nu 1,150,000 kronor, med 707,500 kronor till 1,857,500 kronor; samt

c) att herr Jönssons ofvannämnda motion måtte anses vara genom hvad i mom. a) föreslagits besvarad.

Herr Heüman: I den nu föredragna punkten förekommer också öfverst på sid. 38 ett anslag till hämtnings- och hemförskaffningskostnad för den vapenöfningskyldiga sjöbeväringen.

Det har länge och med fog klagats både af allmänheten och i pressen, att vid denna sjöbeväringens afhämtning och hemförskaffning förekommer sådant som, kan man säga, gränsar till hvad man plägar benämna riksskandal. Både när transporter ske med bantåg och när de ske med ångbåt, föres ett oljud, så att man ofta kan tro, att det icke är människor, som där forslas. Man har sagt mig, att detta till stor del beror därpå, att transporter öfvervakas af alltför fåtaligt befäl, så att i allmänhet endast två yngre officerare medfölja sådana transporter på till och med ett par hundra man eller därutöver, och däraf följer ju också, att bevakningen icke kan ske med den grannlaghet som påfordras. Jag har tillfälligtvis fått bevittna, huru både

i Tyskland och i Norge sådana transporter hafva gått fram med ordning. När man då jämför detta med hvad som förekommer i tidningarna och hvad man själf har haft tillfälle att iakttaga vid sådana transporters verkställande i Sverige, så kan man icke neka till, att det är mycket fog för den klagan, som ofta här ifrågakommer både från allmänhetens och från pressens sida. Det vore väl bättre att öka anslaget för att lämna mera befäl tillfälle att medfölja dessa transporter, så att man kunde slippa att bevittna sådana oordningar med åtföljande dryckenskap, svordomar och oljud, som då förekomma nästan vid hvarenda station och som bidraga till, att man får ett högst menligt intryck af dem, som dock skulle vara själfva blomman af den Sveriges ungdom, som skall utbildas till att försvara vårt land.

*Angående
höjning af
anslaget till
sjöbeväringens
expens/nin-
gar m. m.
(Forts.)*

Såsom det nu tillgår, vågar jag fästa kammarens och framför allt regeringens uppmärksamhet vid att detta är en skandal både för en stor del af vår sjöbeväring och för befälet. Ja det kastar skam öfver hela vårt fosterland, om det vidare får fortgå på detta sätt. I samband med denna punkt vill jag därför hemställa, om icke från regeringens sida sådana åtgärder kunde vidtagas, att en snar och effektiv ändring må genomföras på detta område.

Herr grefve och talman, jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—19.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Kungl. Maj:t har i statsverkspropositionen under punkt 18 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1909 ett anslag af 5,469,000 kronor.

*Anslag till
nyanskaff-
ning af
krigsfartygs-
materiel.*

Utskottet hade af anförda orsaker hemställt, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1909 ett anslag af 4,826,000 kronor.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr grefve och talman, mina herrar! I den förevarande punkten har statsutskottet gjort en reduktion i det anslag, som af Kungl. Maj:t blifvit begärdt, nämligen så, att utskottet har minskat detta anslag med hvad som erfordras för påbörjande af en jagare.

Det framhålles i Kungl. Maj:ts proposition, att anledningen hvarför något anslag icke för närvarande begäres för byggande af pansarbåtar

*Anslag till
nyanskaff-
ning af
krygsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

är den, att ett antal sakkunnige, som varit tillkallade för att uppgöra förslag till modernisering af de sista pansarbåtarna, visserligen aflämnat ett förslag, men att detta förslag är remitteradt till den kommitté, som af Kungl. Maj:t tillsatts för att uppgöra en samfällid plan för ordnande af rikets försvar i dess helhet. Under sådana förhållanden, anföres det i propositionen, bör man för närvarande icke begära anslag till byggande af pansarbåtar, förrän denna s. k. parlamentariska kommitté haft tillfälle att däröfver yttra sig.

Detsamma var förhållandet både vid 1907 och 1906 årens riksdagar. Kungl. Maj:t begärde icke heller då något anslag för byggande af pansarbåtar. Så mycket angelägnare har det då måst synas för Kungl. Maj:t., att under den tid, då anslag icke begäres till byggande af pansarbåtar, i stället söka att i möjligaste mån forcera byggandet af de för vårt försvar så ytterst viktiga mindre fartygen, nämligen jagare och torpedbåtar. Nu föreslår utskottet visserligen blott borttagandet af en jagare, men i en reservation från Andra Kammaren påyrkas äfven borttagande af två första klassens torpedbåtar.

Jag ber att i anledning af detta, oaktadt det kanske knappast kunde behövas här, få fästa uppmärksamheten på att de äldsta af torpedbåtarna äro så gamla, att man redan måst börja att afföra dem, då de icke kunna användas såsom stridsfartyg. Af Kungl. Maj:ts proposition finner man, att icke mindre än 6 torpedbåtar hafva måst utrangeras. Nu begär Kungl. Maj:t 4 torpedbåtar. Det har utskottet tillstyrkt, och jag kan icke annat än lifligt hoppas, att den reservation, som framkommit från Andra Kammaren, icke måtte vinna den kammarens bifall.

Utskottet yttrar, att till följd af ökade anslagskraf på såväl denna som andra hufvudtitlar har det syntts utskottet nödvändigt att göra en reduktion. Jag är lifligt öfvertygad om — jag kan till och med säga att jag vet, att man nog hade från förstakammarhåll i statsutskottet, åtminstone från de flesta ledamöternas sida, önskat, att Kungl. Maj:ts proposition kunnat tagas oförändrad och att det endast varit för att hindra något ännu värre, som man nu gått med på det förslag, som här blifvit framlagdt. Men då man säger, att till följd af ökning på denna och andra hufvudtitlar måste man göra nedprutningar på femte hufvudtiteln, så kan jag icke annat än uttrycka mitt beklagande öfver att femte hufvudtiteln skall vara den, som kommer sist. Nu inträffar det ju, att statsbudgeterna hafva en ganska oroande tendens att stiga, och om det går på det sättet äfven hädanefter, hvilket man väl icke kan helt och hållet undvika, samt femte hufvudtiteln äfven framdeles kommer sist, så kan det befaras, att ännu större reduktioner skola ske på denna hufvudtitel, men det kan naturligtvis icke lända densamma till fromma.

Jag har icke något yrkande att göra, men jag har icke kunnat låta denna punkt gå oanmärkt förbi. Jag ber särskildt att få framhålla, att från Kungl. Maj:ts sida står saken dock på det sättet, att det måste vara Kungl. Maj:t, som i första hand känner ansvaret för att sjökrigsmaterielen hålles i effektivitet och i fullgodt skick och i det antal och den styrka, som erfordras och som står öfverens med

våra ekonomiska förkållanden. Ingen kan nämligen veta, när den dag kommer, då denna materiel kan behöfva användas, och därför är det, som jag med ett beklagande säger, att jag accepterar det förslag, som utskottet här framlagt, men jag har icke kunnat underlåta att uttala mig i denna punkt.

*Anslag till
nyanskaffning af
krigsartygs-
materiel.*
(Forts.)

Friherre Gripenstedt: Då herr statsministern icke gjorde något yrkande, kunde det kanske vara onödigt för mig att här uppträda, men jag ber dock att få säga några ord.

Det är säkert ingen af statsutskottets ledamöter från Första Kammaren, som med lätt hjärta varit med om denna afprutning i fråga om påbörjandet af en jagare. Men det är icke nog med att vara försvarsvänlig i orden och att yrka på de högsta anslagen, utan man måste söka drifva praktisk försvarspolitik. Hvad som här föreligger är följden af en kompromiss. En talare, herr Bohnstedt, som förr länge suttit i statsutskottet, yttrade vid en föregående punkt, att det varit önskligt, att statsutskottet hade kunnat kompromissa om officerarne och underofficerarne. Ja, det kan så vara, men det är icke alltid som man vill att det skall kompromissas, och ofta nog få statsutskottets ledamöter hugg i ryggen för att de kompromissat. Det är således icke godt att ställa kammaren till lags i dessa fall.

Hvad denna punkt beträffar, tror jag verkligen, att statsutskottet från praktisk synpunkt gjort mycket rätt i att enas om en afprutning med en jagare. Det finnes en blänkare att lägga märke till nämligen en reservation af herr Hammarlund, som vill stryka äfven två torpedbåtar. Jag tror, att om utskottets förslag icke toges, skulle gemensam votering komma att stå mellan Kungl. Maj:ts förslag och herr Hammarlunds reservation, och under sådana förhållanden torde utgången vara gifven.

Jag anser det vara klokt af kammaren att taga utskottets förslag, sådant det här föreligger, och jag ber därför att till detta förslag få yrka bifall.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 20 af förevarande hufvudtitel därom gjorda framställning hade utskottet i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen måtte

- 1:o) på extra stat för år 1909 bevilja
 - a) till skjutförsök och inskjutning af kanoner 30,000 kronor;
 - b) till försök med torped- och gnistsignalmateriel 15,000 kronor; och
 - c) till anskaffning af gnistsignalmateriel 66,000 kronor;
- 2:o) af det utaf 1906 års Riksdag beviljade anslag för anskaffning

*Anslag till
skjutförsök
m. m.*

Anslag till
skjutförsök
m. m.
(Forts.)

af kanoner i reserv å 608,000 kronor anvisa på extra stat för år 1909 återstående ännu icke anvisade beloppet, 202,000 kronor; samt

3:o) för anskaffning af orderapparater och afståndsmätare för en del af flottans fartyg bevilja ett anslag af 350,000 kronor och därpå af extra stat för år 1909 anvisa ett belopp af 200,000 kronor.

Herr von Möller: Jag ber att i herrarnes minne få återkalla debatten den 12 april år 1905, om komplettering af fartygs- och fästningsammunition. Jag erinrade då om, att den krutsort, som användes för landtarméns artilleribehof icke var densamma, som användes för kanonerna ombord på fartygen. Det förra krutet tillverkades vid statens krutfabrik Åker och den senare sorten vid en privat fabrik, Bofors. Nu är det fråga om anslag till skjutförsök och inskjutning af kanoner. Jag hemställer, huruvida det icke kunde vara skäl att samtidigt undersöka prisförhållandena vid användande af de olika krutsorterna och huru mycket större kvantitet af Åkerskrutet behöfves än af Boforskrutet, och slutligen — hvilket jag anser vara det viktigaste — huruvida icke staten borde tänka på en utvidgning af Åkers krutfabrik för att, därest man fortfarande anser nödvändigt att begagna en särskild krutsort för marinen, äfven denna krutsort måtte kunna tillverkas vid *statens verkstäder*.

Under debatten nämnde en talare, som från sakkunnigt håll, antagligen från marinförvaltningen skaffat sig upplysningar, att vid profskjutning med en 25 cm kanon man för erhållande af samma utgångshastighet fått taga *sex kilo* mera af *Åkerskrutet* än af *Boforskrutet*. En med saken väl initierad person visade mig sedan en rapport från de artilleriskjutförsök, som 1901 anstälts i närvaro af dåvarande fälttygmästaren Martin. Det visade sig att därvid, med praktiskt taget samma effekt till en 24 cm kanon konstruerad för Boforskrut, n:o k 4, åtgått *43 kilo* af detta krut per skott och *43 ½ kilo* af *Åkers krut*, således hela skillnaden i krutåtgången *endast* varit *ett halft kg*. Af detta sakförhållande synes mig skäl föreligga att ännu en gång reflektera på denna sak både för nyttan af en *konkurrens* med privatfabriken och för *prisbilligheten*, som jag anser skulle bli afsevärd, om krutet tillverkades äfven vid statens, ej som nu endast vid ett enskildt bolags verkstäder.

Jag fick då, något som icke ofta händer mig, stöd af en auktoritet i denna kammare i militära frågor, nämligen friherre Palmstierna — må vara ofrivilligt. Det var nog ej hans afsigt att stödja mig, men jag ber kammaren vara god observera, huruvida icke ordalagen i hans anförande gifva mig ett synnerligen godt skäl. Han yttrade: »Jag kan icke förstå annat än att det är en afgjord fördel för svenska staten, att det finnes *två krutfabriker*, synnerligast som Bofors är mycket välbeläget i händelse af krig. Man kan ju lätt tänka sig, att det ena krutbruket genom en olycka eller en eröfring går förloradt, och då måste det vara *synnerligt fördelaktigt att hafva det andra*.» Det är just detta som gjort, att jag nu åter uppträder och hoppas, att regeringen måtte ha sin uppmärksamhet fäst vid det faktum, att det är fördelaktigt i händelse af krig att hafva *två krutfabriker*, som tillverka *samma*

krutsorter, och icke som det nu är, att Åkers krutfabrik tillverkar endast den ena krutsorten och Bofors ensamt den andra sorten, n:o k. 4.

Jag har naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

*Anslag till
skjutförsök
m. m.
(Forts.)*

Friherre Fleming: Jag skall endast beträffande det förra förändret be att få uttala en varning för att gifva sig in på nya experiment i det fall, som nu är i fråga. Vi ha nu två krutfabriker, vid Bofors och Åker, hvilka tillverka krut af alldeles olika typer. Inom alla länder har rådt en strid om fördelen att använda cellulosa krut (Åkerskrutet), eller nitroglycerinkrut, (Boforskrutet). Nu har flottan i många år arbetat med det senare krutet och utstuderat det. Skulle man nu i flottan göra försök med det andra krutet, komme man in på mycket vidtomfattande experiment, och jag tror, att de bara skulle kosta arbete och icke leda till målet. Enligt min åsikt kommer man längre genom att fortsätta på den väg, där man börjat, ty då vet man hvar man går; skall man börja på något nytt, då vet man icke hvar man är.

Herr von Möller: Jag ber, att kammaren icke ville låta sig vilseledas af den föregående talarens framställning. Jag sade uttryckligen, att en undersökning borde ske, huruvida Boforskrutet behöfves eller icke. Men det aldra viktigaste för mig var, att staten genom nyanläggning måtte sättas i tillfälle att *själf* tillverka sitt krut, samtidigt med den enskilda fabriken. Men jag tror i motsats till den föregående talaren, att det vore *nyttigt*, från *statens synpunkt* sedt, att man finge en fabrik, som kunde konkurrera med den andra och sålunda bli i stånd att äfven reglera dennes priser. Det är detta, som jag velat kraftigt understryka.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 23—43.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 44 och 45.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 7 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändring af § 1 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Uti en inom Första Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 44, hade friherre *Herman Fleming* samt herrar *K. J. Ekman*, *August Bellinder*, *Gust. Barthelson* och *Olof Tonning* föreslagit, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.*

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
tidskrifter.*

(Forts.)

behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 1 mom. 4:o tryckfrihetsförordningen.

4:o. Utgifvare af dagblad eller periodiska skrifter anmäla sig, jämte titeln och tryckningsorten, hos chefen för justitiedepartementet, som äger att, såvida sökanden ej för nesligt brott blifvit dömd eller förklarad ovärdig föra andras talan, meddela bevis, att intet hinder emot skriftens utgifvande förekommer. Varder utgifvaren för brottslig gärning dömd till urbota bestraffning, äger han ej under strafftiden befatta sig med skriftens utgifvande.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts af, bland andra, herrar *Blomberg, Säfve, Östberg, Clason, Sjöholm, von Mentzer* och *Bellinder*, hvilka ansett, att utskottet bort, med anledning af friherre Flemings m. fl. motion, hemställa, att Riksdagen ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande ändrade lydelse af § 1 mom. 4:o tryckfrihetsförordningen: 4:o) Utgifvare af dagblad eller periodiska skrifter anmäla sig, jämte titeln och tryckningsorten, hos chefen för justitiedepartementet, som äger att, såvida sökanden ej för nesligt brott blifvit dömd eller förklarad ovärdig föra andras talan, meddela bevis, att intet hinder emot skriftens utgifvande förekommer. *Varder utgifvaren för brottslig gärning dömd till urbota bestraffning, äger han ej under strafftiden vara skriftens utgifvare.*

Friherre Fleming: Ehuru konstitutionsutskottet icke velat tillstyrka den af mig och fyra andra ledamöter från denna kammare väckta motionen, ser jag dock i den af herrar *Blomberg* m. fl. afgifna reservationen ett erkännande af det berättigade i motionen, och jag hoppas, att kammaren äfven måtte finna detta. Konstitutionsutskottet har gifvit delvis erkännande åt motionen, då det säger att »det af motionärerna anmärkta förhållandet måste framstå såsom en *brist i vår tryckfrihetsförordning*», men utskottet har dock icke kunnat tillstyrka det af motionärerna framlagda förslaget, utan anser det vara en detalj af jämförelsevis underordnad betydelse.

Jag erkänner viliigt, att ändringen är en detalj, men en detalj, som dock kan komma att få ganska vidtgående betydelse. Såsom allmänt erkännes, lider tryckfrihetsförordningen af så många brister, och under dess hägn bedrifves för närvarande ett undermineringsarbete af så oroväckande natur, att en total revision af denna grundlag vore väl behöflig. Men mina herrar, en revision af hela förordningen drager långt ut på tiden, och under den tid denna revision pågår, blir det mycket svårare att få någon förbättring till stånd. Jag och mina medmotionärer hafva därför ansett, att det skulle vara vida lämpligare att redan nu söka genomföra sådana partiella reformer, som äro tydligen behöfliga.

Nu erkänner man, att en förändring är behöflig, men den skall icke ske på det i motionen föreslagna enkla sättet, utan utskotts-majoriteten har ansett, att man borde i stället vända sig mot ansvarig-

hetsprincipen; men då är man ju inne på en revision af det hela, och detta är enligt utskottsmajoritetens egna ord af sådan grannliga natur, att denna fråga icke kan lösas utan en omsorgsfull utredning med åtföljande tidsförlust, just det motionärerna velat undvika.

Det torde för det allmänna rättsmedvetandet vara uppenbart, att en person, som ådrager sig urbota straff för viss brottslig handling, icke under strafftiden bör medgifvas rätt att fortfara i utöfvandet af det arbete, som just gifvit anledningen till bestraffningen, och att han sålunda under strafftiden får tillfälle att åter begå brott af samma beskaffenhet, och nog ligger det väl i sakens natur, att samhället, åtminstone under bestraffningstiden, bör vara skyddadt för nya brott af hvad slag de vara må från denne individs sida. Nu invänder man, att en utgifvare af »dagblad eller periodisk skrift» — såsom uttrycket i lagen lyder, kan ådömas urbota bestraffning för brott, som icke berörde hans publicistiska verksamhet, och det är då hårdt, att han ej skall få fortfara med denna. Jag kan icke tillmätta denna invändning stor betydelse, ty samma är förhållandet inom de aldra flesta andra yrken, och tidningsutgifvare ha väl icke behof af större skydd än andra samhällsmedlemmar.

Vidare säger man, att straffet kan verka hårdare för publicisten än för andra, i det den förre skulle kunna blifva beröfvad möjligheten att efter utståndet straff återfå utgiftsrätten och sålunda beröfvad en väsentlig inkomstkälla, hvadan den föreliggande bestämmelsen skulle obefogadt inkränkta på näringsfriheten. Denna invändning har emellertid utskottsmajoriteten själf delvis vederlagt då den säger: »Att en utgifvare i de flesta fall skulle genom tillståndsbevisets öfverlåtande på pålitlig person kunna skydda sig mot dylika eventualiteter är visserligen sannt». Jag tror, att utskottet skulle kunna ha sagt, icke »i de flesta fall», utan »i alla fall», och jag vågar påstå, att pressens män skulle äfven i detta afseende icke blifva sämre ställda än andra, ty brott, som medför straffarbete eller fängelse, ådrager nog i de allra flesta fall — utöfver straffet — följder af ganska kännbar natur, och dessa följder äro nog i allmänhet mycket mindre vid brott mot tryckfrihetslagen än vid andra brott.

Man invänder vidare, att man genom lämpliga bestämmelser i förordningen angående fängelsevärdar skulle kunna hindra, att skadlig publicistisk verksamhet bedrifves från fängelserna; men mig synes, att för att en sådan förordning skall kunna blifva effektiv, måste nödvändigt en grundlagsändring i nu föreslagna riktning först ske, och det är med hänsyn därtill den föreslagna förändringen kan få större betydelse, än utskottsmajoriteten velat tillerkänna den.

Ser man saken från andra sidan, måste man äfven erkänna det principiellt oriktiga i att en person, som är beröfvad sin frihet, kan bära ansvaret för handlingar, hvilka han icke kan öfvervaka.

I reservationen är uttrycket befatta sig med skriftens utgifvande ändradt till »vara skriftens utgifvare». Utan att närmare ingå på innebörden af denna ändring vill jag dock erkänna, att man äfven med reservanternas formulering i hufvudsak vinner målet, och från motionärernas sida finner jag intet att erinra mot denna formulering.

Det förefaller som om tryckfrihetsförordningen vore en heligare

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skriffter.
(Forts.)*

lag, farligare att röra vid än andra. Jag kan förstå, att den synpunkten fasthållas af tidningsmännen men icke att den häfdas af andra. Detta är så mycket märkvärdigare, som man ser, huru antalet af de tryckalster, som ovillkorligen borde anses enligt förordningen brottsliga, växer i oroväckande grad, ehuru bestraffningarnas antal delvis till följd af denna lags natur icke kunna följa med, och det är icke omöjligt, att de missförhållanden, mot hvilka motionen vill råda bot, kunna snart nog blifva mindre ovanliga än nu.

Ehuru jag sålunda erkänner, att ändringen ej är ett universalmedel mot tryckfrihetsförordningens alla brister, har jag nu sökt påvisa, att den dock kan hafva rätt stor betydelse, och då jag nu yrkar bifall till herr Blombergs reservation, är det därför, att jag för min del anser, att hvarje åtgärd äfven den minsta, som kan i någon mån motarbeta det samvetslösa och samhällsupplösande arbete, som under tryckfrihetens skydd bedrifves, måste vara till nytta, och att samhället har rätt att fordra sådana åtgärder.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Den bestämmelse i tryckfrihetsförordningen, som här är fråga om att ändra, har funnits i den lagen sedan 1812. I snart hundra år har släkte efter släkte haft samma lagstadganden utan att känna något behof att få dem ändrade. Hafva då under senare tiden behofvet häraf framträdt skarpare än förr? Nej, måste jag säga. Det har icke händt något under senare tid, som har gjort en ändring nödvändigare, än den har kunnat vara under de nittiosex år, som gått sedan 1812. Sannolikt har det föresväfvat motionärerna, att man genom en sådan ändring, som de föreslagit, skulle kunna förekomma sådana saker, som vi i sommar fått bevittna, nämligen att en fästningsfånge försett en tidning med uppsatser. Men det är att märka, att detta förslag, om det antages, icke alls hindrar något sådant. Det är för resten utsagdt i motionen, att det icke ens är motionens syfte att förekomma missförhållanden i detta hänseende. Följaktligen, om denna sak har föranledt motionens framställande, leder motionen icke till åsyftadt resultat, ty äfven om vi antaga denna förändring, så hafva fortfarande fästningsfångar laglig rätt att, så länge de sitta i fängelse, skrifva artiklar och publicera dem i tidningar. Sålunda göres i detta förhållande ingen ändring.

Om man emellertid går närmare igenom förslaget, så finner man, att det lider af en hel mängd brister och obilligheter. Det är utan tvifvel en obillighet att straffa en tidningsredaktör på det viset, att han skulle mista rätten att vara tidningsredaktör, för så vidt han komme i fängelse. Man skulle ju till en viss grad kunna säga, att detta vore befogadt, om han kommer i fängelse för brott mot tryckfrihetslagen. Men äfven om han råkar i fängelse för andra förseelser, drabbas han af samma straff. En tidningsredaktör anfaller t. ex. af en person och hotas till lifvet. Han slår tillbaka, och han brukar större våld, än nöden kräfde. Han åtalas, han dömes och han kommer i fängelse. Och ehuru han kanske har allmänhetens sympatier för sig med hänsyn till sin förseelse, mister han dock sin rätt som tidningsredaktör. Detta är utan tvifvel en obillighet. Nu säger visserligen den föregående talaren liksom motionärerna, att han ju kan

skydda sig mot detta genom att lämna utgifningsrätten åt en säker person. Men hur vet han, att den person, till hvilken han lämnar sin affär, är så säker? Det kan ju hända, att den, som utfått ett nytt tillståndsbevis, helt enkelt, då tiden har förlupit, icke vill lämna ifrån sig det. Då kan omöjligen den förre tidningsredaktören återfå rätten att utgifva tidningen, utan vill han fortsätta sin verksamhet och fortfarande utgifva en tidning, så får han skaffa sig tillståndsbevis för ett nytt tidningsföretag. Låt vara, att han har tryckeriet kvar, men han mister dock själfva titeln å tidningen, och detta kan innebära en väsentlig förlust. Men äfven om en tidningsredaktör, som äger en tidning, kan värja sig emot denna risk, så blir det för en redaktör, som icke äger tidningen, ännu svårare att få tillbaka den rätt att utgifva tidningen, som han mistat. Under alla förhållanden kommer det att medföra utgifter för tidningsredaktören att lösa ett nytt tillståndsbevis, hvarföretom den tillförordnade ansvarige utgifvaren skall ersättas och så vidare. Det är under alla förhållanden en skärpning, en mycket svår och mycket obillig skärpning i de straffbestämmelser, som tryckfrihetsförordningen redan har för tryckfrihetsmissbruk. Och denna skärpning är, som sagdt, icke framkallad af något behof, ty något sådant har icke kunnat uppvisas, och den är ej heller framkallad af önskan att få bort de missbruk, som jag förut talat om, ty dessa komma i händelse af bifall till motionen, fortfarande att stå kvar.

Det är också några andra fel i denna motion äfvensom i det af utskottet formulerade förslaget. En person, som blifvit för tryckfrihetsbrott dömd till fängelse, har enligt gällande lag, äfven efter reformens antagande, om den skulle antagas, rätt att skrifva i tidningar. Men om en person icke dömes till så hårdt straff som fängelse, utan blott till böter och icke kan betala böterna, utan måste sitta af dem, då säger lagen om böters förvandling till fängelse, att bötesfånge icke får arbeta med det arbete, som han själf väljer, utan skall förses med lämpligt arbete af fängelset, d. v. s. för detta mindre brott, som endast belägges med böter, beröfvas sålunda tidningsmannen rätten att få skrifva i sin tidning, men för det större brottet, som belägges med fängelse, får han behålla den. Är det någon reson i den saken? Och dock gör man intet för att ändra sådana oegentligheter. Jag kan sålunda icke godkänna, att här föreligger någon högst nödvändig reform; men det är föreskrifvet, åtminstone för konstitutionsutskottet, att det icke bör föreslå andra reformer i våra grundlagar än sådana, som befinnas högst nödiga. Och att denna förändring är högst nödig, tror jag, framgår af hvad jag nyss sagt. Visserligen vill jag medgifva, såsom också utskottet säger, att det kan tyckas något orimligt, att en person, som är beröfvad friheten, kan stå såsom ansvarig utgifvare. Ja, det är nog sant, och det är det enda skäl, som finnes för detta förslag. Men skälet är, som herrarna kunna finna, af rent dekorativ art. Det ser olämpligt ut. Det är något, som ur dekorativ synpunkt borde tas bort. Men om vi ändra grundlagen efter den synpunkten, hvar skola vi då stanna? Det kan tydligen icke vara lämpligt att ändra allt i våra grundlagar, som tilläfventyrs icke är så riktigt bra, utan vi få nöja oss med att ändra, hvad som

*Ifrågaatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.*
(Forts.)

Ifrågasatt inskränkning i rätten att utgifva dagblad eller periodiska skrifter. är absolut felaktigt och visat sig hafva olämpliga följder, och till den kategorien hör icke denna förändring.

Under sådana förhållanden har jag icke kunnat vara med om de ärade reservanternas åsikt, att här borde göras någon förändring. Jag känner mig alldeles förhindrad därtill på den grund, jag nyss nämnde, att denna förändring icke är af den art, som en förändring i grundlagen bör vara. Det finnes icke något annat motiv än ett rent känslomotiv för den, såsom jag nyss sade; och om vi också skulle gifva efter för känslan af det passande i detta stycke, vore det i alla fall att sila mygg och svälja kameler, då vi icke på samma gång borttaga något, som är sjufaldt värre, nämligen det s. k. ansvarighetssystemet eller att en person kan vara ansvarig utgifvare för en tidning, utan att hafva så mycken bildning, att han kan skrifva en enda mening. Detta ansvarighetssystem är verkligen en skamfläck för tryckfrihetsförordningen, men då vi låta detta stå kvar, finnes ännu mindre skäl att ändra denna punkt.

Vidare vill jag påpeka, hvad utskottet antydt, att om man anser olämpligt, att en person, som icke har sin frihet, får vara ansvarig utgifvare, är det precis lika olämpligt att låta en person, som af andra skäl, än att han sitter i fängelse, icke kan sköta sin tidning, likväl vara ansvarig utgifvare. Man tillåter ju t. ex. en person, som är ligande sjuk, att fortfarande vara redaktör, ehuru han icke kan tänka på tidningens vård, då han är sjuk. Likaledes kan en redaktör, som reser utomlands icke vaka öfver tidningen, ja, han är då i ännu högre grad än en fästningsfånge beröfvad möjligheten att sköta den, men i alla fall får han vara dess ansvarige utgifvare.

Till alla dessa omständigheter bör man lägga ännu en. Det är nog icke rätt att vara alltför sträng mot en tidningsredaktör. Han får svara för allt, som står i tidningen. Han får svara icke blott, för hvad han själf skrifvit, utan äfven för hvad hans medarbetare skrifvit, ja, till och med för hvad publiken skrifvit i form af annonser. Det är, som herrarne kunna förstå, faktiskt alldeles omöjligt för en tidningsredaktör att öfvervaka allt detta. Han måste i mångt och mycket lita på sin omgifning, och det kan då hända, att han blir besviken i den tilliten, så att han kommer i fängelse för hvad han icke själf gjort, utan för det, som kommit in i tidningen, utan att han kunnat hindra det. Att då yttermera skärpa det straff, som nu stadgas i tryckfrihetsförordningen och som han råkat ut för, genom att beröfva honom hans utkomst, när han kommer ur fängelset, är icke riktigt. Följaktligen kan jag icke se något annat rimligt sätt att behandla denna motion än att afslå den.

Det finnes möjligen ännu ett skäl till att bifalla motionen utom det, jag nämnde, nämligen att man vill visa sig artig mot motionärerna, att man vill, så att säga, i kammaren vänligt mottaga de fem nya ledamöter, som väckt detta förslag, genom att acceptera, hvad de föreslagit. Men jag tycker att äfven denna personliga synpunkt icke bör väga alltför mycket. Vi kunna visa vår välvilja mot dessa nykomna ledamöter på många andra sätt än genom att antaga en grundlagsförändring, som är absolut onödig och obillig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Blomberg: Jag vill såsom reservant i utskottet omedelbart förklara för den föregående talaren, att det förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, som vi förordat, icke alls är motiveradt af några personliga hänsyn till motionärerna, utan att vi reservanter helt enkelt hänlat våra motiv därifrån, att det af motionärerna framställda förslaget är ett välbetänt förslag och ett förslag, som icke är något nytt påhitt, utan uttryck för en tanke, som redan länge och med goda skäl gjorts gällande.

Jag vill också påpeka, att det ingalunda kan med fog sägas, att den uppfattning, som under senare tider gjort sig gällande vid *tillämpning* af ifrågavarande stadgande, skulle vara öfverensstämmande med bestämmelserna, sådana de afsågos vid stiftandet af 1812 års tryckfrihetslag. För min del tror jag, att den nuvarande tolkningen icke väl stämmer med tryckfrihetsförordningens allmänna föreskrifter om utgifvarens ansvarighet för en periodisk skrifts hela innehåll och särskildt icke med tryckfrihetsförordningens föreskrift uti den ifrågavarande §:s sjunde moment, att det åligger utgifvare af dagblad och periodiska skrifter att tillse, att de villkor, som vid utgifvandet däraf i denna lag ytterligare stadgas, varda noggrant iakttagna. Härmed har tryckfrihetsförordningen, på samma gång den bestämdt medger, att en person skall vara ansvarig för en periodisk skrifts hela innehåll, också uttryckligen föreskrifvit, att denna utgifvare skall hafva till bestämdt åliggande att öfva tillsyn öfver att tryckfrihetsförordningens föreskrifter uti alla detaljer med afseende på periodiska skrifter skola iakttagas. Därmed synes mig också tryckfrihetsförordningen i själfva verket hafva intagit en ståndpunkt, som icke är fullt förenlig med det hos oss utbildade ansvarighetssystemet, hvarigenom en person, som genom brist på nödig utbildning för verksamheten är oförmögen att på skriftens innehåll utöfva något som helst inflytande, kan få vara ansvarig utgifvare. Så mycket är dock visst, att det alldeles icke står i öfverensstämmelse med en sådan uppfattning, som jag antydt, att en tidning skall kunna utgifvas af en person, som, till följd af att han aftränar straff, är beröfvad sin personliga frihet och sålunda försatt i det läge, att han omöjligen kan fullgöra de uppgifter, som lagen åligger honom, d. v. s. de åligganden, som äro knutna till den offentliga rättsställning, som är honom gifven med tillståndsbeviset.

Jag vill vidare påpeka, att en ansvarig utgifvare af en periodisk skrift alldeles icke kan likställas med näringsidkare i allmänhet, på sätt den föregående talaren och äfven utskottet gjort gällande. Han intager nämligen genom hela det sätt, hvarpå han fått denna rätt erkänd och fått åligganden därmed förbundna, en särskild offentlig rättslig ställning, och hans förhållanden måste därför bedömas från offentlig synpunkt. Till följd däraf synes det mig vara ett fullkomligt billigt och rättmätigt kraf från det allmännas sida, om man fordrar, att en person, som fått denna viktiga ställning, också skall vara i tillfälle att under den tid, denna rätt af honom begagnas, kunna fullgöra de förpliktelser, som därmed äro förbundna. Den föregående ärade talaren sade, att ingenting har skett och intet har blifvit framhållet, som innebär bevis för behovet af en sådan bestämmelse, som den af motionärerna och reservanterna föreslagna. Jag vill med afse-

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.*

(Forts.)

ende härå endast erinna om ett fall, som visar, huru oerhördt betydelsefullt ett dylikt medgifvande kan blifva — låt vara genom missbruk af ansvarighetssystemet, men dock faktiskt. Det inträffade för åtskilliga år sedan, att en person var köpt, om man så vill säga, till ansvarig utgifvare för en periodisk skrift. Han hade med den, som var den egentlige utgifvaren af samma skrift, träffat aftal om dagspenning för den tid, under hvilken han komme att aftjäna fängelsestraff för de tryckfrihetsbrott, som vid skriftens utgifvande kunde komma att begås. Under det han befann sig på en något längre sejour i fängelset, blef tidningen flyttad från den plats, där den förut utgafs, och däråt gafs äfven en något skarpare ton och innehåll än tidigare, så att tryckfrihetsbrotten öfvergingo från att blott medföra fängelse till att ådraga svårare straff, så att denne i fängelset sittande person blef för tryckfrihetsbrott, som utan hans vetskap eller åtgörande blifvit begångna af andra, dömd till fyra eller — måhända — sex års straffarbete. Jag frågar: är icke det något för rättskänslan rent af upprörande, att lagstiftningen skall hafva ett innehåll, som möjliggör, att sådant kan ske? För öfrigt torde ej kunna nekas, att det sårar den allmänna rättskänslan, att såsom officiellt erkänd utgifvare af periodisk skrift se en person, som befinner sig i fängsligt förvar för aftjänande af straff. Det är sålunda icke blott för att befordra allmän ordning och rättssäkerhet, som ett sådant stadgande som det nu föreslagna bör komma till stånd, utan det är äfven nödigt just för att omöjliggöra en af ansvarighetssystemets mest förhatliga skuggsidor.

Man talar om att bestämmelsen skulle vara obillig och orättvis mot tidningsutgifvarne. Jag tror icke, att detta påstående kan med synnerligt fog upprätthållas, om man fäster uppmärksamheten vid den omständighet, som jag nyss påvisade, nämligen att utgifvaren af en periodisk skrift intager en särställning, som omöjliggör, att han kan jämföras med näringsidkare i allmänhet. Ingenting hindrar honom, för så vidt fängelseförhållandena tillåta det, att idka publicistiskt arbete. Det är endast den yttre ställningen såsom tidningsutgifvare och såsom ansvarig för tidningens innehåll och för allt, som med utgifvandet är förbundet, som bör vara honom betagen, under det att han aftjänar frihetsstraff.

Man har sagt, att det skulle medföra svårighet att skaffa en annan tidningsutgifvare under tiden, som fängelsestraffet pågår. Jag tror icke, att man kan tillägga denna invändning nämnvärd betydelse. Att skaffa utgifvare för den tid, under hvilken den till frihetsstraff dömda själf skulle blifva obebörig, bör alltid medhinnas och de ekonomiska utgifterna för anskaffande af ett nytt tillståndsbevis äro icke sådana, att de kunna vålla någon svårighet; deras obetydlighet framträder bäst, om de jämföras med de omkostnader, som i andra land äro förbundna med anskaffande af rätt att utgifva en periodisk skrift. Jag tror, att hvar och en som känner till de olägenheter och kostnader, som i andra land äro därmed förbundna, måste medgifva, att våra anspråk eller garantier i alla händelser äro ganska litet tryckande.

Slutligen har man framhållit, att då man icke riktar sig mot vårt ansvarighetssystem i dess helhet, som är en skamfläck för vår

tryckfrihetsförordning, man icke har skäl att rikta sig mot dessa små missförhållanden, ty detta skulle vara, såsom den föregående talaren sade, att sila mygg och svälja kameler.

Jag medger gärna, att jag i likhet med den föregående talaren skulle vilja vara med om en framställning om en fullständig omredigering af tryckfrihetsförordningen, gående ut på en omdaning af ansvarighetssystemet med noga öfvervägande af det sätt, hvarpå förhållandena böra ordnas. Men detta kan icke hindra, att man under väntan på den större reformen gärna kan utbryta denna punkt, då den kan sägas vara tämligen fristående och bör kunna särskildt ordnas.

Jag tillåter mig att yrka afslag å utskottsbetänkandet och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Den föregående talaren höll på den satsen, att 1812 års tryckfrihetsförordning verkligen fordrade, att utgifvaren skulle ta del af allt, som står i hans tidning, och svara därför.

Det kan ju hända, att man år 1812 kunde ställa sådana anspråk på en tidningsutgifvare med de små tidningar, man då hade, men i våra dagar är det faktiskt omöjligt för en tidningsutgifvare att på detta sätt svara för hvarenda rad, som står i tidningen. Därtill räcker hans tid icke.

Det är alltså också ett faktum, att en tidningsutgifvare kan råka illa ut för det, som han själf icke har del i, och när man nu vill skärpa straffet för tidningsutgifvare, utan att man kan anföra några verkliga skäl för en dylik åtgärd, bör man också taga hänsyn till det nämnda förhållandet och medgifva, att det möjligen redan nu finnes tillräckligt stränga straff för dem, då de ju kunna komma i fängelse för handlingar, som de icke ha begått.

De föregående talare, som haft ordet, synas i allmänhet ha likställt begreppet tidningsutgifvare med utgifvare af skandalblad, som hålla sig med »ansvaringar». Men det finnes också andra tidningar i vårt land, och vi böra tänka på hvad ett sådant straff som fängelsestraff kan hafva för effekt på sådana tidningars utgifvare.

Den föregående talaren förklarade, att en tidningsutgifvare icke kan likställas med en vanlig näringsidkare. Då han förklarade, att den före — om jag fattade honom rätt — intoge eller borde intaga en särskild social ställning, menade han väl, att staten har anspråk på denne utgifvare, att han genom sin person och sina egenskaper skall vara en borgen för tidningen själf. Ja, det är nog en god teori, men hur förhåller det sig därmed i praktiken? Ställer vårt samhälle, vår lag sådana personliga kraf på en tidningsutgifvare? Nej, det kan ingen säga, då vi veta, att en lejd ansvaring kan stå för tidningen, och att denne kan vara en man, som ingenting duger till i realiteten. Då nu vår lag tillåter en sådan egendomlighet, en sådan oerhörd kränkning af den princip, som den föregående talaren ville fastslå som grundläggande i detta afseende, måste man anse den nu föreliggande frågan vara en mycket ringa bagatell, den frågan nämligen, huruvida en för resten respektabel man, som kanske utan eget förvållande genom brott mot tryckfrihetsordningen råkat i fängelse, under

*Ifrågasatt
inskränkning
i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifter.*
(Forts.)

Ifrågasatt den tiden han sitter där skall få behålla rätten att utge tidningen
inskränkning eller ej.

i rätten att
utgifva dag-
blad eller
periodiska
skrifver.

(Forts.)

Om något bevis skulle behövas för den satsen, jag förra gången dref, då jag stod här, att denna föreslagna reform är absolut utan trängande behof, så lämnas det beviset just af det exempel, som den siste talaren anförde. Ty dels var detta enda exempel, som han kände till och anförde, icke tillämpligt på denna sak, då det blott visade hvarst det s. k. ansvaringsystemet kan leda. Om en redaktör får hafva en ansvarig, lejd, såsom i detta fall, för en krona om dagen så länge han sitter i fängelse, då kan ju den verkliga redaktören skrifva hvad som helst; det betyder blott att den lejde sättes i fängelse, men han själf förblir ostraffad. Men det är icke detta skandalösa system, som man nu vill åt, och alltså hör exemplet icke till denna fråga.

Men betecknande nog är detta exempel icke heller taget från nutiden, utan från en tid, som ligger minst 20 år tillbaka. Det relaterade skedde nämligen på 1880-talet. Vill man, såsom talaren, ställa denna händelse i någon förbindelse med föreliggande förslag — hvar till alla skäl saknas — får man väl i alla fall medgifva, att äfven med denna tillämpning af exemplet reformen icke kan anses tränande, då bevisen för motsatsen måste hämtas från en så aflägsen tid.

Tydligtvis kan jag icke heller finna mig öfvertygad af argument utaf den art, att de ökade utgifter, som detta arrangemang skulle medföra för tidningsutgifvaren, äro mycket mindre, än hvad det kostar i utlandet att få rätt att utgifva en tidning. Jag vet icke, hvad det därstädes kostar att få hvad vi kalla tillståndsbevis, men det är en sak, som icke angår oss. Faktiskt är, att det här är fråga om ganska afsevärda utgifter för en tidningsutgifvare plus allt det lidande, honom tillfogas genom straffet.

Utskottet har i sin motivering framhållit, att detta missförhållande, låt vara att det är en detalj, endast är ett bland de missförhållanden, som tryckfrihetsförordningen innehåller, och att det vore lämpligt att låta denna detalj korrigeras på samma gång som alla de andra oegentligheterna. Nu föreligger inom utskottet förslag till en allmän revision af tryckfrihetsförordningen. Jag vet icke, hur det kan gå med detta förslag, men jag har anledning att tro, att utskottet kommer att tillstyrka det, och under alla förhållanden är denna revision dock en angelägenhet, som tränger sig på oss kraftigare, ju längre tiden går. Vi få kanske redan i år till stånd en skrivelse om en dylik revision, och om det icke sker i år, måste det förr eller senare komma ett förslag om revision af tryckfrihetsförordningen. Då är det nu icke skäl att utan tungt vägande skäl göra en förändring, och därtill en, som icke är nödig, icke är nyttig, utan som tvärtom är obillig.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Blomberg m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation; och förklarade

herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Nyström, Johan Fredrik*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den af herr *Blomberg m. fl.* vid utlåtandet afgifna reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—29;

Nej—89.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 7 och 8 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åvägabringande af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och flottan.

Ifrågasatt kontroll öfver lagars efterlefnad inom armén och flottan.

Med föranledande af en af herrar *Karl Staaff, Th. af Callerholm, Fridtjuv Berg, Ernst Beckman, Victor Moll, K. G. Karlsson, Jakob Pettersson, Johan Ericsson, Joh. Ström, G. Jansson, S. H. Kvarnzelius, J. Bromée, Aug. Henricson, Karl Starbäck, Ad. Wiklund* och *Jacob T. Larsson* inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 228, hade utskottet i föreliggande utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte, med bifall till förevarande motion, besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda frågan om åvägabringande, genom utvidgande af redan befintliga institutioner eller genom upprättande af ett särskildt ämbete eller annorledes, af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad inom armén och flottan samt för Riksdagen framlägga förslag till de ändringar i gällande grundlag, hvartill utredningen gäfvé anledning.

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.*

(Forts.)

Reservation hade anförts af herrar *Blomberg, Behm, Säve, Östberg, Clason, Nyström, von Mentzer* och *Björck*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att herrar Karl Staaffs m. fl. motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr Ericsson: Denna motion utmynnar, så vidt jag läst den rätt, i två önskemål, båda gående ut på att söka åstadkomma en effektiv kontroll, som i ena fallet afser förvaltning inom armén, och i det andra de underordnades inom armén rättsliga ställning, hvilket senare jag med kanske ett mindre exakt uttryck hädanefter kommer att kalla militieombudsmanfrågan.

Det vill då förefalla mig, som om såväl utskottet som reservanterna här så godt som endast hade sett på förvaltningsfrågan, och jag styrkes i detta mitt antagande, då jag ser, att utskottet yttrat följande i sin motivering: »Och då utskottet är med motionärerna ense därutinnan, att behovet af en sådan permanent kontroll, som i motionen ifrågasattes, icke aftagit, utan tvärtom växt genom senare tiders mångahanda erfarenheter från det militära området, får utskottet hemställa etc.»

Skulle detta gälla såväl förvaltningsområdet som de s. k. militära rättsförhållanden, vill jag med hänsyn till de senare afgifva en bestämd protest mot utskottets påstående. Att förvaltningsförhållandena kunnat gifva anledning till klander, det veta vi alla väl, men jag vågar påstå, — jag gör det i rättvisans namn och för arméns skull — att de s. k. militära öfvergreppen under senare tider varit i aftagande och icke i tillväxt.

Äfven reservanterna synas mest ha fäst sig vid förvaltningsfrågan, ty de säga, att de anse motionen angående en effektiv kontroll redan besvarad genom den af Kungl. Maj:t tillsatta kommittén. Men denna kommitté har icke egentligen att göra med någonting annat än med förvaltningsfrågan.

Nåväl då! hör jag många af mina ärade kamrater och meningsfränder säga: Hvad skall det tjäna till att tala om detta?

Ja, mina herrar, *jag* skulle icke ha väckt denna fråga på tal, men när den nu en gång är väckt och kommit fram upprepade gånger och haft till målsmän representanter för stora delar af vårt folk, så anser jag det i högsta grad oklokt att ställa sig helt och hållet afvisande till densamma.

Det läres redan den unge rekryten, när han börjar sin tjänstgöring, att kontroll innebär icke misstroende. Samma grundsats måste gälla vis-à-vis arméns befäl. — Jag kommer nu, som herrarna skola finna, att hålla mig till den del af motionen, som angår de underlydandes rättsförhållande. — Nåväl, säger man vidare, om en sådan institution som denna militieombudsmansinstitution inrättades — eller det behöfver icke vara en sådan, utan det kan ju vidtagas förändrade åtgärder med afseende å den ombudsmannainstitution, som redan finnes — hvad skulle den medföra? Jo, inrättandet af en dylik befattning skulle leda till en oändlig mängd trakasserier.

Jag tror, att den erfarenhet, vi hafva från justitieombudsmannainstitutionen, icke bestyrker dessa farhågor. Det kan hända, att på

den tiden då våra grundlagar först skrefvos, samma domarekår, mot hvilken — jag vågar säga det — udden af denna institution är riktad, såg på den med en viss tvekan. Men jag undrar, om nu någon domare skulle vilja vara af med denna institution.

Och hur hafva vi det nu ställdt? Jo, mina herrar, vi hafva det ställdt så, att om missförhållanden ske, hvar finnes då militieombudsmannen? Jo, den finnes i en press, som icke alltid är ansvarig, en press, som — jag vill icke säga med afsikt — ofta färglägger de skedda händelserna, och så spridas dessa skildringar ut öfver hela landet. Att ge sig i tvist med pressen det är — det tror jag vi litet hvar kunna vara öfverens om — ett ganska lönlöst företag. Jag tror, att många af mina kamrater inom armén, som varit utsatta för sådana anfall, skulle tusen gånger hellre sett, att saken blifvit behandlad af en sakkunnig person, vare sig resultatet blifvit, såsom det vid justitieombudsmannens handläggning oftast blir, att anmälan icke föranledt till någon åtgärd, eller att den föranledt till rättslig sådan.

Men detta är, säger man, en förolämpning mot militärerna! Hvarför skola de mera än andra medborgare vara underkastade en sådan kontroll? Ja, jag kan säga, att det synes mig icke vara mycket skäl att *begära* en sådan, men jag finner krafvet därpå dock förklarligt från deras synpunkt, som yrkat därpå, detta på grund af militärernas undantagsställning i lagar och annat. Det finnes i vår strafflag bestämmelser, som göra, att en ung man, som fått officersgraden, och som kommenderar öfver en styrka på ett par hundra man, på egen hand kan komma i tillfälle att ålägga underordnade disciplinstraff af ända till 8 dygns mörk arrest. Det är så, och det måste vara så. Till arméns heder och alla försvarsvänners glädje må det sägas att i närvarande stund drivas öfningarna så praktiskt, så energiskt och så fältmässigt, att de mången gång stå på gränsen till verklig fara. Under sådana förhållanden och då våra militärer icke äro fria från det, som andra ämbetsmän kunna göra sig skyldiga till, nämligen att visa oförstånd i ämbetets utöfning, böra de vara underkastade en rättvis och skarp kontroll.

Och när nu hos armén i allmänhet det alls icke ofta förekommer skadliga öfverdrifter eller farligt oförstånd, kan det ju endast vara tillfredsställande att äga en sådan kontroll.

Och vidare! Vi stå inför afgörandet af nya krigslagar. Dessa måste vara allvarliga, måste vara stränga. Men tro icke herrarne, att vi ha lättare att få igenom dessa erforderliga lagar, om allmänheten vet, att det finnes en särskild institution för att lagarnas rätta efterlefnad noggrant skall kunna kontrolleras?

Ännu en sak! Vi hoppas inom ett år hafva på Riksdagens bord ett förslag från Kungl. Maj:t om värnpliktens utsträckning. Första Kammaren har i alla tider varit ytterst försvarsvänlig och till sitt och landets bästa gått förut i detta afseende. Men är det icke skäl, att när vi för försvaret yrka på större kraf af det svenska folket, och vi veta, att många anse det ytterst önskvärdt med en sådan kontroll, som den här berörda, vi då icke motsätta oss densamma?

Jag vet väl, att denna fråga icke är sympatisk i denna kammare.

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.*

Med mina ord — jag vill här sammanfatta dem — har jag egentligen velat säga: armén får icke frukta, och armén har ingen anledning att frukta, och armén fruktar ej en effektiv kontroll!

Herr grefve och talman! Jag har intet yrkande att göra.

(Forts.)

Grefve Douglas: Såsom reservanterna framhållit, har ju redan Kungl. Maj:t tagit hand om den mycket omtalade civilkontrollfrågan, och under sådana förhållanden torde det icke föreligga någon rimlig anledning att nu ytterligare skriva till Kungl. Maj:t, som ju har alla föregående motioner och alla denna fråga berörande handlingar tillgängliga. Att regeringen nu tagit hand om denna sak, anser jag synnerligen välbetänkt, ty därigenom borttages redan från början den misstyndningen, att armén och flottan skulle behöfva vara rädda för en ökad effektiv kontroll; å andra sidan har man anledning kunna hoppas, att denna ökade kontroll kommer att utöfvas från fullt kompetent och sakkunnigt håll.

Men hela detta tal om en effektiv civilkontroll öfver armén och flottan, det utgår i grund och botten från samma uppfattning, ur hvilken militieombudsmannaförslaget först framgick. Med denna institution afses från radikalt håll att skapa en institution med samma tendenser som de, hvilka göras gällande för inrättande af en militieombudsmannabefattning, det kan man se af hela motiveringen. Kommer så till, att vissa företeelser inom armén och flottan under de senare åren ha gifvit en viss relief — om jag så får säga — åt just denna fordran på ökad civilkontroll, så torde det icke vara ur vägen att här något närmare ingå på hela sakens innebörd.

Det har mig veterligen icke ifrån just det håll, hvarifrån försvarsfrågan under alla dessa år drivits fram genom offervillighet och energi sagts eller skrifvits ett ord mer än i dag om hvar sakens kärnpunkt i denna fråga ligger, och det kan ju vara nyttigt, att den af Kungl. Maj:t tillsatta kommittén får en allsidig uppfattning i fråga om Riksdagens önsknings i detta afseende.

Ja, mina herrar, militieombudsmannatanken tyckes ju för ögonblicket något ha trädt i bakgrunden! Men den uppfattningen, att man utan skada för andan inom armén och flottan kan resa land och rike omkring och, på grund af angifvelser angående snart sagdt allt upptänkligt, hålla förhör med befäl och underbefäl, den uppfattningen således, att man skulle kunna skapa förtroende till värnpliktsinstitutionen genom att gifva laga former åt ett ända in i de minsta detaljer gående öfvervakande af de värnpliktiges lärare och undervisare — den finnes fortfarande kvar.

Nu säger man: detta innebär icke något misstroende.

Ja, mina herrar, jag öfverlämnar åt hvar och en af Eder att bedöma huru därmed förhåller sig!

Jag är dock säker på, att om denna uppfattning skulle vinna gehör inom den af Kungl. Maj:t tillsatta kommittén, komme därigenom befålets och underbefålets redan nu svåra ställning att i ytterligare, i ännu högre grad försvåras.

Denna uppgift har, mina herrar, hittills varit synnerligen svår. Denna sida af saken har ännu icke tillräckligt framhållits i Riksdagen.

Den har varit särdeles svår, dels därför att den öfningstid, som stätt till buds, varit så knapphändig, så kort, dels därför att vi under de senare decennierna i afseende på vår militära organisation, synnerligast i afseende på landtarmén, befunnit oss i en oafbruten följd af öfvergångsperioder och provisorier med sina år efter år växlande öfnings-tider, författningar, föreskrifter och reglementen af alla slag. Det har varit ett sannskyldigt reglements- och författningskaleidoskop, som vi här möta. Och till sist har uppgiften varit svår på grund af det ringa försvar, som våra lagar kunna prestera gentemot den fanatiska antimilitära propagandans angrepp.

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lämnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

Ja, mina herrar, jag torde icke behöfva framhålla allt detta för denna kammare! I hvad jag sagt ligger icke heller någon anmärkning mot militärstyrelsen. Hos denna skulle man nog ingenting högre ha önskat än att ändtligen få göra slut på dessa eviga provisorier och öfvergångstider.

Men gentemot alla dessa motioner om en militieombudsman och en civilkommission samt de skäl, på hvilka de grunda sig, har jag velat framhålla, att vår unga armé och vår flotta — befäl, underbefäl och manskap — hittills fått arbeta under synnerligen svåra och motiga förhållanden och att de för det duktiga arbete de hittills presterat äro förtjänta af nationens tillit, sympati och tacksamhet i långt högre grad än hittills varit synligt.

Nu instämmer jag med den siste ärade talaren däri att ökad effektiv kontroll bör skapas. Men jag vill dock göra kammaren uppmärksam på den fara, som hotar, därest det slags kontroll skulle införas, som afses från radikalt håll och som jag skulle vilja kalla personligt-inkvisitorisk i motsats till den andra kontroll, mot hvilken mig veterligen ingen haft något att invända och som jag skulle vilja benämna en administrativt-ekonomisk kontroll.

Hvarhelst svensk myndighet behöfver aktivt framträda, så måste denna verksamhet ske under iakttagande af en hel mängd föreskrifter och former, och det har till följd, att det hela aldrig kan gå annat än oändligt långsamt och vanligen går mycket sämre, än om man fått handla utan en del af dessa former och på eget ansvar. Undersöker man då beskaffenheten af dessa formaliteter litet närmare, finner man, att de måste hafva tillkommit under en förfluten tid och på grund af en då kanske berättigad, men nu alldeles onödig fruktan för att myndigheterna skulle vilja missbruka sin rätt. Det kan ju hända, att denna farhåga för maktmissbruk sammanhänger med skandinavens större individualitets- och frihetskänsla, men säkert är, att den är roten och upphofvet till just denna formalism, som nu för tiden alla klaga öfver.

Hvad är det nu för en anda, som vi vilja ingjuta i vår armé och flotta ända ned till menige man? Jo, det är känslan af att kunna stå på egna fötter, att hafva egna tankar, initiativ och ansvar, det är friggjordenheten från stela formar. Och hvad är det den slags kontroll, som nu är ifrågasatt, den som vill anställa förhör från civila personers sida, skulle åstadkomma? Jo, den skulle åstadkomma, att befäl och underbefäl för att freda sig själva skulle med den minutiösaste planmässighet hålla sig till de föreskrifna formerna, så att allt initiativ,

Ifrågasatt kontroll öfver lagars efterlefnad inom armén och flottan. all egen handlingskraft skulle stelna i former och att man skulle begära in i de minsta detaljer förut bestämda regler, efter hvilkas iakttagande personen i fråga, förmannen, skulle freda sig, äfven om saken, som det gäller, skulle arta sig aldrig så befängdt.

(Forts.)

Nej, mina herrar, i hvad administrationen och förvaltningen rör, bör visst en ny organisation och en ny ökad kontroll införas och där torde äfven de inom det civila lifvet gällande och pröfvade affärsprinciperna få göra sig gällande och tillämpas på det sätt, att nationen känner sig öfvertygad om att de enorma kostnader, som vårt försvar kräver, blifva använda med den yttersta omtanke och den noggrannaste sparsamhet. Men det lefvande försvaret — låt det genomträngas af en frisk och modern anda, en anda således, som hos de värnpliktiges lärare och undervisare förutsätter icke blott ansvars- och plikt-känsla, utan äfven just denna humanitet, som en civil kommission aldrig skulle kunna komma att framtvunga, där den icke förut finnes! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bildt: Jag blef egentligen uppkallad af den förste ärade talaren, ty, om jag uppfattade honom rätt, nämnde han, att det skulle stå så till inom armén, att en ung man, som nyss nått officersgraden, skulle vara berättigad att sätta in sina underordnade på flera dagars mörk arrest. Jag har visserligen suttit nära fyra år i krigslagsstiftningskommittén och haft länge med dylika saker att göra, men jag kan icke förstå på hvilken paragraf den saken skulle grunda sig. Men jag är öfvertygad om att, om detta skedde, skulle nog justitieombudsmannen snart låta höra af sig. I själfva verket är kontrollen öfver vår krigsmakt ingalunda så klen, som man skulle kunna tro att döma af motionen. För det första svarar väl vederbörande departementschef för den saken. Dessutom finnas de af Riksdagen tillsatta och under Riksdagen hörande institutionerna, justitieombudsmannen i hvad som rör hans område och statsrevisorerna i hvad som rör förvaltningen, så att någon brist på kontroll torde väl, åtminstone formellt, icke kunna påpekas. Jag tror, att genom att tillskapa en ny sådan, vare sig militieombudsman eller civil kommission, skulle den nuvarande kontrollen i stället för att kompletteras, snarare försvagas. Ty om denne ämbetsman eller denna kommission skulle upptaga, såsom det varit tänkt, alla möjliga klagomål, hvilka utan vidare ansvar kunna framställas, skulle denna myndighet antingen blifva alldeles öfverhopad af arbete eller ock skulle den icke komma att göra alla till lags, ty den konsten lära dessa nya institutioner lika litet som de gamla kunna komma att utföra.

Men tillsättandet af en sådan ny myndighet skulle enligt mitt förmenande medföra andra synnerligen olämpliga konsekvenser. Det skulle medföra, att de nuvarande institutionerna kände ett minskadt ansvar. Det skulle vidare medföra, att inom krigsmakten man icke längre skulle se upp till statsmaktens chef, till Konungen såsom sin högste befälhafvare, utan man skulle säga: »Det är dessa herrar, som resa omkring, som vi måste se upp till, det är våra verkliga herrar». Utan att nämna alla de olägenheter, som nog herrarna inse skulle uppkomma däraf under fredstid, så hur skulle det väl gå i fält! Vi

hafva erfarenhet därom från revolutionskommissarierna i slutet af 1700-talet i Frankrike, men den verksamhet de utöfvade torde väl icke hafva varit lycklig för det landet. Det är alltså målet till hvilket man kommer på den nu inslagna vägen.

Men man skulle vinna en allmän försvarsvänlighet, säger man, i lager, som ännu icke blifvit genomträngda däraf. Tror denna kamrere med den fond af politisk erfarenhet, som den har, att försvarsvänligheten på det håll hvarifrån den här skulle komma, skulle nämnvärdt utvecklas, i fall man finge sin vilja fram? För min del tror jag det icke och jag instämmer med grefve Douglas.

*Ifrågasatt
kontroll för
lagars efter-
tefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

Herr Ericsson: Endast några få ord!

Jag kanske uttryckte mig otydligt nyss, men jag vill bestämdt påstå, att det finns fall, då en ung officer kan åläggas dylika stränga straff. Jag hemställer till den föregående ärade talaren, om icke ett sådant fall kan inträffa, om t. ex. den unga officeren har en kommandering att föra en större beväringstyrka till mötesplats och tillbaka igen. Nog vet jag exempel på att en sådan ung officer ålagt, och med fullt fog ålagt, sådan bestraffning. Det kan emellertid hända, att jag generaliserade något för mycket.

I fält tror jag icke, att det hvarken från motionärens sida eller någon annans varit tänkt att hafva en sådan institution, som här åsyftas.

Herr Sjöholm: Såsom herrarna af betänkandet finna, var jag frånvarande, när denna fråga behandlades inom utskottet, och jag anser mig därför böra tillkännagifva, att om jag varit närvarande inom utskottet, skulle jag hafva instämt i reservationen.

Jag tillåter mig, herr grefve och talman, att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Berger: Herr grefve och talman, mina herrar! Att en ökad kontroll af den militära förvaltningen i vårt land är af behovet påkallad, lærer väl numera få antagas vara allmänt erkänt. Om tvifvelsmål härom funnits, böra de hafva blifvit aflägsnade genom Kungl. Maj:ts förut åberopade beslut af den 28 februari i år, då Kungl. Maj:t tillsatte en kommitté för att verkställa utredning rörande lämplig kontroll af den militära förvaltningen och rörande dennas organisation.

Nu hafva rerservanterna mot utskottets betänkande ansett, att den sålunda anbefallda utredningen angående kontroll af den militära förvaltningen utgör ett skäl för afslag å den föreliggande motionen. Ja, den omständigheten, att en sådan utredning är anbefalld, utgör verkligen ett skäl för afslag å motionen, därest man håller före att den ifrågasatta kontrollen bör verkställas af personer, som utses af Kungl. Maj:t. Men anser man däremot, att kontrollen bör utöfvas genom något Riksdagens ämbete eller någon Riksdagens institution, då synes man hafva allt skäl att nu införa Kungl. Maj:t häfda en sådan uppfattning genom att bifalla utskottets förslag. Och vill man hafva den största möjliga garanti för att kontrollen under alla förhållanden

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

kommer att utföras med nit och själfständighet, synes en Riksdagens kontroll vara att föredraga. Att Riksdagen kontrollerar administrationen är ju i sin ordning. En dylik kontroll utföras ju redan nu af statsrevisorerna och justitieombudsmanen. Och det öfverensstämmer fullkomligt med andan i vår statsförfattning att än vidare utvidga denna Riksdagens kontrollerande myndighet.

Den kontroll, som nu från Riksdagens sida utföras öfver den militära förvaltningen, är knappt nämnvärd och kan icke med de organer, som nu finnas för ändamålet, blifva vidare effektiv. »Någon brist på kontroll fins icke, åtminstone formellt», sade en föregående talare. Ja, det är sant, formellt fins kontroll, men *i realiteten* är den kontrollen icke vidare effektiv. Och dock är det ju i alla fall så att den militära förvaltningen är af den mest vidsträckt omfattning. De penningmedel, som Riksdagen beviljar för här och flotta, uppgå årligen till enorma summor, hvilkas riktiga användning enligt gifna föreskrifter tarfvar en kontroll af ingående art. Det militära befälet öfver den värnpliktiga ungdomen kräfver ock en vaken kontroll, så att missbruk, som till äfventyrs kunna uppstå, varda undanröjda. Den militära förvaltningen är så vidtomfattande och på många områden så djupt ingripande, att här om någonstädes behöfves kontroll.

Det har antydts, att den af utskottet ifrågasatta kontrollen skulle skapa misstro beträffande försvarsväsendet. Jag kan däremot icke förstå annat än att en väl ordnad kontroll skulle, som fallet är med kontroll på andra områden, skapa förtroende för hären och flottan och deras förmåga att värna fosterlandet. Icke kan man säga, att justitieombudsmannainstitutionen skapat misstroende mot domarekåren eller misstroende mot vår rättsskipning. Hvarför skall man då tro, att den här ifrågasatta kontrollen skulle skapa misstroende?

En föregående talare erinrade om revolutionskommisarierna i Frankrike i slutet af 1700-talet och syntes sålunda hysa den mening, att den här ifrågasatta kontrollen skulle verka förlamande på försvaret.

En sådan åskådning synes bero på en missuppfattning af hvad som här afses. Här är icke fråga om annat än kontroll, men icke om någon rätt att direkt ingripa i den militära ledningen.

Jag kan icke finna, att de betänkligheter, som här hafva framförts mot det föreliggande förslaget, äro af någon vidare vikt. Hvad som här föreslås är icke, att i vår statsförfattning skola införas några nya grundsatser, utan hvad som här föreslås innebär endast en utveckling i naturlig riktning af 1809 års statsskick, en naturlig utveckling af regeringsformens grundsatser beträffande kontrollen å statsförvaltningen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Friherre Palmstierna: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt uppträda i denna fråga, då jag såg hvilka som voro reservanter. Jag tänkte, att saken var klar, men då en militär började diskussionen och önskade, att utskottets förslag skulle bifallas, anser jag mig skyldig att säga några ord. Jag har under debatten gjort några anteckningar och det blir således endast rapsodiskt, som jag kommer att yttra mig.

Man fäste sig egentligen vid att detta var en fråga om de underlydandes rättsliga ställning och att det därför behöfdes en militieombudsman, en person som jag fattar alla skulle skrifva och klaga inför. Jag tror, att detta befäl, som skulle tillses, att det icke öfverskrede sin befogenhet, genom pressen är tillräckligt tillhållet. Jag tror icke, att det finnes någon kast, om jag får begagna det uttrycket, eller någon ämbetsinannaklass, som är så noga kontrollerad, för att icke säga mera, som befälet, officerare och underofficerare, som är så noga tillhållen, och jag tror kontrollen är tillräcklig.

Här har en talare framhållit, mycket riktigt synes det mig, huru det personliga initiativet, som är nödvändigt i allting, speciellt på det militära området, förklaras genom ständig formell kontroll och att, om ytterligare kontroll införes, man skulle akta sig för att på något sätt öfverskrida de bestämda gränserna. Man håller sig då inom dessa, men gör ingenting vidare och detta kan icke vara till fördel hvarken för armén eller landet.

Den första talaren nämnde, att armén fruktar icke detta. Det beror på hur man tar det. Det vill säga, den fruktar icke för sina personer, men den fruktar högst betydligt för att det skall undergräfvä hela andan inom armén, borttaga initiativet och själfständigheten och den egenskapen att hvar och en står för hvad han gjort och icke tänker på hur han bäst skall kunna klara sig, då militieombudsmannen kommer. De underordnades första plikt, det kan icke hjälpas, är att lyda. Om man tänker sig deras förhållande under krig, i fält eller på fartyg, om de då skulle resonera först och icke lyda, blir nog detta icke till landets fördel. Det är en allvarlig fråga. Landets väl hänger därpå.

Nu säger man, att det är särskildt därför att befälet har så många att uppfostra som Riksdagen bör hafva strängare kontroll på dem än på andra. Nå, hvarför inför man icke en särskild ombudsman för folkskollärarna? Folkskollärarna hafva ju dessa hundratusentals barn, som de uppfostra, och att kontrollera hur de handtera dem skulle ju vara ytterst nyttigt. Hur är det med de allmänna läroverken? Där finnas ju 25,000 ynglingar. På det sättet skulle man kunna taga undan för undan. Jag tror, att det är alldeles tillräcklig kontroll med de lagar och författningar vi hafva.

En talare sade, att öfningar numera måste drifvas energiskt, bland annat till följd af den korta öfningstiden, som Riksdagen består de värnepliktige. Då är det klart, att en hel del personer, som hafva andra sysselsättningar, icke kunna finna sig väl i detta, och veta de, att hufvudsaken är att klaga och att man håller befälet i ständig väntan på att det kommer klagomål, icke blir följden landets eller arméns fördel!

Nu nämndes af den siste talaren, att det icke är Kungl. Maj:t utan Riksdagen som bör utöfva denna kontroll. Det står ock i utskottets uttalande flera gånger, att det är Riksdagen som bör göra det. Det säges visserligen, att kontrollen icke skulle innebära något slags rätt att direkt ingripa i den militära ledningen. Det fattades bara det, att militieombudsmannen skulle kunna komma och säga: den där manövern är icke bra, den få ni göra om. Dit hafva vi

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.*
(Forts.)

Ifrågasatt kontroll öfver lagars efterlefnad inom armén och flottan. icke kommit. I franska revolutionshistorien ingrepo ju de omnämnda kommissarierna direkt på ledningen och resultatet visade sig icke fördelaktigt.

Den siste talaren sade, som sagdt, att Riksdagen bör ingripa. Jag tror för min del, att Riksdagen bör låta armén vara i fred. Kontroll bör finnas, men all historia har visat, att det är Kungen, krigsherren, som bör utöfva denna kontroll.

Jag yrkar bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Blomberg: Jag skall icke upptaga kammarens tid länge i dag, då jag förut haft tillfälle att vidlyftigt yttra mig i frågan, men jag vill betona, att man icke bör göra den föreställningen, att denna fråga är så enkel, som den ser ut i den föreliggande klämman, ty bakom denna kläm ligger historien om allt hvad som förut varit före i saken. Jag tror näppeligen, att de, som äro frågans målsmän vid denna riksdag, hafva afstått från det åskådningssätt, som uppburit de äldre motionerna. För att åstadkomma nödig sammanslutning inom utskottet har man emellertid funnit skäligen inskränka sig till den kortfattade motiveringen till årets motion. Men man finner dock, att motionen alldeles bestämdt pekar tillbaka på den motivering, som anfördes i 1901 och 1903 års motioner, med deras vidtöfvande planer och med den misslyckadt mångsidige och farligt mäktige militieombudsman, som där presenterades för allmänheten och där ställdes upp som skräck för militären. Det är visserligen sant, att utskottet i år infört den nya erinringen, att det icke vore meningen, att den kontrollerande myndigheten skulle få ingripa i den militära ledningen, men man får icke glömma, att i den ursprungliga motionen ingingo punkter med afseende å militieombudsmannens verksamhet, enligt hvilken han skulle öfvervaka, att den militära öfningstiden i allo användes på nyttigaste sätt, att han vidare skulle årligen besöka mötesplatserna, göra inspektionsresor och göra sig noga underrättad om manskapets behandling och öfvervaka öfningstidens användning med mera dylikt, äfvensom närvara vid mera betydande fältöfningar.

Af dessa utplockade punkter torde framgå hvad som i själfva verket åsyftades — och åsyftas — med denne militieombudsman, nämligen en verklig öfverherre öfver de militära myndigheterna. Nu har man visserligen i sina uttalanden riktat sig egentligen på kontroll öfver lagars och författningsars efterlefnad, men därför får man ingalunda glömma hvad som följer med och som ligger bakom den tanke, som bär upp den jämförelsevis oskyldiga kläm, som kammaren inbjudes att godkänna.

I alla händelser vill jag erinra därom att man ingalunda utan betänkligheter bör på detta sätt söka åstadkomma en särskild form för kontroll öfver militärväsendet och dess funktionärer, ty detta innebär i själfva verket, att man vill ställa militärerna i en särställning, olikartad den i hvilken landets öfriga funktionärer befinna sig, och att man vill uttrycka ett särskildt misstroende mot dessa viktiga funktionärer i vårt land. Det skulle, som mig synes, vara orättvist och obilligt. Men det är icke nog därmed, det skulle äfven vara synnerligen farligt, ty om några af dem, som hafva att fullgöra offent-

liga värf här i landet, behöfva utöfva sin verksamhet med känsla af att åtnjuta förtroende, aktning och tillit, så gäller detta de ledande männen för vårt försvarsväsende. De måste handla med energi och med kraft och denna får icke förlamas genom ett sådant till ytterlighet gående kontrollerande, som alldeles gifvet måste verka menligt på deras själf tillit och deras raska initiativ, utan hvilka de icke kunna väl utföra de värf de hafva att fylla. Det är härutinnan, som den största faran ligger vid inrättandet af en sådan institution, som här föreslagits, vare sig den får en mera genomförd form eller en mindre säregen.

En föregående talare tillät sig säga, att man för att få tillräckligt nit och själfständighet hos den kontrollerande myndigheten måste hafva en institution utgången från Riksdagen. Denna tanke, att kontrollen bör i hufvudsak utgå från Riksdagens sida och verkställas af något dess organ, återfinnes äfven i utskottets från 1904 års betänkande återgifna motivering. Jag vågar emellertid påstå, att denna åskådning är oriktig och att just dess framträdande bör mana till betänksamhet mot den föreslagna anordningen. En kontrollerande institution med ifrågavarande säregna uppgift måste på ett helt annat sätt än justitieombudsmannen blifva otillbörligt känslig för tillfälliga strömningar och opinioner inom representationen eller vissa dess fraktioner. Detta skulle verka förryckande på kontrollen, som skulle komma att sakna det lugn och den värdighet, som påfordras för att den skall blifva till nytta och icke till skada, och under tider med tillspetsade partimotsatser måste lätt hända, att vid den kontrollerande funktionärens tillsättande ett parti eller en kammarmajoritet är bestämmande det ena året, under det att ett annat parti eller den andra kammarens majoritet segrar det andra året; under sådana förhållanden skulle kontrollen förlora inre styrka, sakna tillbörlig jämnhet och kontinuitet. Hvilken aktning och respekt kan en sådan kontroll komma att åtnjuta hos de kontrollerade och hos allmänheten? Nit kan nog påräknas, men om det alltid blir visligt, kan vara tvifvelaktigt. Och man torde sannernigen icke med fog kunna vänta, att själfständighet skall blifva någon utmärkande egenskap hos en sådan kontrollerande myndighet.

För mig synes det riktigtast och naturligest, att man söker skapa effektiv kontroll, där den verkligen kan tryggt anordnas, nämligen hos institutioner, som utgå från Kungl. Maj:t, och vi känna, att Konungens rådgifvare redan hafva beaktat denna angelägenhet. Chefen för försvarsdepartementet yttrade i sitt anförande vid tillsättandet af kontrollkommittén den 28 februari detta år, att man bör söka klargöra, huru ifrån Kungl. Maj:t såsom högsta chef för militärväsendet må utgå en så noggrann och fullständig kontroll öfver militärväsendet som möjligt. Det är uppenbart af detta anförande, att den kontroll, som härvid åsyftas, visserligen skall lämna å sido det rent fackmässiga militära arbetet men för öfrigt skall rikta sig icke blott på ett ändamålsenligt användande af de för försvarsväsendet anvisade anlagen, utan äfven på alla andra områden af den militära förvaltningen, inom hvilka en dylik tillförlitlig kontroll kan åstadkommas. Konungens rådgifvare framhåller särskildt, att bland de synpunkter, som här skola komma till beaktande, äfven förekommer, att med afseende å behandlingen

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
befnåd inom
armén och
flottan.*
(Forts.)

af de värnpliktiga och allt hvad med afseende å dem ankommer sådan hänsyn och de åtgärder noga böra iakttagas, att nationen må känna sig till freds med sättet för försvarsväsendets ordnande och genomförande. Slutligen säger han, att han önskar, att utredningen må hafva till ändamål att inom de angifna gränserna klargöra i hvad mån kontroll af och samarbete med civila personer lämpligen borde inom det militära området äga rum, hvarför han föreslår tillsättandet af en särskild kommitté för att verkställa utredning rörande lämplig kontroll af den militära förvaltningen och rörande dennas organisation.

Hela frågan om en effektiv kontrollskapande och genomförande *under Konungens ledning*, det är den myndighets ledning, som har högsta chefskapet för krigsmakten, hela denna fråga har Kungl. Maj:t sålunda redan tagit om hand och öfverlämnat till utredning. Det skulle således enligt min mening vara att helt och hållet föregripa ärendet, att gifva detsamma en annan innebörd och riktning, om man med kännedom om detta, afläte en skrifvelse med det omfattande och sväfvande innehåll, som den enligt föreliggande förslag skulle få.

Därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Fahlbeck: Här har hittills mest talats om den föreslagna kontrollens art och verkningar. Jag skall icke sysselsätta mig med denna sida af frågan, ty den har en annan sida, som synes mig vara nästan ännu viktigare, *den konstitutionella*.

Kärnpunkten i hela förslaget är nämligen, att icke Kungl. Maj:t, utan Riksdagen skall utse denne öfverkontrollant. Detta måste nödvändigt innebära en förskjutning af maktförhållandet mellan Konung och Riksdag. Man må skrifva instruktionen hur man vill för att söka förhindra något sådant. I den allmänna opinionen och framför allt hos de många tusental, som skola närmast beröras af den nya institutionen, de värnpliktige, skall det alltid synas klart, att Riksdagen och Riksdagens man äro de, till hvilka man främst har att se upp. Detta måste i den allmänna opinionen föranleda en maktförskjutning, hvilken jag för min del anser vara synnerligen farlig.

Det har sagts af en ärad talare, att föreliggande förslag vore en konsekvent utveckling af principerna i 1809 års författning. Jag bestrider detta. 1809 års författning hvilat på grundsatsen af fullständig jämlighet mellan de båda statsmakterna, såsom man kallar dem enligt svenskt språkbud, Konung och Riksdag. Visserligen vet jag, att under det gångna århundradet successive och utan att det i våra grundlagar inskrifvits en förskjutning skett till förmån för Riksdagen; men jag anser, att det är en farlig väg att gå vidare på. Den förer oss inom kort till regerande ständer, desamma som vi hade under frihetstiden, och därvid gäller väl om någonsin: *vestigia terrent*.

Nej, den föreslagna anordningen har konsekvenser, som gör densamma för mig synnerligen litet tilltalande. Om Kungl. Maj:t kan finna någon form för en särskild kontroll öfver militärväsendet, så gärna för mig. Men att Riksdagen skulle öfvertaga denna kontroll, det kan jag för min del icke vara med om.

Det är i korthet den anmärkning jag ville göra med afseende

å detta förslag; jag yrkar fördenskull afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Ifrågasatt kontroll öfver lagars efterlefnad inom armén och flottan.
(Forts.)

Friherre Tamm: Jag får erkänna, att jag vid framkomsten af det förslag, som föranledt föreliggande utlåtande från konstitutionsutskottet, hufvudsakligen stod på den ståndpunkt, som här tillkännagifvits af en ärad talare på kronobergsbänken, hvilken först yttrade sig i ärendet. Ty jag fattar fullväl att det från deras sida, som skola kontrolleras, bör mottagas med tacksamhet, att de blifva underkastade en rättvis och god kontroll. Vid läsningen af konstitutionsutskottets betänkande har jag emellertid af den däri lämnade motiveringen funnit, att jag alls icke vågar mig på ett bifall till konstitutionsutskottets förslag, därför att utskottet i sitt tal om beredande af förtroende och tillit till den blifvande kontrollen ovillkorligen måste inlägga ett mistroende mot de militära myndigheterna och samtliga militära befäl.

Det har emellertid ännu tydligare framgått af ett yttrande, som här hölls till förmån för utskottets förslag, när den ärade talaren sade, att man bör vara angelägen om denna kontroll, om man vill att *Riksdagen* skall hafva med den kontrollen att göra.

Den talare, som näst före mig hade ordet, införde öfverläggningen på detta område, och det hade kanske då varit obehöfligt af mig att yttra mig. Jag ber likväl att få påminna om den motivering, som år 1809 angafs för insättande af justitieombudsmannen. Jag minns icke riktigt ordalagen, men meningen var: låt oss tillsätta en af *Riksdagen* utsedd kontrollant, på det att det icke måtte inträffa, att *Riksdagen* genom parlamentariska kommissioner skall alltför mycket få lust att lägga sig i regeringsärendena.

Med minnet af detta vill åtminstone jag för min del icke bidraga till framgång åt konstitutionsutskottets här afgifna förslag, utan jag ber att för min del få ansluta mig till reservanterna.

Herr Uppström: Herr talman, mina herrar! Från majoritetens sida i konstitutionsutskottet torde det vara öfverflödigt att ägna många ord åt denna fråga, ty man kan ju på förhand inse, hvilken utgången skall blifva. Jag anser mig ändå pliktig att yttra några ord, eftersom jag deltagit i konstitutionsutskottets arbete vid behandlingen af denna fråga, och därvid slutit mig till majoriteten. I detta afseende vill jag först erinra om den hastiga utveckling, som vårt försvar under de senare åren erhållit, och de alltmer ökade summor, som staten måste kosta på detsamma, äfvensom att det nu står på dagordningen att ännu mera förstärka försvaret, naturligtvis med ökade kostnader. Det är gifvet att ej någon fosterlandsvän kan säga nej åt dessa pretentioner, ty de äro och blifva nog nödvändiga. Men hur tro herrarne att folket ute i bygderna ställer sig till dessa frågor? Det är icke så länge sedan jag hörde en i min ort ansedd man af allmogeklassen uttrycka såsom sin uppfattning, att de 90 dagarna kunde vara alldeles nog. Jag håller tillika före, att den uppfattningen är ganska allmän på landsbygden. Då nu dessa ytterligare anslagskräfvanden komma, måste man ställa så till, att den stora allmänheten, som det ändå i främsta rummet i det stora hela gäller, skall ställa sig så litet afvisande som möjligt

*Ifrågasatt
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.*
(Forts.)

emot de ökade fordringarna. I det afseendet har jag ansett inrättandet af en särskild kontrollkommission i det syfte, som motionen anger, vara af nytta såsom lugnande allmänheten och bidragande till att öka dess förtroende gentemot de militära krafven och de militära myndigheterna.

De ärade talare här i kammaren, som förut i dag uppträdt och talat emot utskottet, synas mig hafva för mycket fäst sig vid motionerna från äldre riksdagar och för litet vid den form, hvori utskottets åsikt föreligger denna riksdag. Det förekommer den stora skillnaden mellan utskottets förslag förr och nu, att *nu* har utskottet bestämdt sagt ifrån, att något ingripande från den tilltänkta funktionärens sida i den militära ledningen icke alls är ifrågasatt. För egen del vill jag hafva uttalat, att, om icke detta tillägg kommit in i utskottets betänkande, hade jag afstått från att ansluta mig till majoritetens åsikt.

Därmed har jag ansett mig tillräckligt hafva afvisat de anmärkingar, som af flera talare blifvit gjorda emot utskottets betänkande. De hafva egentligen varit riktade emot de föregående uttalandena och emot de föregående motionerna, som man nu kan anse vara fränfallna.

Då utskottet har uttalat sig som det nu gjort, har det emellertid rätt att blifva trodt på sitt ord, liksom ett annat utskott, lagutskottet, för några dagar sedan, hvars opus blef föremål för mycken kritik; lagutskottet erinrade att det var endast en skrifvelse, som det hade väckt förslag om. Det är endast en skrifvelse, som här från konstitutionsutskottets sida ifrågasatts; hvarför skall icke detta utskott åtnjuta samma förtroende som det andra utskottet?

Att saken om kontroll öfver förvaltningsförhållandena redan af Kungl. Maj:t är hänskjuten till en kommitté, kan icke utgöra hinder för uttalanden från Riksdagens sida. Dels kan ju regeringsmaktens ställning blifva klar beträffande hvad Riksdagen vill, dels innefattas i detta förslag något som går utöfver det uppdrag, som, såvidt jag inhämtat, blifvit lämnadt åt den kungliga kommissionen, nämligen att den blifvande funktionärens ställning — det må nu blifva en kommission eller en enda person — skall blifva bestämd i grundlagarna.

Jag kan medgifva, att utskottets utlåtande är något kortfattadt, men det är ändå tillräckligt för att visa hvart utskottet syftar. Med afseende å frågans storlek förhåller det sig verkligen så, att en detaljerad framställning hur utskottet tänkt sig saken icke kan blifva omtalad i sin helhet i ett utskottsbetänkande. Det är ännu mycket mer som återstår, innan den nya funktionärens ställning kan blifva klar, om Riksdagen antager förslaget, nämligen först utredning i den redan tillsatta kommissionen, sedan skall saken åter komma före härstädes, och, om denna nya myndighet verkligen kommer till stånd, skall af Riksdagen för honom utfärdas instruktion, alldeles som Riksdagen utfärdat instruktion för justitieombudsmannen. I denna instruktion skall ju hans uppdrag närmare bestämmas och begränsas; och liksom Riksdagen lyckats skriva instruktion för justitieombudsmannen, så att han icke kommit i kollision med Kungl. Maj:ts justitiekansler, så skall det väl lyckas att skriva denna instruktionen också.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag ber att få göra några anmärkningar till ett och annat som blifvit sagdt till förmån för motionen.

*Ifrågan att
kontroll öfver
lagars efter-
lefnad inom
armén och
flottan.*
(Forts.)

Den siste talarens hufvudargumentation var den, att de, som här talat för utskottets förslag och emot motionen, alltför mycket fäst sig vid de första motionerna i samma ämne och för litet tagit hänsyn till de mer moderata motioner, som sedan väckts.

Då saken först bragtes på tal, var det fråga om en militieombudsman med mycket vidsträckt makt, såsom herr Blomberg nyss mycket riktigt betonat. Det befanns emellertid, att man därvidlag begått en oförsiktighet genom att på detta sätt visa de klor, som tills vidare borde hållits dolda. Därför har man nu tagit bort dessa anstötigheter och härvid gått så långt, att det icke ens antydes i motionen, hvem som skall utöfva kontrollen. Det är icke sagdt, om det är Konungen eller Riksdagen, som skall tillsätta denna granskande myndighet; men att det är den gamla tanken, som ligger under det hela, framhåller utskottet i sin motivering, och detta har också utvecklats af utskottets försvarare här i kammaren, då de säga, att det är *Riksdagen*, som skall utöfva kontrollen. Vi böra således icke fästa oss för mycket vid den sista formuleringen af detta förslag, utan vi böra komma ihåg förslaget historia, ty den förklarar mera än själfva motionen.

Jag vill också göra en annan anmärkning, som rör sakens konstitutionella sida. Om herrarne fråga sig, hvad meningen är med detta förslag, så hafva vi svaret därpå i klämman. Där står, att meningen är åvägbringandet af en effektiv kontroll öfver lagars och författningars efterlefnad. Om vi sedan slå upp 96 § regeringsformen, få vi veta, att justitieombudsmannen har att öfva tillsyn öfver lagarnas efterlefnad. Det är väl två alldeles kongruenta saker. Således är det meningen att här upprätta en ämbetsmyndighet, som skulle få precis samma uppgift, som justitieombudsmannen redan har. Är det då meningen, att militärväsendet skall lyda under två justitieombudsmän, eller hvad är egentligen meningen?

Nu säger utskottet, att på senare tider har det visat sig nödvändigt att skaffa sådan effektiv kontroll. Jag vill förneka, att detta är sant på det område, där man har gjort det största numret häraf, nämligen i afseende å förhållandet mellan soldater och officerare. Äfven inom utskottet, där man kan tala friare och där man har hört exempel framläggas, var det sista fall, som anfördes, flera år gammalt, och det var för öfrigt af den beskaffenhet, att det ändå justerades utan alla sådana här extra myndigheter. Det område åter, där man verkligen på senare tider haft anledning att önska bättre kontroll, har varit på det administrativt ekonomiska området, men den kontrollen är här icke alls fråga om, ty i begreppet »lagars och författningars efterlefnad» kan icke ligga t. ex. kontroll öfver huru man bygger kaserner. Kungl. Maj:t åter vill hafva en kommitté, för att taga frågan under beprövande i *he'a* dess omfång, således äfven undersöka, i hvad mån administrativt ekonomisk kontroll kan åstadkommas. Följaktligen är Kungl. Maj:ts nyss vidtagna åtgärd vida bättre än utskottets förslag, ty utskottet begär något, som vi redan hafva, under det att Kungl. Maj:t

Ifrågasatt kontroll öfver lagars efterlefnad inom armén och flottan. låter föranstalta en utredning, om vi icke kunna få något annat och bättre.

Af dessa skäl jämte öfriga, af många talare redan anförda, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Blomberg m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 7 och 8 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för kostnader för värderingar af vissa ingenjören Ernst Stridsberg samt Trollhätte pappersbruksaktiebolag tillhöriga byggnader och anläggningar m. m.,

n:o 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af byggnader för telegrafverkets behof i Stockholm och Göteborg, samt

n:o 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anslag till inköp för Nyköpings hospitals räkning af tomterna n:is 77—83 i Nyköpings stads tredje kvarter,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.]

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Angående anslag till nationalföreningen mot emigrationen.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 7 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 81, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsanslag till nationalföreningen mot emigrationen.

I en till Riksdagen den 14 februari 1908 aflåten proposition, n:o 46, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att för understödjande af nationalföreningens mot emigrationen verksamhet på extra stat för år 1909 bevilja ett anslag af 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1908 af tillgängliga medel utanordna ett belopp af 5,000 kronor.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts af herr *A. G. L. Billing*, friherre *J. G. Beck-Friis* samt herrar *E. A. G. A. Wikander*, *K. Starbäck*, *J. T. Larsson* och *P. Pehrsson* i Åkarp, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte för understödjande af nationalföreningens mot emigrationen verksamhet på extra stat för år 1909 bevilja ett anslag af 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1908 af tillgängliga medel utanordna ett belopp af 5,000 kronor.

Angående anslag till nationalföreningen mot emigrationen.

(Forts.)

Herr statsrådet greve Hamilton: Den kungl. propositionen i föreliggande ärende har af statsutskottet afstyrkts, och jag skall villigt medgifva, att det är mycket lätt att finna skäl för ett sådant afstyrkande. Men å andra sidan måste jag bekänna, att det förefaller mig som om det hufvudskäl, som statsutskottet anför för sitt afstyrkande, icke varit synnerligen lyckligt funnet.

Utskottet säger, att »föreningens program, sådant detsamma i förevarande proposition antydts, beträffande medlen för detta ändamåls vinnande synes något sväfvande och i saknad af den begränsning, förutan hvilken ett i möjligaste mån riktigt bedömande af den betydelse ett statsunderstöd till visst belopp kan komma att å föreningens verksamhet utöfva, icke kan äga rum».

Detta uttalande förefaller mig, uppriktigt sagdt, »något sväfvande». Jag erkänner villigt, att programmet är mycket omfattande; men det innehåller dock åtskilliga bestämdt angifna punkter som afse praktiskt arbete, klokt och ändamålsenligt praktiskt arbete. Att det är omfattande är icke underligt, ty det är en synnerligen omfattande fråga och en fråga, som man kan säga berör så många olika faktorer, att det vore mycket orätt af en förening, som lagt sig ombord med dem, att endast inskränka sig till en af dem.

Jag ber att få erinra om att en af de uppgifter föreningen uppställt för sig är upplysningsarbete. Både genom folkskrifter, genom arbete i pressen och framför allt — kanske det viktigaste — genom föreläsare och s. k. missionerande ombud, som vandra från gård till gård, vill föreningen söka upplysa svenska folket därom, att det är icke en vare sig berömlig eller nödvändig åtgärd för en ung man eller kvinna att vända fosterlandet ryggen.

För min del tror jag verkligen, att man icke kan tänka sig något bättre sätt att arbeta emot emigrationen än just detta, när man vet, med hvilken ifver och med hvilket intresse folk just i våra tider samlas för att höra upplysande föredrag. Denna del af sin verksamhet har föreningen redan satt i gång. Enligt den rapport, som föreligger för de senaste två månaderna, framgår, att bara i Värmland har föreningen hållit ett 50-tal föreläsningar af en känd folktalare, och dessa föreläsningar hafva besökts af öfver 5,000 personer. På samma sätt har af föreningen en person utsändts, som vandrar från gård till gård i Blekinge och arbetar i samma syfte inom dessa orter, hvilka äro särskildt hemsökta af emigrationsfebern. Jag anser icke, att man kan säga, att denna uppgift är icke tillräckligt begränsad eller att man ej skulle kunna bedöma, hvilken effekt ett anslag till visst belopp skall kunna hafva för denna verksamhet. Samma påstående torde kunna göras i fråga om öfriga uppgifter, som föreningen föresatt sig, såsom exempelvis att i olika orter, där sådant behöfves, bilda filialföreningar, upprätta upplysningsbyråer samt skicka ut ombud, hvilka sätta sig i förbindelse med folket samt lämna uppgifter såväl om

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*

(Forts.)

förhållandena i Amerika som om hur man bör bete sig för att finna sin utkomst inom landet; härmed har föreningen varit verksam på flera ställen, och mycket lifskraftiga länsföreningar hafva bildats i Värmland, Östergötland och i Kalmar län. Icke kan man säga, att denna uppgift icke är nog begränsad, eller att man ej skulle kunna bedöma hvilken effekt dessa 10,000 kronor, i fall de beviljades, skulle medföra för främjandet af denna föreningens verksamhet. Detsamma kan sägas om den mycket beaktansvärda verksamhet, som föreningen påbörjat för befrämjande af immigrationen, och särskildt om den upplysningsbyrå i Göteborg, hvilken redan är i verksamhet och mottagit en hel del förfrågningar. Däremot kan man möjligen säga, att det kanske är väl omfattande hvad föreningen tagit sig för i fråga om jordförmedlingen. Men äfven där ser det ut som om föreningen vunnit framgång, i det föreningen lyckats att i Värmland få till stånd ett bolag för jordförmedling. Jag kan därför icke finna, att hvad utskottet säger om, att föreningens program skulle vara sväfvande, är träffande. Den har, såsom jag redan sagt, en mycket omfattande uppgift och det kan hända, att föreningen tagit för sig litet för mycket, men i den mån den arbetar, kommer den nog att finna hvad den särskildt skall rikta sin verksamhet på. Jag vågar uttala den miss-tanken, att i själfva verket detta utskottets hufvudskäl icke varit det mest talande inom utskottet utan att det andra skälet, som utskottet så att säga i förbigående vidrör, varit afgörande för detsamma, då nämligen utskottet åberopar den varsamhet, Riksdagen vid föregående tillfällen iakttagit rörande frågor om beviljande af understöd för nybildade enskilda föreningar. Detta är utan tvifvel ett godt skäl, det kan icke nekas, men man skall i slika fall hvarken säga aldrig eller alltid. Det finnes föreningar af olika slag, och jag ber få erinra om huru denna förening mottagits öfverallt i landet. Utskottet säger, att det ändamål, ifrågavarande förening för sig uppställt, har af utskottet ansetts vara behjärtansvärdt. I landsbygden har man funnit det vara något mer; man har funnit det beaktansvärdt. Det är säkerligen icke blott Riksdagen, som är försiktig i fråga om anslag till nybildade privata föreningar. Jag tror, att denna försiktighet finnes i ännu högre grad hos landstingen och hushållningssällskapen: särskildt de sist-nämnda äro särdeles betänksamma, när det gäller att lämna anslag till ändamål, som icke alldeles bestämdt ligga inom ramen för deras verksamhet, och likväl har det inträffat, att föreningen omedelbart efter sitt bildande fick anslag från 20 landsting och 16 hushållningssällskap, och detta därför, att man på landsbygden inser och beaktar hvad som här är i fråga, och hvilket viktigt mål det gäller. Jag vågar hemställa till kammaren, om det icke måste förefalla dessa landsting och hushållningssällskap samt äfven föreningens 1700 ledamöter bra egendomligt, att, när de med alla krafter och i förhållande till sina tillgångar understödjda föreningen, svenska Riksdagen säger: vi kunna icke, vi måste först se, hvad på enskild väg kan göras. Under de sista femtio åren har mer än en miljon människor lämnat fosterlandet, och af denna miljon har den öfvervägande delen utgjorts af ynglingar och män i den första blomman af sin ålder, och vidare tillhöra flertalet af emigranterna just den klass medborgare, där samtidigt tusen

och åter tusen årligen falla för lungсотens härjningar, men Riksdagen skall, säger statsutskottet, ingenting göra, blott afvakta, hvad privata åtgöranden i saken kunna hafva för effekt. Jag sade dock orätt. Riksdagen har verkligen gjort något. Riksdagen har funnit frågan behjertansvärd och Riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t samt anhållit om utredning, en utredning, som är synnerligen bredt och vidlyftigt anlagd. Kungl. Maj:t har ännu ytterligare utvidgat planen för denna utredning och satt i gång den s. k. emigrationsutredningen, hvilken kanhända inom ett och half eller två år kan vara färdig och då skall bilda ett *underlag* för öfverläggningar, som sedermera skola börjas om hvad möjligen från statsmakternas sida kan vidtagas. Under tiden om icke denna privata företagsamhet har någon effekt, såsom statsutskottet säger, vandra årligen tusen och åter tusen unga fötter bort från fosterlandet. Det har syntts regeringen, som om här verkligen vore skäl, oaktadt föreningen ännu är opröfvad och oaktadt dess program kanhända är väl mycket omfattande, att de män, som i uppoffrande nitälskan tagit hand om denna fråga, för hvilken staten hitills gjort intet, och hvilken faktiskt icke kan lösas af statens organ ensamt, utan för hvilken den just behöfver hjälp af frivilliga och ifriga händer, böra enligt min tanke hafva detta anslag icke blott såsom en välbehöflig hjälp för sitt arbete så, att det må kunna startas och stå på säkra fötter, utan ännu mer såsom en uppmuntran och såsom ett erkännande att de tagit denna fosterlänska sak om hand.

Jag har härmed angifvit de skäl, som trots de betänkligheter, hvilka kunna anföras mot ett afvikande från den gamla principen, tala för regeringens begäran om detta lilla anslag, och dristar, herr grefve och talman, såsom ledamot af denna kammare, med hänvisande till hvad jag nu sagt, yrka afslag å statsutskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Liedberg: Nog äro vi väl alla ense om att erkänna det fosterlänska syftet hos föreningen, men man måste ändå framkasta den frågan: är det under nuvarande förhållanden nödvändigt att lämna ifrågavarande anslag till föreningen för befordrande af den verksamhet, som den börjat? Jag tror, att man kan ställa sig ganska tvifvelaktig däremot. Är det meningen att sätta i gång en stor apparat med ty åtföljande tjänstemän? — Det finnes redan till och med de, som i lön uppbära sextusen kronor. — Om vi ett ögonblick fästa uppmärksamheten vid emigrationen, är det för alla tydligt, att, då tiderna äro dåliga i Sverige och goda i Amerika, reser folket dit, och hvad är anledningen till att de resa? De få underrättelse från landet på andra sidan Atlanten, och tiderna äro bättre där än här, och jag tror icke att en person, som fått amerikafeber, om jag så får uttrycka mig, går på en upplysningsbyrå för att taga reda på, hvad man har där att säga. Låt vara att byrån kan lämna fullt riktiga uppgifter, är jag dock öfvertygad om, att dessa personer sätta föga tro till de upplysningar, som lämnas.

Det egentliga området för denna nationalförenings verksamhet skulle väl vara att befordra immigrationen, men vi veta alltför väl

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*

(Forts.)

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.
(Forts.)*

att, då en svensk-amerikan återkommer hit i landet, det första han gör är att resa till hembygden, där han träffar släktingar och anförvanter, med hvilka han resonerar. Vill han skaffa sig ett eget hem, har han blott att vända sig till ombuden för egnahemsrörelsen, hvilka finnas i hvarenda socken och lämna fullständiga upplysningar om allt, som rör egnahemssystemet här i Sverige, och huru man har att gå till väga för att skaffa sig ett sådant eget hem. Äfven i städerna hafva bildats egnahemsföreningar, och de arbeta utan tvifvel med stort intresse.

Nu säger man: det är ett litet anslag, endast 10,000 kronor, som här är i fråga. Låt så vara, men herrarna kunna vara säkra om, att vi få draga ut konsekvenserna; i år finnas endast tre byråer, nästa år kommer det kanske att finnas 30. Därtill kommer, att denna förening endast varit i verksamhet sedan sistlidet års höst, och att genast lämna bidrag till en så ny förening, som ännu icke kunnat visa frukter af sin verksamhet, tror jag vore väl raskt handladt; jag skall därför bedja få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Håkanson: Här är visserligen icke fråga om något stort anslag, men jag tror ändå, att det är ganska svårt att bevisa nödvändigheten och nyttan däraf, och jag vet således icke, hvarför vi skulle gå in på att lämna det, äfven om det icke är så stort.

Jag tycker i allmänhet icke om, att affärer startas i för stor skala, om det icke finnes medel för att bära upp dem. Så har emellertid icke varit fallet i fråga om denna förening och dess tillvägagående. Af dess budgetförslag ser man, att utgifterna vida öfverstiga inkomsterna, och det är naturligtvis ett mycket bekvämt sätt att gå in till statsverket med begäran om anslag till fyllande af bristen, men huruvida det är klokt af staten att uppmuntra ett sådant tillvägagångssätt, har jag icke alldeles klart för mig. Säkerligen hade icke heller föreningen från början tänkt sig, att den skulle kunna vända sig till staten med begäran om anslag, då väl hvarje ledamot i föreningen hade sig bekant, att staten föranstaltat om den s. k. offentliga emigrationsutredningen.

Man kan icke heller förundra sig öfver, att motstånd framkommit i Riksdagen mot detta anslagskraf, då anslutningen i landet till föreningens tanke är så liten. Enligt den berättelse, som föreningen i dag låtit utdela bland kammarens ledamöter, kunna vi se, att medlemsantalet så nyligen som den 31 sistlidne mars endast uppgick till något mer än 1,500, och med den energiska agitation, som har bedrifvits i syfte att förvärfva ledamöter för föreningen, kan man icke säga, att detta antal är så särdeles stort. Anledningen till, att anslutningen icke är större, är förmodligen den, att man anser föreningens program för vidlyftigt, att den icke skall kunna gå i land med allt hvad den satt sig före. Hade föreningen startat med ett program, tilltaget efter mer rimliga dimensioner, så hade den säkerligen också varit mer populär, och framför allt hade den lättare kommit att stå på egna ben.

Hvad den agitation beträffar, som föreningen tänkt sig skola sättas i gång mot emigrationen, tror jag, att den skulle vara till föga gagn men tämligen säkert på många håll till skada, i det man skulle,

såsom ordspråket säger, »väcka den björnen som sover». En föredrags-hållare kan icke, om han känner till förhållandena i Amerika, säga, att allting där är så dåligt, att han måste afråda svenskar att resa dit. Ty det finnes en sådan mängd exempel på, att många funnit synnerligt god utkomst där; annars hade naturligtvis icke så många rest dit; och här få ofta de hemmavarande muntliga bevis för att många emigranter hafva det bra därute, då dessa göra besök i hemmen och tala om huru de hafva det ställt där, eller skicka hit biljetter o. s. v. Det märkligaste är det vitsord, som föreningen i nämnda berättelse gifvit sig själf. Den förste ärade talaren har nämnt, att föreningen föranstaltat föredrag i Värmland och i Blekinge, och om föredrags-verksamheten i Värmland har föreningen »såväl genom ortspresen som från intresserade enskilda personer i Värmland mottagit uttryck af synnerligt erkännande». Det låter ju mycket bra, men att det hindrat någon från att resa till Amerika, tillåter jag mig betvifla. Nu skulle man kunna säga, att föredragen pågått så kort tid, att de icke hunnit verka i den ena eller andra riktningen. Men af nämnda redogörelse framgår, att en »föredrags- och missionsturné» som påbörjats i Blekinge icke behöft länge fortgå, innan man funnit, att den dåligt burit frukt. Det heter i berättelsen, att denna s. k. missionering försökts endast såsom ett experiment, att den *icke slagit väl ut* och att den afbrutits redan efter en månad. Alltså, föreningen vittnar mot sig själf med afseende på det goda resultatet af denna agitation.

För närvarande tror jag icke, att man har någon väsentligt ökad emigration att befara, och jag tror därför icke, att det skulle vara någon risk att vänta så pass länge, som herr statsrådet ställde i utsikt, att man skulle behöfva, till dess den förberedande utredningen vore undångjord, då man sedan finge försöka bestämma sig, för hvilka åtgärder som borde eller kunde företagas. Om föreningen hade inskränkt sig till att lämna upplysningar till återvändande emigranter, och hade, såsom jag redan antydtt önskvärdheten af, dess verksamhet icke varit tilltagen större, än att föreningen kunnat behärska den, så hade på detta område föreningen kunnat verka ganska mycket godt.

Jag anser, att all lagstiftning, alla anslag, som här beviljas, böra gå ut på att göra förhållandena drägligare i vårt eget land, icke minst till förmån för de mindre bemedlade klasserna, och jag skulle gärna se — jag förmodar att alla äro därom med mig eniga — att detta Riksdagens och statsmakternas arbete inriktades på öfverflyttandet hit af sådana goda förhållanden från Amerika och från andra länder, som verka lockande på vårt eget lands innebyggare; jag tror att det mål, hvilket föreningen vill främja, då säkrare och på ett staten värdigare sätt skulle nås.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Tamm: Det må vara sant, att denna förenings program är sväfvande och vidt omfattande, och jag kan medgifva, att det i vissa fall också innehåller åtskilliga utopier, men jag får säga, att äfven om man lägger detta fel föreningen till last, finnes där dock

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*
(Forts.)

entusiasm och — entusiasm för ett godt ändamål, hvilket enligt min uppfattning man bör söka att understödja.

Den siste ärade talaren nämnde, att föreningen har tvenne olika mål, det ena att motverka emigrationen och det andra att verka för immigrationen. Jag tror för min del, att det är den första delen af dess uppgift, på hvilken föreningen kan sätta sitt största hopp, ty man må icke vänta med afseende å svensk-amerikaner, att de i så särdeles stort antal skola komma till Sverige för att där stanna. En föregående talare yttrade här, att med afseende å dessa senare det tjänade ingenting till att söka inverka, ty när de komme hit, hade de så mycket att göra med att skaffa sig upplysningar angående förhållandena, och sådana upplysningar funnes att få redan förut. Men hvaraf kommer det sig då, att den byrå, som inrättats i Göteborg, hittills dock fått mottaga så många besök af immigranter för erhållande af upplysningar? Dessa hafva ock varit i tillfälle att här få dem från ett sådant håll, att de lämnade upplysningarna varit pålitliga. Är det då icke, måntro, skäl att understödja denna gren af verksamheten, äfven om den icke kan leda till så mycket?

Med den andra grenen af verksamheten synes det mig emellertid vara mycket lättare att åstadkomma ett resultat, ty om jag också medgifver, att herr Håkanson hade rätt, då han sade att ingen föredragshållare med godt samvete kan säga, att förhållandena i Amerika äro dåliga, vågar jag dock påstå, att en dylik föredragshållare väl kan säga, att förhållandena i Sverige också kunna komma att blifva goda, äfven för sådana, hvilka komma tillbaka och blifva bofasta i sitt gamla fädernesland. Den omständigheten, herr Håkanson omnämnde, att föreningen själf klandrar en del af sin verksamhet, då den upplyser, att i Blekinge denna icke varit lycklig, får väl icke läggas föreningen till last; det är ju icke orätt, att den talar sanning, att den visar, hvar den mött förtroende och hvar den icke mött sådant; den har hållit sig till de verkliga förhållandena, för hvilket den icke bör uppbära klander.

Denna förening är ung och till följd häraf är den också svag; den behöfver stärkas. Riksdagen har redan lämnat föreningen sitt moraliska understöd, då Riksdagen till Kungl. Maj:t gjort framställning i två hänseenden, dels angående värnplikten och dels angående äktenskaps ingående för återvändande svenskar; men föreningen behöfver också ett annat stöd, den behöfver hjälp i ekonomiskt afseende. Ty det är icke nog med det ekonomiska stöd, denna förening har från enskilda personer. Det är icke något stort belopp, som begäres för föreningen, 5,000 kronor om året för hvartera af åren 1908 och 1909, och hvad svarar mot detta belopp af 5,000 kronor, därest föreningen skulle i någon mån lyckas i sina förehafvanden och realisera sina förslag? Hvarje emigrant har kostat landet ganska mycket penningar. En uträkning är gjord, jag tors icke säga till hvilket exakt belopp denna uträkning kommit här i Sverige, men jag vill minnas att man uppskattar förlusten för staten till 4,000 kronor för hvarje arbetsför person som lämnar landet. Det finnes exakta uppgifter dels från Tyskland och dels från Amerika, som konstatera dessa förhållanden. I Tyskland uppgifves förlusten för tyska staten till 4 å 6,000

mark för hvarje arbetsför person, som emigrerar. Detta gör ett belopp af 4,500 kronor i svenskt mynt. I Amerika uppskattas värdet af hvarje immigrant till 1,250 dollars, hvilken summa äfven motsvarar ungefär samma belopp i svenskt mynt eller 4,500 kronor. Är det då orimligt att begära för en förening, som vill bibehålla åt Sverige dess söner och döttrar, en förening som vill återförvärfva åt Sverige dess inom landet födda barn, hvilka en tid varit ute i Amerika, om det i någon ringa grad också lyckas, detta lilla understöd, som den väl behöfver? Vi må komma ihåg, att de, som återvända från Amerika, komma tillbaka med väsentligt utvidgad erfarenhet, med större arbetskicklighet och arbetsintensitet — om de nämligen tillåtas bibehålla denna sedan de kommit tillbaka till Sverige — som är af så stort värde, att det icke kan öfverskattas.

Med anledning af det utomordentligt goda försvar, herr statsrådet och chefen för civildepartementet här lämnade för Kungl. Maj:ts proposition, och med anledning af hvad jag tillåtit mig att nu säga, anhåller jag att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Billing: Det var icke meningen, att det skulle vara jag, som skulle försvara reservationen, men då ingen annan begärt ordet och här endast yrkats bifall till Kungl. Maj:ts proposition, anser jag mig böra yrka bifall till reservationen. Det kan ju sägas, att dessa två yrkanden äro ett och detsamma *i sak*, ty reservationen yrkar bifall till det äskade anslaget, men dock föreligger en liten skillnad. Och skillnaden ligger däruuti, att, om man bifaller reservationen, gifver man också stöd åt reservanternas motivering, och det anser jag, att kamraren bör göra.

Visserligen kritiserade herr statsrådet utskottets motivering, men hans kritik träffade i viss mån också reservanternas motivering. Ja, den träffade, men den träffade icke hårdt. Han kritiserade, att vi hafva sagt, att föreningens program är sväfvande. Men själf sade han, att föreningen i sitt program hade tagit sig litet för mycket före. Det är icke så stor skillnad på de två utsagorna. Och efter gammal filosofisk metod skulle syntesen blifva, att programmet var för vidt-sväfvande; och jag tror icke, att någon skall förneka, att programmet är för vidt-sväfvande; det anser jag också, att herr statsrådet har erkänt. Jag vet icke, om här finnes någon medlem af föreningen, men om det finnes någon, så vill jag särskildt till honom säga, att föreningen icke bör lämna ur sikte, att såväl statsutskottets majoritet som reservanterna och nu i dag också herr statsrådet hafva uttalat den meningen, att programmet är något för vidt-sväfvande, och att därför i hvad som förekommit ligger en maning till föreningen att granska sitt program och se till, om icke en begränsning kan och bör göras.

Det är också på en annan punkt i reservanternas motivering, som jag vill fästa uppmärksamheten, och som jag icke anser här böra förbigås. Det är slutet, där reservanterna säga, att föreningens verksamhet hufvudsakligen bör uppehållas genom bidrag från enskilde samt landsting och hushållningssällskap. Jag anser nämligen, att Riksdagen icke genom att underlåta att yttra något i den riktningen, bör ikläda sig större proprieborgen för föreningen för framtiden, än kanske Riksdagen

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*
(Forts.)

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*
(Forts.)

i framtiden önskar inlösa. Trots de anmärkningar, som jag tror man sålunda kan göra mot programmet, anser jag för min del, att denna förenings syfte är mycket godt, och icke blott det, utan att det är ett syfte, för hvars vinnande det verkligen behöfs extra ansträngningar. Och då nu föreningen verkligen med ifver underkastat sig sådana ansträngningar, synes det mig, som om Riksdagen icke borde undandraga sig att gifva föreningen det både moraliska och ekonomiska stöd, som här begäres, och det är på dessa grunder, som jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ericsson: Då jag tillhör statsutskottet, anser jag mig skyldig att — ehuru jag finner det föga tacksamt för ögonblicket — i någon mån angifva de synpunkter, som ledt statsutskottet i det beslut, hvartill det kommit.

Man har icke kunnat frigöra sig från att den samling, som här äger rum i vårt land och hvaråt vi alla glädja oss, skett med stor hastighet. Man har tyckt sig märka, att härvidlag spårades ett bevis på den gamla satsen, att svenska folket är ett trögt folk, fullt af hetsigheter. Man vill, när man väl börjat komma i rörelse, i allting gå så orimligt fort. Ett af hufvudskälen — och det erkändes också af herr statsrådet — hvarför vi rygga tillbaka för detta anslag är, att denna förening såsom tredje man lagt sig ombord med egnahemsrörelsen. Först ha vi hushållningssällskapens egnahemsnämnder, så den af Riksdagen beslutade låneförmedlingsfonden, och nu vill man, att denna emigrationsförening skall taga hand om egna-hemsrörelsen. Mina herrar, låt svenska folket smälta hvad det fått och icke rusa på allt på en gång.

Vidare säger man, såsom en ärad talare yttrade, att denna förening är så ung och svag. Ja, ung är den, så ung att den icke är mer än ett halft år ännu, men svag kan man icke påstå att den är, när den hunnit förvärfva 20,000 kronors inkomst. Och tro herrarna för öfrigt, att ett statsanslag af 5,000 kronor skulle vara så orimligt förmånligt i ekonomiskt afseende för denna förening? Jag har ganska stora tvifvel därom, ty jag har äran känna vissa landsting och hushållningssällskap. Jag vet, att man där skulle få höra det skälet: nu har den där föreningen fått statsunderstöd, och då behöfva vi icke vara med om att stödja den. Jag tror, att dessa 5,000 kronor, anslagna af staten, skulle kunna medföra motsvarande minskning i budgeten för hushållningssällskapen och landstingen, ty dessa hafva, det vågar jag påstå, lämnat understöd hufvudsakligen för att visa, att man sympatiserade med den stora tanken, något som jag tror att vi litet hvar göra, äfven om man anser att föreningen bör visa något resultat af sin verksamhet, innan man tilldelar den statsunderstöd. Försvinna anslagen från hushållningssällskapen och landstingen, så kommer statsunderstödet att växa, och inom ett par, tre år ha vi en stor statsinstitution med ty åtföljande tjänstemannakår. Jag tror, att det vid sådant förhållande vore tid, att vi tänkte litet på dessa saker, och icke låta hänföra oss af det vackra och höga mål, som föreningen för sig uppställt. Jag tror först och främst, att genom föredrags hållande öfvertygar man icke någon människa om att hon icke skall resa till Amerika, och för det andra

kan det lätt hända med emigrationen så, att de som misslyckats i Amerika, de komma tillbaka till Sverige, under det de öfriga, de dugliga, stanna kvar.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*

(Forts.)

Grefve Hamilton, Raoul: Tyvärr är det först på senare tider, som man börjat inse omfånget af den skada, som emigrationen gör vårt land. Vi böra betänka, att de unga män och kvinnor — i allmänhet äro de vid 20, 21 års ålder — som lämna landet, hafva kostat detsamma i uppfostran och undervisning stora belopp, utan att de blifvit i tillfälle att i någon mån kunna återgälda detsamma. Enligt de siffror, som en föregående ärad talare framlade, skulle hvarje emigrant hafva kostat 4,500 kr. i undervisning — jag har sett högre siffror — och då skulle emigrationen vålla en årlig förlust af 90 miljoner kronor. Det är siffror, som tala. Också, mina herrar, när på grund af initiativ från framstående män och däribland ett 50-, 60-tal riksdagsmän föreningen mot emigrationen startades, omfattades den med största intresse. Ett tjugutal af landstingen, eller nära nog alla som varit i tillfälle därtill, hafva lämnat anslag till den och likaså en god del af hushållningssällskapen. Ledamöternas antal uppgår, om jag minns rätt, till 2,400, och det är icke någon låg siffra, om man tager i betraktande att föreningen är så ung.

Nu hafva åtskilliga anmärkningar gjorts af talare mot föreningens verksamhet. Det har framhållits, att föreningen lagt sig uti egnahemsrörelsen, och att det vore skada, ifall föreningen skulle gå i vägen för egnahemsnämnderna. Det är ingalunda förhållandet. De samarbeta. Visserligen har man fått till stånd en förening, Värmlandshem i Värmland, men det är med understöd af hushållningssällskapet, och såvidt jag vet, är hushållningssällskapets ordförande äfven ordförande i denna förening. Värmland ansågs behöfva hjälp för att få föreningen till stånd, och denna hjälp åstadkoms på initiativ af nationalföreningen mot emigrationen.

Vidare har det framhållits, att föredrag snarare skulle skada än gagna, men jag vet icke, om de göra det. Jag tror tvärtom, att det är gagneligt, att de återvändande amerikanerna visa, huru förhållandena i Amerika äro för tillfället, och jag tror icke, att de verkligen äro så inbjudande. För öfrigt, när man tänker på eller talar om att arbetarna i Amerika hafva det så bra, är det därför, att om dem, som gå under i Amerika, talar man icke, och det kan icke skada att de som känna förhållandena bli i tillfälle att framhålla erfarenheter äfven i detta afseende. I hvarje fall bör man icke tänka sig, att dessa föredrag, hållna i fosterländsk anda, skulle vara till skada utan till gagn.

Man har också sagt, att föreningen bör vänta med anslaget. Men just då en förening skall sättas i gång, är det, som behofvet af medel är störst. Jag tror, att, ifall detta anslag icke blir beviljadt, kommer det att göra mycket starkt afbräck i föreningens verksamhet.

Vidare har utskottet framhållit, att programmet var för vidtomfattande och icke nog begränsadt. Det är nog möjligt, att så har varit förhållandet. Men i programmet har det talats om 2 riktningar: den ena på hållande af föredrag, utgifvande af tidningsartiklar och

Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.
(Forts.)

broschyrer för att hindra emigrationen och för att äfven hjälpa dem, som komma öfver från Amerika att bosätta sig här, och den andra riktningen har varit praktisk — herr statsrådet har redan framhållit det, och jag vill icke upprepa det — och mot den kan väl icke någon anmärkning göras. Det är tydligt, att en förening, sådan som denna, har svårt att hafva någon reglementering för verksamhetens utöfvande. Det måste vara ett vaket arbete i styrelsen, i byråerna och ett vaket arbete hos hvarje medlem af föreningen.

Ja, mina herrar, om jag såsom ledamot af styrelsen för denna förening skulle yrka bifall till herr Billings reservation, visar ju det, att jag åtminstone för min del skall söka att ställa mig till efterrättelse hvad reservanterna i sin reservation framhållit. Jag vågar emellertid be herrarna att icke afslå detta anslag. Jag tror, att det skulle vara ett hårdt slag i ansiktet på dem, som på grund af ren fosterlands-kärlek söka att arbeta för att behålla landets egna söner och döttrar och som arbeta på att återförvärfva till Sverige dem som redan lämnat detsamma.

Herr Talman, jag ber att få yrka bifall till herr Billings reservation.

Herr Wieselgren: En ärad talare har framhållit denna anslagsfråga såsom ett bevis för den gamla satsen, att svenskarna äro ett trögt folk, fullt af hetsigheter. Vi hafva dock låtit årtionden gå efter årtionden, vi hafva under dessa år sett en stadig ström af vårt lands medborgare och medborgarinnor vända ryggen åt fosterlandet för att aldrig komma åter, vi hafva förstått, hvilka stora förluster i många skilda afseenden vårt land därigenom lider, men vi hafva ingenting gjort. Slutligen samlar sig en skara, som behjärtar den stora skada för fosterlandet, som denna emigration innebär, och försöker att vidtaga åtgärder däremot. Då säger man, när nu bidrag begäres för utöfvande af denna verksamhet: Detta är hetsighet. Nej, mina herrar, så är det icke.

Vi kunna mycket väl i fråga om emigrationshistorien såsom bevis använda den första delen af satsen, att nämligen svenskarne äro ett trögt folk, ty vi borde ju hafva gjort detta försök långt förut. Men att, när ändtligen något skall göras, då framställa kraf på att dröja ännu längre, det är att visa prof på en för långt drifven tröghet, och det kan jag icke vara med om. Jag vill hellre taga fram ett annat gammalt ordstäf och sätta det mot det förut nämnda: *snar hjälp är dubbel hjälp*. Här är ett verk igångsatt, som behöfver hjälp, och då skola vi icke vägra att gifva den hjälp vi kunna. Men, säger man, det är fråga om *statsunderstöd*. Ja, det är just fråga om »statsunderstöd», men fatten detta ord rätt, fatten det icke såsom det vanligen betyder, att det är staten, som gifver understöd! Nej, mina herrar, här betyder det snarare, att det är staten, som får understöd. Det är statsunderstöd i den meningen, att staten understödjes genom den verksamhet, som här är igångsatt, och då kan det ju icke sättas i fråga, att icke hvar och en bör göra hvad på honom beror för att bidra till uppehållande af en verksamhet, som afser Sveriges väl. Därför tror jag, att vi verkligen kunna förena oss om att bifalla det

begärda anslaget, och ber jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till den af herr Billing och några andra afgifna reservationen.

*Angående
anslag till
national-
föreningen
mot emigra-
tionen.*

(Forts.)

Friherre Tamm: Med anledning af det yttrande, som afgafs af statsutskottets ärade ordförande, skall jag be att få afstå från mitt yrkande på rent bifall till Kungl. Maj:ts proposition, och i stället sluta mig till bifall till den af herr Billing m. fl. afgifna reservationen. Jag tror, att kammaren gör klokast uti att taga den för att vara förvissad om att slippa gemensam votering i ärendet.

Grefve Wachtmeister, Hugo: Endast ett par ord med anledning af ett yttrande från en af utskottsmajoritetens talemän. Han framhöll, att ett statsbidrag möjligen skulle föra med sig indragning af hushållningssällskapens och landstingens anslag. Jag tror, att man har att räkna med en motsatt möjlighet. Visar Riksdagen så ringa tilltro till föreningens praktiska förmåga och utvecklingsmöjligheter, att den nekar ifrågavarande lilla anslag, tror jag, att landstingen och hushållningssällskapen komma att ställa sig betänksamma icke minst inför utsikten att ensamma få bära ansvaret för föreningens utveckling. Särskildt hvad hushållningssällskapen beträffar tror jag, att detta kommer att blifva fallet. Det kan nämligen icke nekas, att föreningens arbetsfält och mål ligga tämligen utom ramen för hushållningssällskapens verksamhet. Å andra sidan tror jag, att man inom landstingen och hushållningssällskapen har så mycket omdöme, att man förstår att föreningen behöfver ett stort rörelsekapital. Skulle Riksdagen nu vägra att lämna anslag, till dess föreningen visat något resultat, är det möjligt, att vi få vänta länge, ty utan tillräckliga medel att röra sig med, blir det icke hastigt något resultat af.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Benedicks: Min uppmärksamhet har fästats på den viktiga omständigheten, att det är så många landsting och så många hushållningssällskap, långt öfver hälften, som beviljat medel till detta ändamål, och jag får säga, att jag anser, att detta likvisst i första rummet är ett statsändamål, som bör fyllas.

Utskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande anført, att man önskade »någon tids erfarenhet», något resultat af föreningens arbete. Men huru skall man komma underfund med det? Skola de återvändande emigranterna anmäla sig hos föreningen och säga: det är eder förtjänst, att vi kommit tillbaka? Eller skola de, som genom föreningens verksamhet förmåtts att icke emigrera, komma och bevisa det? Det blir dock en ren omöjlighet, och jag hoppas, att herrarna bifalla det begärda anslaget, ty annars kan det komma att heta om föreningen, som varit under statsutskottets så omilda behandling, att »operationen lyckades, men patienten dög». Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande nu föredragna utlåtande förekommit följande yrkanden: 1:o att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att

Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning skulle bifallas; och 3:o) att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Billing m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till det under 3:o här ofvan upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs paragrafvis till afgörande statsutskottets den 4 och 7 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 75, i anledning af Riksdagens år 1907 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1906.

§ 1.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

*Angående
gemensamma
byggnader
för olika
statsinstitutioner.*

Med föranledande af en utaf Riksdagens år 1907 församlade revisorer i ämnet gjord framställning hade utskottet i föreliggande § hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten däraf, att vid fråga om uppförande af byggnader för statsverkets räkning toges under öfvervägande, huruvida icke genom ett och samma byggnadsföretag flera offentliga institutioners behof af nya lokaler kunde tillgodoses.

Herr Clason: Då jag har begärt ordet i denna punkt, har det naturligtvis icke skett för att motsätta mig statsutskottets synnerligen välbetänkta skrifvelseförslag, utan jag har gjort det, därför att jag velat understryka detsamma med hänsyn till en särskild gren af statsförvaltningen, nämligen statens arkivväsende.

Riksdagen har under senare år vid upprepade tillfällen haft anledning att fästa sin uppmärksamhet vid detta, och Riksdagen har till och med gjort det i så hög grad, att Riksdagen vid flera tillfällen tagit initiativ i dessa frågor. Riksdagen gjorde det år 1888, då Riksdagen på grund af en motion, som väcktes af vår nuvarande högt ärade talman, begärde, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder borde vidtagas för att vinna ett bättre handhafvande af på spridda håll förvarade offentliga arkiv. Och Riksdagen gjorde det därefter år 1901, då Riksdagen särskildt fäste uppmärksamheten på våra centrala ämbetsverks arkiv och de olägenheter, som med deras

dävarande förhållanden voro förbundna. I sistnämnda skrifvelse, år 1901, uttalade Riksdagen sin sympati för en förändring i det hittills rådande systemet, enligt hvilket ämbetsverken hos sig under sin vård förvarade äfven sina äldre arkivalier. Riksdagen begärde en undersökning snarast möjligt med hänsyn till detta, och Riksdagen ifrågasatte tillika lämpligheten af att dessa arkivalier skulle ställas under riksarkivets vård och äfven sammanföras i en gemensam arkivlokal i hufvudstaden.

*Angående
gemensamma
byggnader
för olika
statsinsti-
tutioner.
(Forts.)*

Den då begärda undersökningen har sedan verkställt. Den konstaterade till fullo befintligheten af de olägenheter, från hvilka Riksdagens skrifvelse hade utgått. Statens ämbetsverks äldre arkiv befunno sig på en mängd ställen i ytterst otillfredsställande lokaler, och ämbetsverkens löpande förvaltningsärenden hindrade deras tjänstemän att åt dem ägna tillbörlig vård och att föra fram saken till ett bättre. Resultat häraf ha ock blifvit dels ordnande af oordnade massor, dels utvidgad kontroll från sakkunnigt håll och dels äfven flyttandet af en hel del af ämbetsverkens äldre arkivalier till riksarkivet.

Emellertid återstår åtskilligt ännu att ordna, och däribland den värsta bristen i det hittillsvarande systemet, nämligen kammararkivet. Jag vill icke ingå på skälen, hvarför denna svåra brist visat sig så besvärlig att bota; i mycket har det emellertid säkerligen berott på motvilja på visst håll att ställa detta det största, men på samma gång mest vanvårdade af ämbetsverkens arkiv under riksarkivets sakkunniga vård. Redan för tio år sedan togo Riksdagens revisorer denna sak särskildt i ögonsikte och talade därvid om det oordnade och vanvårdade skick, hvori detta arkiv befann sig och om de öfver all beskrifning bristfälliga lokalerna. Lokalerna hafva icke blifvit bättre sedan dess, utan tvärtom hafva nya brister upptäckts. Vid en inspektion som verkställdes under förra året, konstaterades nämligen icke blott hvad man visste förut, att arkivalierna hotades att blifva förstörda af fukt och mögel, utan äfven att insektslarfver börjat ett nytt förstörelsearbete och bokstafligen förtärde arkivalierna. Däremot måste naturligtvis ingripas, och Kungl. Maj:t måste anordna särskild desinfektion, 6,000 kronor äro redan anslagna för ändamålet — och det lär nog icke stanna vid detta belopp — och efter denna desinfektion måste handlingarna tillsvidare öfverföras till andra lokaler t. ex. gamla riksbankshuset och där uppstaplas i trafvar. Det är således tydligt att här måste förestå ett byggnadsarbete, och det är just med hänsyn till detta, som jag velat understryka hvad statsutskottet med så mycket fog uttalat eller önskemålet om större enhetlighet vid byggnader för statens räkning, så att man ser dessa frågor i deras sammanhang med andra likartade, och att man icke stannar vid blott provisoriska åtgärder, som i längden vanligen blifva kostsamme.

Det finnes emellertid äfven ett annat arkiv, som jag i detta sammanhang skulle vilja fästa uppmärksamheten på, och det är flottans arkiv. Det befinner sig för närvarande i ett magasin på Skeppsholmen, en lokal, som icke är fri från eldfara. Det är ett mycket dyrbart arkiv med handlingar, som gå ända tillbaka till Gustaf Wasas dagar. Såsom kammaren behagade erinra sig, förelåg vid sista riksdagen en proposition om flyttning af flottans station till plats utom hufvudsta-

*Angående
gemensamma
byggnader
för olika
statsinstitu-
tioner.*

(Forts.)

den. I detta förslag fanns icke, såsom naturligt var, något förslag om en arkivbyggnad vid den nya stationen, och det skulle väl icke gärna falla någon in att vid anläggande af en ny, modern flottstation utanför hufvudstaden vilja belamra den med en särskild byggnad för urgamla arkivalier. Men när nu det förslaget återkommer — och jag förmodar det endast är en tidsfråga — står man således inför ett annat likartadt, alldeles oafvisligt behof, behofvet af en ny förvaringsplats för detta värdefulla material för den svenska flottans historia. Äfven med hänsyn därtill har jag alltså velat understryka det önskemål, som statsutskottet här har i sitt skrifvelseförslag uttalat, till hvilket jag nu ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren, hvad utskottet i förevarande § hemställt.

§ 4.

*Angående
användande
af entrepre-
nadsystemet
vid utförande
af statens
telefon-
anläggningar.*

I sammanhang med berättelse angående verkställd granskning af telegrafverkets räkenskaper hade revisorerna meddelat, att af telegrafstyrelsens berättelse angående dess förvaltning under år 1906 framginge, att kostnaderna för telefonanläggningar under året uppgått till 2,871,859 kronor 50 öre.

Sedan år 1897 hade den årliga kostnaden för dylika anläggningar i allmänhet ej understigit 2,000,000 kronor.

Enligt hvad revisorerne inhämtat, hade nu nämnda anläggningar tillföre utförts med antingen fast eller tillfälligt anlitad personal, men under de senaste åren hade ackordssystemet börjat härutinnan till någon del tillämpas, därvid vissa af verkets egna funktionärer åtagit sig utförandet af olika delar af arbetet.

Då emellertid telefonanläggningar komme att allt framgent i stor omfattning utföras, ville revisorerne ifrågasätta, huruvida ej, vid utförandet af dessa arbeten, entreprenadsystemet, som i allmänhet skulle användas vid statens byggnadsarbeten, borde, där så lämpligen ske kunde, komma till användning, helst kostnaderna för telefonanläggningarna, enligt revisorerne meddelade uppgifter, på skilda orter ställt sig tämligen olika.

Utskottets yttrande härom lydde sålunda:

»Med erinran att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det må, så vidt omständigheterna medgifva, tillses, att arbetenas ombesörjande varder utbjudet på entreprenad, därom ock förordning blifvit af Kungl. Maj:t utfärdad, och under uttalande af önskvärdheten af att entreprenadsystemet må i större utsträckning än hittills komma till användning vid de arbeten, som utföras för telegrafverkets räkning, får utskottet hvad i detta ärende förekommit för Riksdagen omförmåla.»

Vid denna paragraf hade reservation anförts af herrar *E. Fränckel, H. R. Törneblad, D. Persson, K. Starbäck, J. T. Larsson och P. O. Lundell*, hvilka ansett, att utskottets yttrande bort hafva följande lydelse:

»Med erinran — — — — utfärdad och då af den i förevarande

fråga afgifna förklaringen synes framgå, att telegrafstyrelsen vid ofvannämnda arbetens utförande begagnat sig af entreprenadsystemet i den utsträckning, som med arbetets solida utförande kunnat vara förenlig, får utskottet hemställa, att vid hvad i detta ärende förekommit måtte bero.»

Angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.
(Forts.)

Herr Fränckel: Vid behandlingen af denna fråga har, såsom synes, några utskottsledamöter varit af skiljaktig mening mot utskottets majoritet i afseende å hvad som här bör sägas om telegrafstyrelsens sätt att sköta telefonanläggningarna. Då jag varit en ibland dessa och jag dessutom har den åsikten att det sätt, hvarpå telegrafstyrelsen nu sköter dessa arbeten, ej bör genom någon motivering vid denna anmärkningspunkt rubbas och då styrelsen här i sin förklaring angifvit skäl, som måste anses fullgoda, har jag ansett, att man icke bör för dessa arbeten ovillkorligen föreskrifva entreprenadsystem. Jag har därför varit med om den formulering, som synes af reservationen, men då Andra Kammaren redan förut fattat beslut i enlighet med utskottets förslag, skall jag nu icke göra något yrkande, utan har blott med detta velat angifva och förklara skälet till reservationen.

Herr Ros: Då jag biträdt det uttalande, som här gjorts af statsrevisorerna, skall jag be att få med några ord försöka försvara denna uppfattning.

Telegrafstyrelsens hufvudskäl synes vara att en fullt effektiv kontroll öfver arbetet ej kunde åstadkommas om entreprenadsystemet skulle i vidsträcktare mån än som hittills skett begagnas. Jag tillåter mig då hänvisa till 1893 års förordning angående statens upphandlings- och entreprenadväsende, däri det tydligen anvisats att, där icke arbetet utföres omedelbarligen af statens egna tjänstemän eller arbetare, bör entreprenadsystem eller arbetets utbudande på offentlig auktion användas och de lägsta anbud som af spekulanter ingifvas accepteras, i hvilket fall man naturligtvis kan få arbetet utfördt på ett mindre lämpligt sätt därest icke yrkesskicklighet bland arbetarne kan presteras. Enligt denna förordning har man därför tänkt sig att, då myndigheterna på grund af särskilda omständigheter finna tryggare att icke anordna auktion, infordra anbud genom särskilda skrivelser, och då kan man lätt bland anbudena välja de personer, bolag eller föreningar, som prestera de största utsikterna för att arbetet blifver väl utfördt. Att man icke skulle kunna effektivt kontrollera ett arbete, som utföres på entreprenad, lika bra som man hittills kunnat kontrollera ett ackordsarbete med låt vara egna arbetare har jag svårt att fatta, ty kontrollen utföres ju genom telegrafverkets befäl och underbefäl, vare sig arbetet utföres af verkets egna ackordsarbetare eller af entreprenörens arbetare. Och vidare tillåter jag mig erinra därom att revisorerna blott uttalat önskvärheten af att entreprenadsystem i vidsträcktare mån skall komma till användning, där så lämpligen ske kan, och det är visst icke fråga om att detta skall blifva någon regel, utan man har endast med hänvisande till 1897 års förordning tänkt sig möjligheten af att dess föreskrifter skulle i vidsträcktare mån än hittills af telegrafstyrelsen tillämpas.

Angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.
(Forts.)

Herr statsrådet greve Hamilton: Den föreliggande frågan kan ju möjligen anses vara af jämförelsevis underordnad vikt, men jag kan dock icke underlåta att framhålla, att det enligt min mening skulle vara synnerligen önskligt, om denna kammare anslöte sig till reservationen. Därmed är ju egentligen icke den stridsfråga, som väckts upp af revisorerna, afgjord, utan den kan änyo tagas upp, om det finnes skäl därtill. Förhållandet är ju, att revisorerna gjort anmärkning på att telegrafstyrelsen ej användt entreprenadsystemet till den utsträckning de ansett lämpligt. Härpå har styrelsen svarat och dels påvisat, att anledningen till att revisorerna kommit till denna anmärkning delvis berott på missuppfattning i afseende å kostnaderna för de olika anläggningarna och dels punkt för punkt uppvisat, hvarför det för telegrafverket varit olämpligt att använda detta system i vidsträcktare mån än som skett. Häruppå har utskottet ej svarat ett ord utan blott framhållit, att man ofta inom Riksdagen betonat vikten af att entreprenadsystemet skulle användas, och detta är egentligen det enda skäl som anförts för utskottets framställning. Kan det väl vara lämpligt att på det sättet förklara, att något resonemang ej här får äga rum, utan så och så skall det ske, och detta oaktadt ämbetsverket påvisat, hurusom entreprenadsystemet ej varit lämpligt att i anmärkta fall använda. Vore det då ej bättre att ansluta sig till reservationen, och sedan kunna ju följande års revisorer till närmare skärskådande upptaga saken och undersöka, om telegrafstyrelsens åtgöranden i dessa afseenden vore obefogade. Det är ju för regeringen och för statsförvaltningen ett önskemål att just i sådana frågor som dessa såvidt möjligt gå Riksdagen till mötes; men då får man väl i alla fall begära att icke endast få mottaga kategoriska befallningar, utan att möjlighet lämnas till något litet resonemang om hvad som i det eller det fallet kan vara lämpligt eller icke.

Det vore därför, tror jag, synnerligen önskvärdt, att Första Kammaren ville bifalla reservanternas hemställan.

Herr Odelberg, Theodor: I motsats mot den siste ärade talaren ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan. Saken är verkligen icke så alldeles obetydlig, att den icke kan vara värd att något debatteras. Då Andra Kammaren efter diskussion antagit utskottets förslag, synes mig som om Första Kammaren här också borde biträda samma hemställan.

Det kan väl ej bestridas, att icke genom ackord eller entreprenad man i allmänhet kan få ett arbete utfördt för billigare pris än genom dag- eller timpenning, och det är på den grund som utskottet biträdt revisorernas hemställan om att entreprenadsystemet borde i större utsträckning än hittills användas vid telegrafstyrelsens linjebyggnader. Styrelsen har sagt, att kontrollen blefve så svår och icke effektiv i vissa fall. Detta har icke heller utskottet helt och hållet förnekat och har därför endast förordat entreprenadsystem i de fall, där detta lämpligen låter sig användas. Och då nu statsutskottet blott uttalat önskvärheten af att, såvidt möjligt ske kan, arbetena måtte mera än hittills förekommit utföras på entreprenad, synes det mig verkligen

som om man här borde kunna biträda utskottets hemställan, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Törneblad: Jag hade icke tänkt taga till orda i denna fråga, då min ärade medreservant icke har ansett det vara behöfligt att göra något yrkande, men efter den vidlyftiga debatt, som nu förts, anser jag mig böra något redogöra för de grundsatser, som ledt oss reserveranter.

Jag kan då icke se annat än att det är alldeles i sin ordning att en anmärkning kommer från revisorerna, om de finna något vara af beskaffenhet att kunna och böra ändras, men lika viktigt som det är att en sådan anmärkning framställs, lika viktigt är det ock att Riksdagen, ej blott därför att en anmärkning gjorts, håller fast vid denna, utan, om det är visadt skäl för att det förfarande, som hittills iakttagits, fortfarande bör äga rum, också gifver erkännande åt dessa skäl. Revisorernas motivering är, jag ber om ursäkt, icke stark, den går egentligen ut på att kostnaderna ställa sig så olika. Ja, huruvida olika kostnader på olika linjer kunna upphävas genom entreprenadsystemets tillämpning är en sak, som ej är så lätt att nu bedöma, och telegrafstyrelsen har gifvit svar därpå; huruvida kontroll, en verklig kontroll på sådana särskilda fackarbeten, som här äro i fråga, kan åstadkommas lika väl vid entreprenad som när staten utför arbetena genom därtill särskildt anställt folk, är väl också en sak som nog är ganska svår att bedöma både för utskottet och för Riksdagen. Styrelsen har sagt, att kontrollen blifver sämre än om arbetet utföres af fackarbetare, och det är väl icke alldeles osannolikt, att kontroll öfver arbete genom därtill anställda och skickliga personer bör blifva bättre än kontrollen för entreprenadarbeten, hvilken alltid är svår, äfven när det gäller om jag så får säga grofarbeten.

En föregående ärad talare sade, att man i allmänhet håller på att entreprenadsystemet blifver billigare. Ja, jag tillåter mig att kursivera uttrycket *i allmänhet*, det gjorde icke han, men jag skall be att få kursivera det, ty det är just skillnaden mellan *i allmänhet* och *särskilda omständigheter* som här gäller.

Det är mycket beskedligt, om man så vill, det sätt, hvarpå utskottet uttryckt sig, men utskottet har dock skrivit, att telegrafverket borde i vidsträcktare mån än hittills skett anlita entreprenadsystemet. Ja, det kan ju vara bra, men om vi rätt granska utskottets motivering, så undrar jag, om den kan anses hänga ihop. Herrarne må själfva bedöma. Det står, att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det må, »så vidt omständigheterna medgifva», tillses, att arbetenas ombesörjande varder utbjudet på entreprenad. Om man nu accentuerar mellanmeningen (det gjorde den siste ärade talaren), då är det ju klart, att hela framställningen beror af huruvida omständigheterna medgifva det eller icke. Nu har telegrafstyrelsen sagt: omständigheterna medgifva det eller icke i detta fall. På hvem skall man väl då tro, på statsutskottet eller på telegrafstyrelsen? Ja, mina herrar, så benägen jag än är att tro på mina ärade kamrater i statsutskottet,

Angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.
(Forts.)

Angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.
(Forts.)

så, i detta fall åtminstone, anser jag telegrafstyrelsen äga större erfarenhet, och jag tillåter mig därför yrka bifall till reservationen.

Friherre Klingspor: I sak kan man ju tycka, att det icke spelar så stor roll, om Första Kammaren, på sätt reservationen innehåller, lämnar ett litet ogillande åt en del här förekommande uttryck eller om kammaren godkänner hvad statsutskottet föreslagit, men jag tror i allt fall, att det vore ganska illa, om kammaren ogillade de uttalanden, som äro gjorda på grund af revisorernas undersökning. Revisorernas anmärkning innebär ju egentligen blott, att telegrafstyrelsen bör noggrant se till, att den kan i hvarje särskildt fall som ifrågakommer väl försvara det sätt, hvarpå styrelsen använt de af Riksdagen till telegrafverket anslagna medel. Riksdagen anslår ju årligen omkring 2 à 3 miljoner för telefonanläggningars fullföljande, och när det är fråga om så betydliga belopp, är det väl naturligt, att man måste sorgfälligt tillse, att medlen blifva så väl som möjligt tillgodogjorda. En erinran till telegrafstyrelsen härom, att man på grund af förhållandena tror, att medlen skulle kunna tillgodogöras på ett bättre sätt än som skett, är väl icke så farligt, och jag tror därför, att Första Kammaren i likhet med Andra Kammaren bör godkänna den motivering, som förekommer i denna punkt.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen att i afseende på ifrågavarande § yrkats dels att densamma, med godkännande af utskottets yttrande, skulle läggas till handlingarna, dels också att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid paragrafen afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens läggande till handlingarna med godkännande af utskottets yttrande vara med öfvervägande ja besvarad.

§ 5.

Angående mera tillfredsställande undersökningar vid statens järnvägsbyggande.

Med anledning af hvad revisorerne beträffande statsbanan genom Bohuslän anført, hade utskottet ansett otvetydigt framgå, att de undersökningar, som föregått byggandet af längdbanan genom Bohuslän, varit synnerligen otillfredsställande. Likaledes föreställde sig utskottet, att de olägenheter, som föranledts däraf, att brobyggnaden öfver Göta älf så fördröjts, att järnvägen under lång tid trafikerats utan att vara inledd till Göteborg, bort kunna genom förutseende förebyggas.

Under uttalande af att sådana förhållanden som de af revisorererna anmärkta måtte vid det fortsatta järnvägsbyggandet inom vårt land för framtiden undvikas, hade utskottet hemställt, att Riksdagen måtte vid hvad i detta ärende förekommit låta bero.

Reservation vid denna paragraf hade anmälts af grefve *C. O. Taube* och herr *H. R. Törneblad*, utan angifvande af deras åsikt.

Grefve Taube: Af misstag står här, att jag reserverat mig mot hela denna punkt, men min reservation afser endast motiveringen vid den senare delen af punkten. I motiveringen står: »Likaledes föreställer sig utskottet, att de olägenheter, som föranledts däraf, att brobyggnaden öfver Göta älf så fördröjts, att järnvägen under lång tid trafikerats utan att vara inledd till Göteborg, bort kunna genom förutseende förebyggas», och det är mot denna del, som jag reserverat mig. Är det något att i detta fall anmärka, och det är ju att beklaga att kommunikationen med Göteborg icke nått sin slutliga fullbordan, tror jag dock, att anmärkningen bör riktas mot annat håll än järnvägsstyrelsen, och det torde icke tillkomma statsutskottet att härom yttra sig. Det är därför jag ansett, att denna punkt ej borde förekomma i motiveringen.

Angående mera till-freistående under-sökningar vid statens järnvägsbyggande.
(Forts.)

Herrarne torde samtliga erinra sig alla de olika åsikter, som gjorde sig gällande vid Bohuslänsbanans inledande till Göteborg, i afseende å djup, bredd och hvalf och dylika saker; det var olika propositioner och yttranden från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, från Göteborgs länsstyrelse och från andra håll. Det ena med det andra gjorde att frågan blef fördröjd, och hvar felet egentligen ligger, det tror jag för min del icke hör hit. Emellertid, den 27 april 1906 kom den kungl. propositionen om hur bron skulle byggas, att den skulle byggas med så och så stora spann m. m. sådant, och denna proposition blef af Riksdagen antagen. Järnvägsstyrelsen kunde naturligtvis icke förrän längre fram på året få några ritningar i ordning, och i allt fall, det säger sig ju själf, måste detta varit förenadt med stora svårigheter, då man besinnar att det här gäller den största svängbro i vårt land. Först emot slutet af 1906 kunde man få fram ritningarna och sedan börja på att göra beräkningar. Dessutom tillkom det, att med den erfarenhet man fått vid bohuslänsbanans byggande, det var nödvändigt att göra ytterligare undersökningar angående botten och andra förhållanden i Göta älf för att undvika att kostnaderna skulle öfverstiga de beräknade, och allt detta tog ju sin tid.

Nu anser jag därför, att statsrevisorernas här gjorda anmärkning mot järnvägsstyrelsen är icke rättvis. Herrarne böra betänka, att detta är ett synnerligen stort och svårt arbete, och att då tänka sig, att när revisorerna den 27 och 28 oktober förlidet år voro nere vid Göteborg, det väckte deras förundran att ingen bro fanns — jag tror, att de borde blifvit ännu mera förundrade, om någon bro funnits, åtminstone skulle jag hafva blifvit det.

Det är endast dessa ord jag velat säga för att få min mening antecknad till kammarens protokoll. Jag har intet yrkande att göra.

Friherre Klingspor: Den föregående talaren framställde intet yrkande men gjorde anmärkning mot att statsrevisorerna påpekat en omständighet uti den föreliggande frågan. Då staten nu har en bana, Bohuslänsbanan, som är fullt trafikabel och färdig och med en redan delvis ganska liflig trafik, men den ännu icke har något slut, vore det väl besynnerligt, om ej revisorerna skulle hafva fäst sig vid eller gifvit tillkänna det anmärkningsvärda i detta förhållande, äfven om reviso-

Angående
mera till-
fredsställ-
lande under-
sökningar
vid statens
järnvägs-
byggande.
(Forts.)

rerna ej ansågo att något fel i vanlig mening här låge järnvägsstyrelsen till last. Man har förklarar saken med att förbiseende ägt rum, och att många sådana förekommit ha vi varit i tillfälle konstatera. I många år kommer denna järnväg ej att ha någon afslutning och följden däraf är också den, att någon godstrafik på Göteborg ej kan äga rum och att alltså banan under tiden i det närmaste är till föga gagn. Revisorerna hafva dock ej velat pricka någon särskildt, utan blott åsyftat att fästa uppmärksamheten på detta oegentliga förhållande.

Då jag begärde ordet var det egentligen för att litet mera få betona ett par saker, som framhållits i revisorernas berättelse, först och främst denna fråga om grusförhållandena vid banan, samt därefter den omständigheten, att förbindelsen, om det finnes någon, emellan styrelsen för järnvägsbyggnaden och styrelsen för trafiken synes vara ytterligt slapp. Byggnadsstyrelsen söker bringa ned kostnaderna så långt möjligen ske kan, och genom brist på förutseende under arbetet kommer trafiken sedermera att drabbas af stora kostnader som i mycket kunnat undvikas. Jag blef förvånad, då jag erfor huru grus till banan anskaffades under byggandet. Ej grustag eller större arealer af sådan mark, utan man skaffade sig det grus som behöfdes genom inköp per kubikmeter eller kanske per vagn, och när banan en gång är fullt färdig, finnes ej något grustag eller annan grustillgång, som dock alljämt för framtiden erfordras till underhåll af banan. Detta måste ju väcka förvåning. Innan man börjar bygga en järnväg, hafva ju grusgröpar i den trakt, där banan är ämnad att framdragas, ett jämförelsevis obetydligt värde, men när väl banbyggandet börjat, stiger snart priset å sådana, och då får staten, om den ej förut försett sig med erforderliga grustillgångar, betala ett vida högre pris, hvilket staten själf frammanat. Här anser jag verkligen, att man gjort sig skyldig till ett mycket allvarligt fel. Nu invänder man, att så har tillförene alltid brukats, men därför att man förut gått opraktiskt till väga följer väl ej att man allt fortfarande skall handla på samma sätt. Om man i god tid gått i författning om att ordna dessa förhållanden för här ifrågavarande järnväg, skulle denna helt visst nu blifvit billigare att underhålla.

Och så kommer jag till en annan sak. När riktningen för denna bana emellan Göteborg och Uddevalla skulle bestämmas, funnos vissa intressen, som ville hafva banan dragen så långt från kusten som möjligt, och då uppstod tvist om, huruvida banan skulle gå öster eller väster om sjön Hällungen. Västra linjen beslöts af Riksdagen därför att banan skulle komma att på någon plats beröra kusten så, att kustbefolkningen skulle kunna få nytta af banan för fisket m. m., och på så sätt kom den att dragas åt Stenungsön. Jag var motionär i ärendet tillika med några andra ledamöter, hvilket gjorde, att jag för min del var särskildt intresserad af denna sträckning af banan, och vid revisorernas resa på banan motsåg jag med en viss nyfikenhet huru denna hamn och stationsplats skulle te sig. Jag blef emellertid mäktigt duperad att finna ingenting vara åtgjordt för att lätta förbindelsen mellan den närbelägna bryggan och järnvägsstationen. Det järnvägs-spår, som under byggnadstiden mycket riktigt förmedlade förbindelsen,

var sorgfälligt upprifvet och intet satt i stället. Hade spåret åtminstone fått ligga kvar, kunde befolkningen fått stor lättnad däraf.

Som det nu är har Riksdagens mening med järnvägens dragning till Stenungsön ej blifvit uppfylld.

Detta är blott ett par episoder för att visa, med huru föga om-tanke man i en del fall här tillvägagått. Måhända har det stundom ej någon större ekonomisk räckvidd, men man häpnar dock när man ser, huru det ordnas och ställes i en del praktiska frågor. Jag har blott velat påpeka detta och gör intet yrkande.

*Angående
mera till-
fredsställ-
lande under-
sökningar
vid slutens
järnvägs-
byggande.
(Forts.)*

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande § hemställt.

§§ 6 och 7.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Utskottets hemställan bifölls.

§§ 9—11.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Utskottets yttrande i denna § lydde sålunda:

Hvad i öfrigt blifvit af revisorerne anmaldt och erinradt hade utskottet funnit dels vara af beskaffenhet att lämpligen böra tagas i öfvervägande vid behandlingen af de utgiftsanslag, revisorerne framställning berört, dels hafva medfört åsyftad rättelse, dels vara af vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklaradt, dels ej vara af den vikt, att, oaktadt förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon Riksdagens åtgärd bort af förhållandena föranledas, dels slutligen icke hafva varit af beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; hvilket utskottet skolat för Riksdagen anmäla.

*Angående
skeppsgosse-
skolan å
Carlstens
fästning.*

Friherre Klingspor: En sak som revisorerne särskildt betonat har varit önskvärdheten af att få förbättrade anordningar i afseende å de unga sjömansgossarnas uppfostran vid skolan på Carlstens fästning. Denna fråga har statsutskottet ej särskildt upptagit, men den beröres dock af vissa anordningar som gjorts för denna skola.

Marinförvaltningen hade gjort upp ett förslag i ärendet, men som det gick löst på några hundra tusen kronor, så beslöt man att här endast vidtaga provisoriska anstalter, för hvilka kostnaden uppgick

Angående
skeppsgåse-
skolan å
Carlatns
fästning.
(Forta.)

till omkring 30,000 kronor. Detta har emellertid haft till följd en mängd olägenheter, och jag tror det är erkänt, att skolan ej kan nöjaktigt fylla sitt ändamål, förrän dessa olägenheter blifvit bortarbetade. Detta skulle emellertid nu, som synes, och under förutsättning att hela skolan förlades inne uti fästningen kräfva en kostnad af bortåt ett par hundra tusen kronor, och därför har man ej heller härom velat göra framställning, hvilket ju dock icke hindrar, att en del af de värsta olägenheterna borde successivt eller under hand kunna afhjälpas. Särskildt är gymnastiklokalen ytterst bristfällig, alldeles för knapp tilltagen och i sitt nuvarande tillstånd nästan oanvändbar. När man besinnar, hvilken viktig insats i unga pojkers uppfostran fylles af en väl anordnad gymnastik och att sålunda en del af denna uppfostran här ej kan med framgång utföras, är det af stor vikt, att man söker få denna sak ordnad på ett något så när tillfredsställande sätt.

För att få en lämplig användning för en del af den s. k. Fyrkanten finnes uppgjort ett förslag, enligt hvilket det ej skulle kosta så många tusen kronor att få där inrymd den praktigaste gymnastiksal utan att detta monumentala fästningsverk på minsta sätt blefve skadadt.

På detta sätt använd till gymnastiklokal skulle den s. k. Fyrkanten på ett fördelaktigt sätt kunna medverka till de unga sjömanspojckarnas uppfostran, och lokalerna kunde sedermera undan för undan utvecklas i den mån sådant ansågs önskvärdt. Icke heller vore detta arrangemang förenadt med några större kostnader, och i fråga om platsens lämplighet för ändamålet kan ej vara tu tal.

Jag har icke något yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning lades förevarande § till handlingarna.

Angående
vissa
ändringar i
sjölagen.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 7 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 44, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändringar i sjölagen m. m.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en inom Andra Kammaren af herr *C. G. Lindley* afgifven motion, n:o 152, uti hvars syfte herrar *Hj. Branting, Aug. Nilsson, Ernst Blomberg, N. E. Lindberg, Viktor Larsson, Bernh. Eriksson, Nils Persson, A. C. Lindblad, A. J. Christierson, Värner Rydén, L. J. Carlsson, E. C. Kropp, F. W. Thorsson, E. A. Leksell* och *K. A. Tengdahl* instämt.

I motionen hade hemställts, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning för Riksdagen framlägga förslag till:

dels bestämmelser uti sjölagen i hvad som bör stadgas beträffande fartygens logement;

dels sådan ändring uti sjölagen, att sjöfolk gäfves rätt att, med i lag bestämd uppsägningstid, afmönstra i inhemsk hamn;

dels sådana ändringar uti sjölagens §§ 101, 102, 303, 304 och 305, som i socialpolitiskt hänseende jämställde sjöfolket med den ilandvarande arbetarebefolkningen;

dels ock de öfriga föreskrifter, till hvilka hvad i motionen anförts kunde gifva anledning.

*Angående
vissa
ändringar i
sjölagen.
(Forts.)*

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Lindleys förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter verkställd utredning, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, som kunde finnas erforderliga, rörande storlek och inrättning i öfrigt af besättningsrum å handelsfartyg.

Herr Trygger: Samtliga ledamöter från denna kammare hafva biträdt den af utskottet gjorda hemställan. Emellertid har det numera blifvit upplyst, att den kommitté, som fick i uppdrag att undersöka frågan om fartygs sjövärdighet jämte i samband därmed stående frågor, äfven upptagit denna fråga och hunnit så långt, att ett förslag, visserligen ej af kommittén ännu definitivt pröfvadt, dock i sina allmänna drag befinnes utarbetadt. Vid sådant förhållande synes det icke lämpligt, att Riksdagen aflåter denna skrifvelse; och då detta under alla omständigheter är onödigt, hemställer jag om afslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna utlåtande endast yrkats, att hvad utskottet hemställt skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare proposition vara med ja besvarad.

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets den 7 och 8 innevarande april bordlagda memorial n:o 45, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande n:o 36, i anledning af väckt motion om förbud mot drift af sulfatfabrik eller annat industriellt verk, som genom förorenande af luft eller vatten orsakar olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 7 och 8 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 49, i anledning af väckt motion om ändring af 1 § i förordningen angående skogsvårdsstyrelser den 24 juli 1903.

*Ifrågasatt
föreskrift
om utseende
af suppleant
för skogs-
vårdsstyrel-
sens ord-
förande.*

I en inom Första Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 28, hade herr C. G. Hult föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranställa därom, att i § 1 kungl. förordningen angående skogsvårdsstyrelser den

*Ifrågasatt
föreskrift
om utseende
af suppleant
för skogs-
vårdsstyrel-
ses ord-
förande.*

24 juli 1903 sådan ändring vidtoges, att Kungl. Maj:t måtte utse förutom ordförande, äfven suppleant för honom för en tid af tre år.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Herr Hult: Lagutskottet har afstyrkt den af mig väckta motionen angående utseende af suppleant för ordförande i skogsvårdsstyrelse. Utskottet medgifver emellertid, att den omständigheten, att suppleant för ordförande i skogsvårdsstyrelse icke blifvit utsedd, kan medföra de i motionen framhållna olägenheter, men utskottet förmenar, att nu gällande bestämmelse i § 1 af kungl. förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsstyrelser bör så tolkas, att Kungl. Maj:t har att utse suppleant för skogsvårdsstyrelses ordförande. På denna grund afstyrkes motionen.

Ser man nu efter, hvad förberörda § 1 stadgar, så är dess innehåll: »Skogsvårdsstyrelse skall inom hvarje landstingsområde, där jämlikt lagen angående vård af enskildes skogar sådan styrelse skall finnas, bestå af 3 med skogsförhållandena i orten förtrogna män, utsedda för tre år i sänder, en såsom *ordförande* af Kungl. Maj:t, en af landstinget och en af hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Finnes inom landstingsområdet mera än ett hushållningssällskap, utses för hvarje hushållningssällskap en *ledamot* samt af landstinget så många *ledamöter*, som hushållningssällskapen äro. Suppleanter till lika antal som ledamöterna utses för samma tid och på enahanda sätt som dessa.»

Nu har Kungl. Maj:t hittills tolkat denna paragraf så, att med de i sista punkten omförmälda ledamöter afses endast de män, som för landsting och hushållningssällskap utses, hvaremot den af Kungl. Maj:t utsedde benämnes ordförande. Denna Kungl. Maj:ts tolkning bestyrkes däraf, att i det af Kungl. Maj:t fastställda reglementet för skogsvårdsstyrelserna finnes i § 2 stadgadt: »Ledamot, som blifver förhindrad att inställa sig vid utsatt sammanträde, skall därom ofördröjligen underrätta ordföranden, som i hans ställe inkallar någon af suppleanterna, med iakttagande att i första hand den suppleant skall inkallas, som blifvit utsedd af samma myndighet som den frånvarande ledamoten.» Här finnes alltså intet ord om, huru förfaras skall, om ordföranden får förfall, som medför den verkan, att skogsvårdsstyrelsen upphör att funktionera. Det är undanröjandet af sådant förhållande, som jag med motionen afsett.

I hopp att lagutskottets nu framlagda tolkning upptages af herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, och att man kan få förvänta, att Kungl. Maj:t snart undanröjer den framhållna bristen i skogsvårdsstyrelses sammansättning, har jag, med uttalande af min tacksamhet till lagutskottet för dess tolkning, herr grefve och talman, nu intet yrkande att framställa.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående afskrifning af byggnadskassornas i Uppsala, Skara och Kalmar stift skulder till riksgäldskontoret m. m.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 4 och 7 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Ystad till Genarp, och

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Läckeby till Alsterbro, biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af bevillningsutskottets den 4 och 7 i denna månad bordlagda betänkande n:o 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 4 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af gällande bestämmelser om bötesstraffet m. m.

*Angående
revision af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet m. m*

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en inom Andra Kammaren af herr *Frithiof Söderbergh* väckt motion, n:o 150, uti hvars syfte herrar *J. M. Juhlin*, *S. H. Kvarnzelius*, *B. Lindgren*, *Edvard Wavrinsky*, *K. Joh. Larsson*, *Th. Fürst*, *K. v. Geijer*, *Jakob Pettersson* och *G. Kronlund* instämt.

I denna motion hade föreslagits, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själfva bötesstraffet som ock i fråga om bötesförvandlingsstraffet borde i de i motionen angifna syften ändras, samt, därest förhållandena skulle därtill föranleda, för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade lagbestämmelser, som för vinnande af dessa syften kunde erfordras.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själfva bötesstraffet som bötesförvandlingsstraffet borde ändras i de afseenden utskottet i föreliggande utlåtande

Angående
revision af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet m. m.
(Forts.)

angifvit, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kunde gifva anledning.

Reservation hade anförts af herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Ridderbjelke* och *Carl Nyström*, mot viss del af utskottets motivering.

Herr *Trygger*! Detta utskottsbetänkande är uttryck, kan jag säga, för hela utskottets uppfattning, men i en enda punkt hafva meningarna varit delade, och i den punkten, som afser en ändring i motiveringen, hafva jag och några andra ledamöter reserverat oss. Saken är den, att utskottet har påpekat, att man med afseende å bötesstraffet skall söka så vidt möjligt nå det mål, som man bör söka vinna med all bestraffning, nämligen att de, som gjort sig skyldiga till samma förseelse, så vidt möjligt lika kännbart träffas af straffet. Vid bötesstraffet särskildt är det ju klart, att personers olika ekonomiska förmåga kommer att hafva inflytande, så att den ene, den förmögnare, af samma straffmått träffas mindre hårdt och den fattigare träffas hårdare under i öfrigt lika förhållanden. Utskottet har därför i motiveringen framlagt såsom sin åsikt, att de nuvarande strafflatituderna för bötesstraffet borde utvidgas, så att det blefve möjligt för domaren att taga hänsyn till de bötfälldes olika ekonomiska ställning. Utskottet har samtidigt påpekat, att redan enligt gällande rätt det icke kan vara något tvifvel underkastadt, att domaren, såvidt det med nuvarande latitudsbestämmelser låter sig göra, skall vid hvarje straffmätning jämväl taga hänsyn till personers olika förmåga att bära straffet.

Så till vida äro vi alla ense, men utskottet har i sin motivering gått längre. Utskottet begär, att man skall uttryckligen i strafflagen upptaga en bestämmelse, som säger, att vid bötesstraffs utmätande man skall taga hänsyn till personers olika ekonomiska ställning. Men samtidigt har utskottet måst påpeka, att vid polisförseelser och smärre brott det icke alltid kan vara riktigt att tillämpa en dylik sats, och icke heller vid vissa gröfre brott, hvarvid utskottet närmast tänkt på ämbetsförbrytelser. Herrarne torde själfva lätt finna, att, om en domare begår fel i domareämbetet, hvilken icke har någon förmögenhet, och en annan domare gör samma fel i domareämbetet och kanske är miljonär, böra de i regel få samma penningstraff, ty den ekonomiska sidan i bestraffningen är därvidlag en bagatell mot den bestraffning, som ligger i själfva ädömandet af ett ansvar.

Emellertid har man nu erkänt, att en sådan bestämmelses upptagande i strafflagen i vissa fall — och de lära icke vara få — är oberättigadt, bör redan det mana till försiktighet. Enligt reservanternas mening bör ett dylikt stadgande emellertid aldrig upptagas i strafflagen, ty därigenom kan det få en betydelse, som icke är afsedd, det kan få för stor betydelse. De öfriga omständigheterna, som vid straffmätningen skola tagas i betraktande, stå ej i strafflagen uttryckligen upptagna, och då finnes det intet skäl att särskildt fasta uppmärksamheten på, att personers olika förmögenhetsförhållanden vid bötesstraff skola vinna beaktande. Domaren har att icke dess mindre taga hänsyn till dem. Om man säger uttryckligen i strafflagen, att domaren skall uppmärksamma de olika förmögenhetsförhållandena vid bötesstraffs utmätande,

kan det hända, att i ett fall där själfva bestraffningen för den bötfälde i och för sig verkar ofantligt hårdt, han i alla fall, därför att han är i en bättre förmögenhetsställning, skall lida strängare straff än en fattigare, för hvilken den förra anledningen till straffets hårdare verkan ej föreligger. Därvidlag måste vi komma ihåg den olikhet, som finnes mellan människor i olika ställning. Man behöfver blott vara rättvis för att erkänna detta förhållande. Vi skola taga ett exempel. Nog träffas hvar och en af oss här närvarande af ett bötesstraff för en förseelse enligt allmänna strafflagen alldeles oberoende af böternas belopp särdeles hårdt på grund af den sociala ställning, som den bötfälde intager, under det att en person i en annan ställning ofta icke träffas så hårdt af själfva straffadömandet, men visserligen träffas hårdare af straffets ekonomiska sida. Bägge dessa synpunkter böra tagas i betraktande vid straffets utmätande, och därför lär det ej duga att uttryckligen omtala den ena, ty då vore man skyldig att lika väl omtala den andra och många andra grnnder, som vid straffmätningen skola beaktas.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få föreslå, att ur motiveringens måtte utgå den del däraf, som börjar på sid. 13 på nionde raden nedifrån med punkten: »För att densamma må komma i betraktande i den utsträckning, som är erforderlig för uppnående af ett rättvist resultat, är det därför enligt utskottets uppfattning nödigt, att i vår allmänna strafflag, i likhet med hvad redan skett i några främmande länders strafflagar, införes bestämmelse därom, att vid ådömande af bötesstraff domstolen har att fastställa bötesbeloppet med hänsyn tagen jämväl till den dömdes förmögenhetsförhållanden», och räcker till och med ordet »antages» på sid. 14, hvarmed stycket afslutas.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna utlåtande annat yrkande ej förekommit än af herr *Trygger*, att kammaren, med bifall till utskottets hemställan, skulle, i afseende på motiveringen besluta, att den del däraf, som å sid. 13 i det tryckta betänkandet började med orden »För att densamma» och å sid. 14 slutade med orden »som allmänt antages», skulle utelämnas.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af herr *Tryggers* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 4 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lag, att gift person må kunna erhålla lif försäkring med trygghet att försäkringssumman kommer hans familj till godo, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Angående
revision af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring i
förord-
ningen om
skogsvårds-
afgifter.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 4 och 7 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 40, i anledning af väckta motioner angående ändring af 2 § i förordningen angående skogsvårdsafgifter den 24 juli 1903.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehafat en inom Första Kammaren af herr *P. M. Carlberg* afgifven, till utskottet hänvisad motion, n:o 9, samt en inom Andra Kammaren af herr *Ivan Svensson* i Skyllberg, med hvilken instämt herrar, *A. P. Gustafsson*, *E. Åkerlund*, *W. Lundin*, *Carl Sandquist*, *Folke Andersson*, *Lars Eriksson*, *J. G. Forsberg*, *Adolf Janson*, *O. G. Erikson*, *Axel Lundblad* och *Oswald Emthén*, afgifven, likaledes till utskottet hänvisad motion, n:o 23, båda motionerna afseende ändring af 2 § i förordningen angående skogsvårdsafgifter den 24 juli 1903.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Carlberg: Lagutskottet har ej funnit den af mig ingifna motionen om ändrade grunder för skogsvårdsafgifternas fördelning förtjäna beaktande. Eluru jag väl således ej kan hysa förhoppning att vid denna riksdag vinna ändring i det nuvarande fördelningssättet, tillåter jag mig dock något vidröra de skäl, som föranledt mig att framkomma med motionen.

1896 års skogskommitté fastslog den grundsatsen, att de skogsvårdsafgifter, som erlagts för virke, afverkad i inom en ort, skola komma samma ords skogshushållning till godo. Det är denna princip, som ligger till grund för de nuvarande bestämmelserna om skogsvårdsafgifternas fördelning, och det är om denna principens riktighet och rättvisa vid tillämpningen, som frågan rör sig.

Inom Riksdagen har många gånger uttalats, att man vid besluten ej får anlägga för trånga synpunkter och låta ortsintressena därvid blifva bestämmande, utan att de olika landsdelarna måste ömsesidigt stödja hvarandra, emedan det är det helas väl, som man arbetar för. På samma sätt finner jag det naturligt, att, då skogsvårdsafgifter påläggas, dessa måste afse att gagna skogshushållningen inom landet i dess helhet och ej endast den ort, där skogsvårdsafgifterna uppburits. Jag säger med flit ej där virket afverkats, emedan dessa begrepp ofta nog ej äro identiska. Skogsvårdsafgifterna upptagas ju för att sätta skogsvårdsstyrelserna i tillfälle att fullgöra sina åligganden, och det torde väl ej kunna påstås, att skogsvårdsstyrelsernas verksamhet såväl kvantitativt som kvalitativt uteslutande är beroende af distriktets nuvarande skogstillgång eller om densamma lämnar tillgång till skogsafverkaning i större skala eller ej. Skogskommittén uppger, att det i de södra delarne af lan let finnes öfver $\frac{1}{2}$ miljon hektar af äldre kala marker och mångdubbelt vidsträcktare skoglösa eller ytterst dåligt beväxta marker. Sådana marker lämna inga skogsvårdsafgifter, men kräfva betydande belopp, om de genom skogsvårdsstyrelsernas försorg skola kunna göras skogbärande, och att detta måls vinnande är af största vikt för landet i dess helhet, kan väl ej bestridas.

Att skogskommitténs förut nämnda princip ej af alla vunnit gillande, framgår däraf, att föredragande departementschefen i Kungl. Maj:ts proposition till 1903 års Riksdag yttrar: »En fördelning mellan länen

af inflytande skogsvårdsafgifter efter den virkesmängd, som för tillverkning af de utförda varorna blifvit inom de skilda länen afverkad, skulle, såsom äfven domänstyrelsen framhållit, utfälla mycket ojämt med hänsyn till det behof af bidrag för skogsvårdsändamål, som inom länen förefinnes. Äfven om detta missförhållande skulle i viss mån afhjälpas genom den af styrelsen föreslagna ökning af och jämkning i fördelningen af de bidrag, staten komme att till den enskilda skogsvårdens främjande lämna, synes det mig dock från synpunkten af tillgodoseendet af skogshushållningen för landet i dess helhet icke vara lämpligt att såsom en oeftergiftig grundsats fastslå, att de skogsvårdsafgifter, som erlagts för virke, afverkad å en ort, ovillkorligen skulle komma samma ords skogshushållning till godo.»

Jag tillåter mig äfven vördsamt påpeka, att skogsvårdsafgifterna ej kunna sägas drabba skogsägaren annat än i det fall, att sågverksägaren och trämassfabrikanten förbruka egen råvara och själfva exportera sitt fabrikat. Ty det är framförallt dessa, sågverksägaren och trämassfabrikanten, som få vidkännas skogsvårdsafgifterna såsom ett tillägg till sina omkostnader, ej skogsägaren, som säljer råvaran. Vid försäljning af trämasseved eller timmer influera säkerligen andra faktorer på priserna än de obetydliga skogsvårdsafgifterna. Under sådant förhållande finnes väl knappast något fog för lagens bestämmelse, att medlens fördelning skall rätta sig efter, hvar virket blifvit afverkad.

Man bör äfven enligt mitt förmenande fästa afseende vid, att skogsmarken inom de hufvudsakligen exporterande länen till mycket stor del är samlad hos ett mindre antal ägare, hvilka besitta helt annan förmåga och väl äfven vilja att tillgodose skogskulturen inom sina domäner än de mindre skogsägarna, som nödvändigt behöfva skogsvårdsstyrelsernas understöd för att få skogskulturen i gång.

De stora skogsägarna böra ej anlita skogsvårdsmedlen, utan dessa medel böra i första hand användas för de fall, då dem förutan intet blir gjordt. Är detta riktigt, och flertalet skogsvårdsstyrelser åtminstone kunna genom sina hittills vidtagna åtgärder anses orkänna detta, har utskottets uttalande om de mest skogsexporterande och särskildt de norrländska länen framför andra län stora behof af skogsvårdsmedel förlorat sitt berättigande. Jag vill ingalunda förneka, att de behöfva mycket, men frågan är, om det kan vara riktigt att lämna dem så mycket, att de börja tänka på att använda öfverflödet af skogsvårdsmedel till inköp af skogsmarker för bildande af allmänningar, under det att en mängd andra län erhålla både absolut och relativt till sina behof obetydliga belopp.

Till hvilka resultat den nuvarande fördelningsgrunden leder i tillämpningen, framgår af den tabell, jag intagit i min motion, och som äfven finnes intagen i utskottets utlåtande. Jag vill endast framdraga ett par exempel. Det ena rör de båda grannarne Värmlands och Örebro län. Det förra har 1,455,000 hektar enskild skogsmark, det senare 612,000 hektar. Det förra uppbar år 1906 106,682 kronor i skogsvårdsafgifter, Örebro län åter endast 6,255 kronor eller, per hektar räknadt, ej fullt $\frac{1}{7}$ af hvad Värmlands län uppbar. Till någon del kan detta förhållande förklaras däraf, att man för järnhandterings behof afverkar mera skog inom Örebro län än inom Värmlands län. En intensivare skogsafverkning

*Ifrågasatt
ändring i
förord-
ningen om
skogsvårds-
avgifter.*
(Forts.)

skulle kunna redogöra för återstoden. Men då Örebro län säkerligen ej afverkar mindre, än hvad ett uthålligt skogsbruk medger, skulle detta förutsätta en synnerligen hög grad af öfverafverkning inom Värmlands skogar. Jag vill ej tro, att så är händelsen, och då återstår endast att förklara förhållandet på så sätt, att Värmland från annat håll erhåller virke för sina tillverkningar och att Värmlands län tillgodoföras skogsvårdsavgifter, som rätteligen borde hafva kommit annat län till godo. Kändt är ju också, att Norge lämnar betydande kvantiteter virke till den värmländska trävaruindustrien. Att misstag äfven lätt kunna begås i afseende å ursprunget för de afgiftspliktiga varorna, är åtminstone för mig fullt tydligt, äfven om jag ej är i tillfälle att bevisa det.

På hvad sätt än det anmärkta förhållandet skall kunna förklaras, torde en sak dock vara viss, och det är, att en fördelning af skogsvårdsavgifterna, hvarigenom Värmlands län erhåller 106,000 kronor och Örebro län med nära hälften så stor areal endast 6,000 kronor, ej är afpassad efter de respektive länens behof af bidrag till sin skogsvård och därför ej heller, enligt mitt sätt att se saken, kan vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande.

Det andra exemplet, jag vill framdraga, gäller Gäfleborgs och Kopparbergs län. Gäfleborgs län med 1 $\frac{1}{2}$ miljon hektar skogsmark erhåller 98,000 kronor af skogsvårdsmedlen, under det att Kopparbergs län med öfver 2 miljoner hektar erhåller endast 58,000 kronor. D. v. s. Gäfleborgs län erhåller per hektar mer än 2 $\frac{1}{3}$ gånger så mycket som Kopparbergs län. Man skulle äfven härvidlag vara frestad antaga, att en betydlig öfverafverkning äger rum inom Gäfleborgs län, men då man vet, att en afsevärd del af det virke, som förädlas till trämassa och sågade trävaror inom Gäfleborgs län, erhålles från andra län, ligger den tanken nära, att misstag i afseende på virkets ursprung ägt rum.

Jag vill vidare endast påpeka, att, om skogsvårdsavgifterna för år 1906 fördelas lika på hektar enskild skogsmark, enligt skogskommitténs arealuppgifter, så belöper på hvarje hektar 3,84 öre, och att detta medeltal öfverskrides endast af de tre småländska länen samt Gäfleborgs, Västernorrlands och Värmlands län. Alla öfriga län ligga mer eller mindre under medeltalet, och lägst ligga Malmöhus, med ett bidrag af 139 kronor eller 0,13 öre per hektar och Göteborgs och Bohus län med 486 kronor eller 0,14 öre per hektar. Utskottet påpekar, att dessa län i stället erhålla större bidrag af allmänna medel. Ja, detta är numera sant. Men villkoret därför är, att landsting eller hushållningssällskap lämna lika stort anslag, d. v. s. att länet eventuellt åtagit sig särskild beskattning för ändamålet.

Då jag på här anförda skäl måste anse nu gällande bestämmelser föga ägnade att utgöra grunden för en rättvis fördelning af skogsvårdsmedlen och sökte en annan grund därför, stannade jag vid den af skogskommittén ifrågasatta, men förkastade fördelningen efter hektar enskild skogsmark, hvilken fördelningsgrund äfven blifvit ifrågasatt af Göteborgs och Bohus länsstyrelse. Utskottet framhåller häremot, att äfven den fördelningsgrunden vid tillämpningen skulle vålla svårigheter, enär misstag kunna göras vid bestämmande af den areal, hvarå skogsvårdsavgifterna skola fördelas. Jag vill då erinra, att ett sådant misstag ej betyder synnerligen mycket, enär fördelningsbeloppet per hektar är så

lagt. En felaktighet i berörda hänseende på 10,000 hektar betyder således endast ett fel på 384 kronor, ett fel på 100,000 hektar 3,840 kronor, och äfven detta senare belopp är ju en obetydlighet i jämförelse med de betydande skillnader, som nu äga rum. Enligt mitt förslag skulle Kungl. Maj:t fortfarande fastställa en fördelning på fem år i sänder med vissa procent på hvarje län, och det kan väl antagas, att Kungl. Maj:t med domänstyrelsens tillhjälp skulle kunna erhålla siffror för respektive läns skogsarealer, som i praktiskt hänseende blefve fullt tillfredsställande.

Gentemot utskottets framhållande af, att försumpade skogsmarker och skyddsskogar ej inräknas i de områden, som stå under skogsvårdsstyrelsens uppsikt, och därför ej heller skulle komma i betraktande vid skogsvårdsmedlens fördelning efter areal, hvilket skulle blifva till olägenhet för de norrländska länen, särskildt Jämtlands, vill jag säga, att jag ej kan se något orätt däri, enär sådana marker ej kunna blifva föremål för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet. Endast å sådan försumpad skogsmark, där återväxten uppenbarligen *omöjliggöres* af markens beskaffenhet, äger ej skogslagen tillämpning, och det torde väl vara meningslöst att på så beskaffad mark nedlägga kostnader, som måste blifva förspilda. Sådan mark lämnar ej heller nu skogsprodukter, hvarför afgifter uppbäras. Hvad skyddsskogarne beträffar, stå de ju under statens vård, och det ligger väl i sakens natur, att dessa skogar, om de skola uppfylla sin mission, måste handteras på sådant sätt, att skogslagen där ej kan vinna tillämpning.

Jag kan alltså ej finna, att lagutskottet gifvit giltiga skäl för afstyrkande af min motion, men då utskottet varit enhälligt i sitt afslagsyrkande, förmodar jag, att ingenting nu kan vinnas med ett yrkande på bifall till motionen, och jag vill därför, herr grefve och talman, ej framställa något yrkande.

Herr Fahlén: Jag skall blott be att få till bemötande af den förre talaren yttra några ord till stöd för utskottets uppfattning i frågan.

Om jag rätt uppfattat motionen, är det två hufvudsakliga skäl, som ligga till grund för densamma. Det ena, att det skulle vara *omöjligt* att efter de grunder, som nu äro fastställda, verkställa en fördelning af skogsvårdsafgifterna. Detta påstående är riktigt, om man menar en exakt fördelning. Men här kan ju vara fråga endast om en approximativ fördelning, och att en sådan låter sig väl verkställas, det kan jag intyga, därför att jag för Västernorrlands läns landstingsområde verkställt de beräkningar, som i fråga om detta område ligga till grund för den sist verkställda fördelningen. Jag vågar påstå, att dessa beräkningar äro i det närmaste exakta. Det synes mig uppenbart, att den nu tillämpade metoden är långt bättre och tillförlitligare än den af motionären föreslagna, enligt hvilken arealen skall läggas till grund. Till stöd för denna uppfattning behöfver jag ju blott återropa, hvad utskottet i denna del anført. Och såvidt jag kunde uppfatta den föregående talarens anförande, lyckades han ej i något hänseende vederlägga utskottets uppfattning i denna del.

Det andra skälet för motionen skulle vara, att fördelningen är *orättvis*. Ja, gentemot det behöfver jag ej anmärka mera, än hvad

*Ifrågasatt
ändring i
förord-
ningen om
skogsvårds-
afgifter.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring i
förord-
ningen om
skogsvårds-
afgifter.*
(Forts.)

som anfördes af skogskommittén, som förberedde nuvarande lagstiftning. Motionären åberopade själf i början af sitt anförande kommitténs ifrågavarande uttalande. Den uppfattning, som deri kom till synes, blef ju sedan gillad af så godt som alla myndigheter, som yttrade sig i ärendet, af det särskilda utskottet, som behandlade lagförslaget, och af Riksdagen, som godkände det. Det vore ju underligt, om en så kraftigt häfdad mening på så kort tid skulle förlorat sitt berättigande. Nej, påståendet, att den nuvarande fördelningen är rättvis och billig, är helt visst ganska oemotsägligt. Men däremot kan det väl med skäl frågas: vore det rättvist, att ett län som t. ex. Jämtlands eller Västernorrlands skulle lämna ut sina skogsvårdsafgifter till andra län, därför att där finnas stora kalmarker, uppkomna före 1905, t. ex. till Hallands län eller till Göteborgs och Bohus län? Det kan jag förstå skulle förlänas någon skytt af rättvisa, om det inom något landstingsområde funnes mera skogsvårdsmedel, än som der behöfdes för skogsvård. Men detta är sannerligen för närvarande ej fallet. Det är väl emellertid den omständigheten, som bland annat föranledt motionen, att det i vissa landstingsområden möjligen finnes skogsvårdsafgifter balanserade i räkenskaperna och ännu icke disponerade. Detta skulle enligt motionärens mening kanske visa, att de ej behöfts. Men så är långt ifrån förhållandet. Det är ju allenast tre år, som skogsvårdsstyrelserna varit i verksamhet, och det är ju otänkbart, att under de åren de skulle kunnat anlägga och organisera sitt arbete så, att hela beloppet af influtna skogsvårdsafgifter kunnat tagas i anspråk. Men säkert är, att, i mån som skogsvårdestyrelsernas verksamhet utvecklas och vinner fast form, nog komma medlen att behövas.

Motionären gjorde bland annat en jämförelse mellan Värmlands och Örebro län i fråga om deras respektive andelar af skogsvårdsafgifterna. De siffror, han stödde sig på, äro de, som finnas i tabellen i motionen. Dessa siffror äro dock missvisande. Rätta förhållandet är, att de län, som hafva minsta beloppet skogsvårdsafgifter, hafva fått sig rikligare tillmätta andelar utaf anslaget af statsmedel för skogsvårdens befrämjande, och detta i så hög grad, att, för att taga ett exempel, under det Västernorrlands län i inkomster af skogsvårdsafgifter samt bidrag från staten och annorledes under år 1906 fått sammanlagdt per hektar 4,4 öre, Hallands län fått per hektar icke mindre än 46,8 öre. Detta är en utjämning, som ingalunda ställer sig ofördelaktig för de mindre skogsexporterande landstingsområdena, utan tvärtom. De mera skogsexporterande landstingsområdena hafva emellertid ej klagat häröfver utan fastmer ansett det vara en tillbörlig utjämning. Denna har naturligtvis tillkommit genom bidrag från hushållningssällskap och landsting, men det förringar ej betydelsen af det åberopade faktum, hvilket väl kunde stödjas med många flera exempel.

Då emellertid tiden är långt framskriden, skall jag ej uppehålla kammaren längre med mitt anförande, ehuru mycket vore att ytterligare anmärka mot motionen. Jag inskränker mig till yrkande på bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 4 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 41, i anledning af väckta motioner dels om ändrad lydelse af 6 § i lagen om vård af enskildes skogar den 24 juli 1903, dels ock om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagstiftningen om vården af enskildes skogar,

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående expropriation af kalmarker och annan ödelagd skogsbördig mark, samt

n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning, hvarigenom ägare af skogar af mera betydande omfattning åläggas å dem införa uthållighetsbruk,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 4 och 7 *Om inrättande af ett penninglotteri under statens vård.* innevarande april bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om inrättande af ett under statens vård stående penninglotteri.

Med föraledande af en af herr *K. Bergendahl* m. fl. väckt motion n:o 48, hvilken öfverlämnats för förberedande behandling till kammarens första tillfälliga utskott, hade nämnda utskott i föreliggande utlåtande hemställt, att i anledning af herr *K. Bergendahls* med fleras motion Första Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande om och under hvilka villkor ett under statens vård stående penninglotteri finge här i riket inrättas samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan pröfning kunde föranleda.

Herr von Möller: Efter en så lång debatt som den i dag gissar jag, att herrarne längta att snart få gå hem, och just i det syftet ville jag komma med ett förslag, som, om det accepteras, antagligen skall förkorta diskussionen.

Som herrarne veta, har Andra Kammaren afslagit herr *Lyckholms* m. fl. motion om inrättande af statslotteri, men bifallit en af herr *C. R. Johansson* väckt motion, i det kammaren nämligen på ett sitt tillfälliga utskotts hemställan för sin del beslutit, att Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till nya bestämmelser angående lotterier äfvensom förslag till åtgärder, genom hvilka — utan inrättande af ett svenskt statslotteri — det i Sverige förekommande spelandet å utländska lotterier må kunna förhindras eller i möjligaste mån inkränkas. Nu vill jag göra kammaren det förslaget att återremittera ärendet i det syfte, att utskottet måtte göra en hemställan, att kammaren måtte besluta skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning dels af det, som motionärernas i Första Kammaren, herr *Bergendahls* m. fl., motion afser, och dels en utredning i enlighet med herr *Johanssons* i Andra Kammaren bifallna hemställan. På detta sätt skulle vi vinna en dubbelsidig utredning, och vi, som äro af den öfvertygelsen, att det är både nödigt och nyttigt, af nationalekonomiska och filantropiska skäl bland andra, att få

Om inrättan- tillstånd till ett statslotteri, vi skulle få utredningen därutinnan klar och
de af ett vi skulle därjämte blifva befriade från de ständigt återkommande invänd-
penning- uingarna, att man på annat sätt än genom inrättande af ett statslotteri
lotteri under skulle kunna komma spelande på utländska lotterier till lifs, något, som
statens värd. jag tror är praktiskt utförbart och får räknas till de fromma önskingarne.

(Forts.)

Jag vill icke gå närmare in på själfva saken, men jag skall blott antyda, att herr Johansson i sin motion säger sig anse, att det är otvifvelaktigt, att statsmakterna hafva i sina händer att stäfja spelandet. på utländska lotterier, utan att inrätta ett svenskt statslotteri. Det skulle då ske genom: »förbud mot offentliggörande af vinstlistor» — ja, det låter sig naturligtvis göra och vore högst önskvärdt; genom »förbud mot köp och innehafvande af lottsedlar äfvensom mot allt tillhandagående med anskaffande af sådana» — ja, hur det skulle gå till, vet nog endast — motionären; genom »förbud mot postbefordran af bref innehållande lottsedlar eller lotteriprospekt» — jag vill något uppehålla mig vid den punkten. Det skulle antagligen gå till på det sättet, att bref, som misstänktes innehålla lotteriprospekt eller lottsedlar, skulle å postanstalten, antingen inlämningsstationen eller utlämningsstationen, på något sätt märkas, och sedan skulle antingen under särskild bevakning föras till adressaten eller denne kallas till poststationen för att i närvaro af en posttjänsteman öppna brefvet, som han icke finge mottaga, om det vid öppnandet befunnas innehålla lottsedlar eller lotteriprospekt. Finnes det någon i denna kammare, som tror, att den svenska brefskrifvande allmänheten skulle vara benägen underkasta sig en sådan bestämmelse, att man skulle blifva efterskickad för att å poststationen öppna bref, som såge misstänkta ut, redan i stad vore det obehagligt, men hvad skulle det icke vara på landet, där adressaten bor kanske långt aflägsset från poststationen? Det verkar — jag måtte säga bra naivt att tänka sig möjligheten af något sådant här i landet. För resten, mina herrar, hur ser ett »misstänkt» bref ut? Är det någon, som kan säga mig det? Jag tror det verkligen ej. Nog skulle åtminstone då lotteribrefven uppträda under skyddande förklädnad. Så fortsätter motionären i Andra Kammaren: »förbud mot allt spelande å utländska lotterier» — ja det är mycket bra att förbjuda folk, men det är väl ej blott fråga om att lagstadga om förbud, som ingen tror bli praktiskt verk samma eller hvilkas efterlefnad är omöjlig att kontrollera. Så: »hög beskattning af lotterivinster eller konfiskering af sådana». Alla dessa välmående men opraktiska förslag erinra mig om, hvad jag hörde sägas i min barndom, att om man ville fånga fåglar, skulle man blott strö så tjockt med salt på vingarna, att fågeln ej kunde flyga, och så kunde man taga den med blotta händerna. Om motionären kan fånga lotterifåglar på det sättet, skall jag lyckönska honom, men jag tror ej, att det skall lyckas hvarken honom eller någon annan.

Jag vill ej göra mig till löftesbrytare. Jag lofvade, att jag skulle vara kort, och därför anhåller jag nu blott, att kammaren i det syfte, som jag angaf i början af mitt anförande, måtte till sitt tillfälliga utskott n:o 1 återförvisa ärendet.

Friherre Palmstierna: Jag skall också försöka vara kort. Här har utskottet hemställt, att det skulle afåtas en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande

frågan om anordnande af ett under statens vård stående penninglotteri. Utskottet har sagt i den föregående motiveringen, att det ej ville säga, att ett statslotteri vore lämpligt, och att det ej i princip gillade lotterispel. Utskottet har äfven anfört åtskilliga skäl mot det. På ett ställe säger utskottet: »lotterispel är ett ondt» och på ett annat, »att ett statslotteri icke bör bedrifvas på så sätt, att allmänheten genom särskilda åtgärder uppmuntras eller lockas till spel». Men utskottet tillägger dock, att det skall vara lämpliga anordningar, så att de spellystne på ett bekvämt och säkert sätt kunna få sina lotter. Det är mycket svårt att få reda på utskottets egentliga mening eller åsikt i denna sak, utom att det vill hafva en skrifvelse till stånd.

Om inrättande af ett penninglotteri under statens vård.
(Forts.)

Då jag för min del är motståndare mot lotterier, skall jag be att få yttra ett par ord mot utskottet. Jag tror, att det ej är många, som kunna gilla ett statslotteri i och för sig. Det kan vara andra skäl, hvarför man vill inrätta ett sådant, men ett statslotteri i och för sig kan väl ej vara fördelaktigt. Det är ju meningen därmed att samla besparingar från många händer och sedermera placera dessa besparingar på en eller annan hand alldeles i motsats mot hvad sparbankerna göra. Denna, om jag så får säga, spellusta räknar med en oviss förhoppning om välstånd genom slumpen i stället för att söka nå välståndet på en längre väg genom arbete, tålmod och sparsamhet. Och det är väl ej lämpligt, att staten legaliserar det man efter moralisk uppfattning måste i och för sig ogilla. Man har sagt, att lotterispel är den fattiges poesi, men denna motväges väl alltför mycket af felslagna förhoppningar, som bringa många till förtviflan. Och man har från Danmark den erfarenheten, att, då lottsedlarne skola köpas, trafiken är stor på pantlånekontoren, men minskad i brödbodarne. Sådant kan väl ej vara önskvärdt. Man säger: det är sant, men det kan ej hjälpas, ty folk vill spela, och man spelar på utländska lotterier, och penningarna gå utomlands; bättre då att hafva ett lotteri hemma, och att penningarne stanna här. Det skulle vara det egentliga skälet. Men det kan man bemöta med en hänvisning till den erfarenheten, att under de senare åren, då man märkligt nog i strid med lotteriförordningen inrättat det ena lotteriet efter det andra här i landet, följden ej blifvit, att det spelats mindre på utländska lotterier, utan tvärt om att den skånska spellustan spridt sig uppåt landet i stället, hvilket ju ej kan vara någon fördel. Och man ser, med hvilket slöseri sådana penningar användas, som ej äro förvärfvade genom arbetsamhet och måttlighet. Man behöfver blott gå till denna teater, som är i sina detaljer kanske den dyrbaraste, som finnes i världen, just därför att penningarna, hvarför den uppförts, äro vunna på lotteri.

Denna fråga har varit före här åtta gånger och afslagits af Riksdagen. Af Konungens befallningshafvande äro 12 hörda, och af dem är det ej mer än fyra, som tillstyrkt inrättandet af statslotteri. Andra Kammaren har nyligen afslagit förslag i denna riktning, och jag hoppas, att Första Kammaren nu skall göra detsamma. Jag hemställer alltså om afslag å utskottets framställan.

Herr Anderson, Albert: Jag har icke begärt ordet för att försvara lotterispel, men det är känt, att det är nästan omöjligt att hämma det. Och man ser, att gång efter annan meddelas tillåtelser till inrättande

Om inrättande af ett penninglotteri under statens vård. af lotterier här i landet, naturligtvis i mindre skala. I utlandet, i våra grannstater, Tyskland och Danmark, har man stora lotterier. Det går så långt, att man till och med får inbjudning från Budapest att deltaga i lotterier. Det är erkänt, att det går mycket penningar ur landet för

(Forts.)

lotterier. Jag tror icke, att detta är bästa sättet att använda penningar, men skulle man tillse, att hvar och en använder sina penningar på bästa sätt, erfordrades en omständlig lagstiftning. Man finge då lof att öfvervaka dem, som vore böjda för att illa använda sina penningar, exempelvis för att till öfvermått begagna rusdrycker, o. s. v.

Men om man skulle inrätta ett lotteri, finnes det verkligen ett ändamål, för hvilket det kunde vara till stort gagn. Som kammarens leda möter behaga erinra sig, insamlades för åtskilliga år sedan till Konung Oskar II:s disposition en jubileumsfond. Han anvisade denna fond för inrättande af sanatorier för lungtuberkulossjuka. Jag har i en tidning sett en uppgift om dessa sanatorier, som jag tillåter mig meddela kammaren. Vid slutet af nästlidne månad var vid Hålahult antalet patienter 70 män och 52 kvinnor, men antalet personer, hvilkas ansökningar om inträde bifallits, men som måste vänta på lediga platser, utgjorde 131 män och 71 kvinnor. Vid Hessleby funnos 60 män och 63 kvinnor, men de, som väntade på inträde där, voro 122 män och 107 kvinnor. Vid Österåsen funnos 55 män och 55 kvinnor, men där väntade på inträde 131 män och 61 kvinnor. Man finner således, att de nuvarande anstalterna för dem, som lida af lungtuberkulos, äro långt ifrån tillräckliga. Det är sorgligt, och det är en fara för vårt land. Hospitalen hafva vi kostat på mycket stora summor, men de nyssnämnda anstalterna få nöja sig med ett anslag af 200,000 kronor om året. Om vi skulle inrätta ett statslotteri, vore det väl skäl att göra det för att kunna åstadkomma en tillfredsställande anordning för att söka motverka den svåra lungtuberkulossjukdomen bland vårt folk.

Med anledning häraf tillåter jag mig yrka återremiss å utskottets förslag i syfte att utskottets hemställan måtte innefatta bestämmelse därom, att behållningen af det statslotteri, som skulle inrättas, finge användas till inrättande och förbättrande af sanatorier för lungsiktiga. Jag yrkar återremiss.

Som tiden var tämligen långt framskriden och ytterligare åtskilliga af kammarens ledamöter begärt ordet i förevarande fråga, hemställde herr talmannen, att den fortsatta behandlingen af föreliggande utlåtande äfvensom af öfriga på föredragningslistan uppförda ärenden måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 4,35 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.